Stichting Landschapsbeheer Zeeland

Jaarverslag 2021

Samen werken aan ons landschap

Stichting Landschapsbeheer Zeeland
Klein Frankrijk 1, 4461 ZN Goes
www.landschapsbeheerzeeland.nl

Provincie Zeeland · Nationale Postcode Loterij · Algemeen Nut Beogende Instelling ANBI · CBF Erkend Goed Doel

Goes, april 2022

Colofon

Samenstelling: Stichting Landschapsbeheer Zeeland

Opmaak: Stichting Landschapsbeheer Zeeland

Disclaimer

Deze uitgave is met de grootst mogelijk zorgvuldigheid tot stand gekomen. Desalniettemin kan de uitgever geen verantwoordelijkheid nemen of aansprakelijk worden gesteld voor mogelijk verkeerde informatie.

Vaststelling

Managementteam SLZ: 22 maart 2022

Bestuur SLZ: 13-04-2022

Rapportnummer: 2022-4-1

Stichting Landschapsbeheer Zeeland

Inhoudsopgave

Jaarverslag 2021 – Stichting Landschapsbeheer Zeeland 7
0 Inleiding 7
1 De organisatie van SLZ 8
1.1 Bestuur SLZ 8
1.2 De werkorganisatie SLZ 8
1.3 Beleidsplannen en werkplannen 9
1.4 Richtlijnen en gedragscodes 10
1.5 Personeelsbeleid 10
1.6 Integriteit 10
1.7 Bezoldiging directeur 10
1.8 Monitoring output 10
1.9 Goede doelen organisatie 11
1.10 Risico's en onzekerheden 11
1.11 Financiën 11
2 Prestatieveld Toegankelijkheid Platteland 13
2.1 Wandelnetwerk Basis 13
2.1.1 Wandelevent 'De Zeeuwse Wandelroute 2021' 13
2.1.2 De provinciale adviesgroep 13
2.2 Organisatie, coördinatie en beheer Wandelnetwerk Zeeland 13
2.3 Wandelnetwerk Reimerswaal 14
3 Prestatieveld Vrijwilligerswerk 16
3.1 Rapportage vrijwilligerswerk 16
3.1.1 Uren en vrijwilligers 16
3.1.2 Overzicht zelfstandig werkende groepen 18
3.1.3 Organisatie vrijwilligerswerk 19
3.1.4 Kennis en kwaliteit 19
3.1.5 Binding en waardering 20
3.1.6 Werving 20
3.2 Overige projecten vrijwilligerswerk 21
3.2.1 Landschapsonderhoud 21
3.2.2 Bestrijding Bacterievuur 2021 21
4 Prestatieveld Natuur- en Landschapsbeheer particulieren 23
4.1 Advisering en planvorming 23
4.2 Externe opdrachten 2021 23
4.3 Samenwerking met bedrijven 24

4.4 Samenwerking met overheden ... 24
4.5 Boeren planten bomen ... 25
4.6 Wilgenpoten ... 25
4.7 Bomen voor koeien ... 25
4.8 Plan Boom ... 25
4.9 Projectplan Herstel streekeigen erven 2021 ... 26
4.10 Projectverslag Herstel streekeigen erven 2021 ... 26
4.11 Kleine bosjes ... 26
4.12 Abonnementen ... 26
4.12.1 Hoogstamfruit ... 26
4.12.2 Streekeigen erven ... 27
4.12.3 Grenslinden ... 27
4.13 Onderhoudsovereenkomsten ... 27
4.14 Landschapselementen Terneuzen ... 27
4.15 Herinrichting percelen Schoondijke Noord en Breskens-Zuid ... 28
4.16 Inrichting en onderhoud basisbiotoop Kamsalamander Driewegen ... 28
4.17 Prunus bestrijding en natuurontwikkeling Nieuw-Haamstede ... 28
4.18 Kennisnetwerk Zeeuwse Voedselbossen 2021 ... 29
5 Prestatieveld Communicatie en Kennis ... 30
5.1 Communicatie Algemeen ... 30
5.2 Media ... 30
Website ... 30
Sociale media ... 31
Traditionele media ... 31
Kwartaalblad ‘Landschapsbeheer Zeeland’ ... 32
5.3 Interne kennisuitwisseling ... 32
5.4 Externe kennis uitwisseling ... 33
5.5 Projectontwikkeling en -verkenning ... 33
5.6 Activiteiten overzicht ... 33
5.6.1 Interne educatieve activiteiten SLZ ... 33
5.6.2 Externe activiteiten SLZ ... 34
5.6.3 Infostands/lezingen/evenementen ... 35
5.7 Automatisering en Netwerk ... 35
5.8 AVG ... 36
5.9 Verantwoording ... 36
5.10 Project Ken je erf ... 36

5.11 De Zeeuwse Natuur ... 37
Meer zichtbaarheid van de Zeeuwse Natuur ... 37
Kind en Natuur ... 37
Natuur en gezondheid ... 37
Groene vrijwilligers ... 38
Klimaatadaptatie en Biodiversiteit ... 38
Natuur en recreatie ... 38
De Groene Vrijwilliger Zeeland ... 39
Delta Groen Gas ... 39
6 Prestatieveld Cultuurhistorie ... 40
6.1 Overleg en samenwerking ... 40
6.2 Zeeuwse ankers ... 40
6.3 Streekeigen erfgoed en vrijwilligers ... 40
6.3.1 Waardevolle begraafplaatsen in Zeeland ... 40
6.3.2 Tiendpalen ... 41
6.3.3 Beheer Groen Historische locaties ... 41
6.3.4 Herstel Kleine Cultuurhistorische Elementen ... 41
6.3.5 Verschafte adviezen m.b.t. cultuurhistorie ... 41
6.4 Verborgen buitens en begraafplaatsen Schouwen-Duiveland ... 41
6.5 Vrijwilligers op historische buitenplaatsen ... 42
7 Prestatieveld Biodiversiteit ... 43
7.1 Werkzaamheden biodiversiteit ... 43
7.2 Project Kwetsbare bijen in Zeeland ... 43
7.3 Project Wilde Bijenlinie ... 44
7.4 Project Vleermuizen ... 44
7.5 Project Rugstreeppad ... 45
7.6 Project ‘De Zeeuwse volkstuin als natuurreservaat’ ... 45
7.7 Project Actieplan Steenuil Zeeuws-Vlaanderen ... 45
7.8 POP3 project Versterking biodiversiteit en landschap in het agrarisch gebied van Zeeland ... 46
7.8.1 Deelproject Herstel Zeeuwse Toperven ... 46
7.8.2 Deelproject Landschapsparels ... 46
7.8.3 Deelproject Succesgebied Boerenlandnatuur ... 46
7.8.4 Deelproject Stapstenen voor Soorten ... 47
7.9 Project Oude fruitrassen en Dorpsboomgaarden in 2021 ... 47
7.10 Natuur op bedrijfsterreinen ... 48
7.11 Bestrijding Invasieve exoten met vrijwilligers ... 48

8 Prestatieveld Agrarisch natuur-en landschapsbeheer 49
8.1 Stichting ZeeBra 49
8.2 Algemeen advies en Stichting d'Aegen 49
8.3 Topgebied Groede 49
8.4 Project Steunpunt Bruine Kiekendief 49
8.5 Project Aanleg keverbanken in Zeeland 50
8.6 Project Partridge 50
8.7 Meer Natuur voor Pittig fruit 50
8.8 Externe opdrachten 51
9 Referenties 52
10 Bijlagen 53
10.1 Bijlage 1: Medewerkers SLZ 53
10.2 Bijlage 2: Bestuursleden SLZ 2021 54
10.2.1 Relevante (neven)functies bestuursleden en directeur 2021 54
10.2.2 Rooster van aftreden bestuur Stichting Landschapsbeheer Zeeland 55
10.3 Bijlage 3: Uitnodiging Wandelevent en foto's 56
10.4 Bijlage 4: Overzicht aangeplante bomen en struiken 57
10.5 Bijlage 5: Publicaties en activiteiten (met natuur-educatief karakter) 58
10.5.1 Kwartaalblad SLZ 58
10.5.2 Vaktijdschriften/boeken 58
10.5.3 Aankondigingen 58
10.5.4 Artikelen in kranten en nieuwsbrieven 59
10.5.5 Filmpjes 60
10.6 Bijlage 6: in 2022 verschenen rapporten door SLZ 61
10.7 Bijlage 7: Financiering projecten 62

Jaarverslag 2021 – Stichting Landschapsbeheer Zeeland

0 Inleiding

Stichting Landschapsbeheer Zeeland (SLZ) is sinds 1982 een uitvoerende organisatie gericht op het beheer van het cultuurlandschap van Zeeland. Hierbij richt SLZ zich met name op het behoud en beheer van de biodiversiteit, de cultuurhistorie en de toegankelijkheid van het cultuurlandschap. De missie van SLZ is "Samen werken aan ons landschap". Deze samenwerking vindt plaats met veel vrijwilligers, particulieren, bedrijven en natuur- en cultuurorganisaties in Zeeland. SLZ is aangesloten bij de koepel van LandschappenNL en is een erkende goede doelen organisatie met ANBI-status.
Het jaar 2021, is evenals 2020, anders verlopen dan verwacht, vanwege de opnieuw opstekende corona-pandemie. Zo konden tal van fysieke activiteiten zoals natuurwerkdagen, cursussen en excursies geen doorgang vinden op de manier waarop we dat gewend waren en was burgerparticipatie lastig te organiseren. Ondanks de pandemie heeft SLZ het overgrote deel van de toegezegde werkzaamheden volgens de afspraken op kunnen leveren. Voor de activiteiten die niet mogelijk bleken is op creatieve wijze een alternatieve output opgeleverd. Hierdoor is de impact op het resultaat en het vermogen beperkt.
Dit jaarverslag is opgesteld om inzicht te geven in de output en ontwikkelingen van de organisatie en de projecten van SLZ. De in de verslag genoemde prestatievelden (toegankelijkheid, vrijwilligerswerk, natuur- en landschapsbeheer, cultuurhistorie, biodiversiteit en communicatie) blijven de kernactiviteiten van SLZ. Voor de financiële verantwoording wordt een separaat rapport opgesteld: de jaarrekening 2021.

1 De organisatie van SLZ

1.1 Bestuur SLZ

Het bestuur van SLZ bestaat uit 7 bestuursleden. Het bestuur komt minimaal 4 keer per jaar bijeen en stelt jaarlijks het jaarverslag, de jaarrekening, de begroting en het werkplan vast. Het bestuur bestuurt op hoofdlijnen en is eindverantwoordelijk voor de organisatie. Het bestuur delegeert taken en bevoegdheden aan de directeur om beleidsvoornemens uit te werken en uit te voeren. De directeur geeft leiding aan de werkorganisatie. Het bestuur wordt door de directeur geïnformeerd over de financiële en personele ontwikkelingen, over de output en over knelpunten en eventuele klachten. Tijdens de bestuursvergaderingen worden regelmatig presentaties georganiseerd door medewerkers zodat het bestuur nadere info krijgt over inhoudelijke projecten. Individuele bestuursleden vertegenwoordigen SLZ regelmatig op bijeenkomsten en overleggen in de regio, op bestuurlijk niveau (zoals bestuurlijk overleg met verantwoordelijke gedeputeerde van de provincie Zeeland) en op landelijk niveau (zoals bestuurlijke bijeenkomsten LandschappenNL). Het bestuur evalueert iedere vier jaar het eigen functioneren, het bestuursprofiel en de statuten en/of het huishoudelijk reglement. Het bestuur ontvangt geen bezoldiging voor de bestuursactiviteiten; wel een onkostenvergoeding.
In 2021 zijn 5 bestuursvergaderingen gehouden waarvan 3 online. Enkele van de in 2021 besproken agendapunten in het bestuur zijn: jaarverslag en jaarrekening 2020, accountsrapport 2020, strategisch personeelsmanagement, thuiswerkvergoeding, WBTR, vermogensbeheer, Zeeuwse routestructuur, integriteitsbeleid, cybercrime, salarisadministratie en bijdrage SLZ bij tijdelijke arbeidsongeschiktheid. Enkele inhoudelijke presentaties van medewerkers aan het bestuur zijn: Prunus-project Westerschouwen, communicatie bij SLZ, invasieve exoten en het Wandelnetwerk Zeeland. In 2021 heeft een gezamenlijke excursie (rondleiding Buitenplaats Mont Plaisir) en etentje van medewerkers en bestuur plaatsgevonden.

1.2 De werkorganisatie SLZ

De werkorganisatie van SLZ in 2021 bestaat uit gemiddeld 24 medewerkers (19 fte) in dienstverband (zie ook bijlage 1). Daarnaast hebben in 2021 4 stagiaires deel uitgemaakt van de organisatie. De organisatie organiseert en coördineert de inzet van 39.000 vrijwilligersuren; bij een inzetbaarheid van 1500 uur/fte komt dit neer op 26 fte); dit aantal is, vooral vanwege maatregelen i.v.m. corona, in 2021 hoger dan in 2020 maar lager dan in 2019.
Het personeel kent een personeelsvertegenwoordiging (PVT) en SLZ heeft een interne en externe vertrouwenspersoon. Het organogram van SLZ met daarin de werkorganisatie is in afbeelding 1.1 weergegeven.

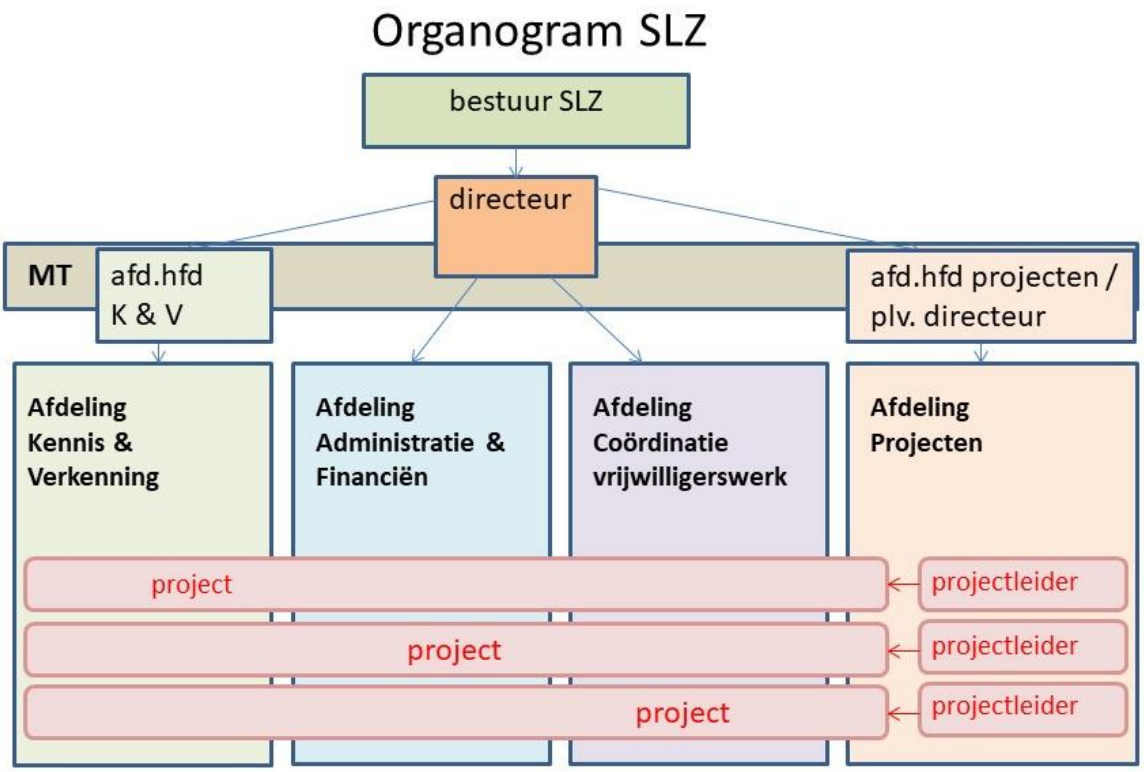

Afbeelding 1.1: Het organogram van Stichting Landschapsbeheer Zeeland in 2021

1.3 Beleidsplannen en werkplannen

SLZ werkt volgens een meerjarig beleidsplan (2020-2023) en een eenjarig werkplan. In het werkplan 2021 is een overzicht gegeven van alle geprognotiseerde projecten voor 2021. Daarnaast is voor 2021 een begroting opgesteld voor de gehele organisatie. Een schematische weergave van de managementinformatie met daarbij de verantwoordelijkheden is gegeven in afbeelding 1.2.

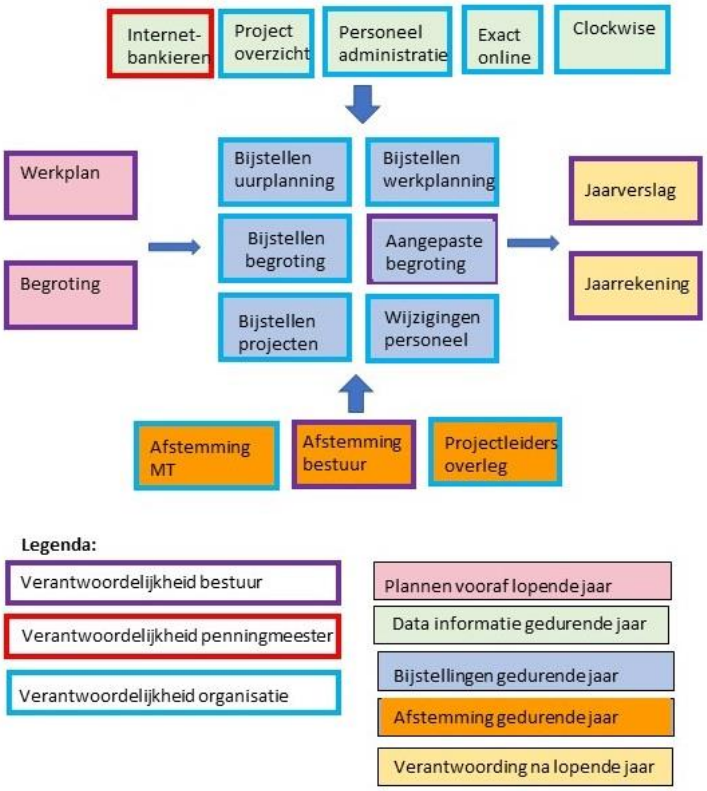

Afbeelding 1.2: Een schematische weergave van de managementinformatie en verantwoordelijkheden SLZ in 2021

1.4 Richtlijnen en gedragscodes

SLZ onderschrijft de Code Goed Bestuur (de Code Wijfels), de Richtlijn RJ650 (onderdeel van richtlijnen van de Raad voor de jaarverslaggeving) en de werkwijze conform het CBF-keurmerk. SLZ werkt volgens de Gedragscode Natuurbeheer en Gedragscode Tijdelijke Natuur en de AVG-richtlijn. Hiernaast werkt SLZ met een eigen gedragscode; deze is te vinden op de website van SLZ. Maximaal 1/3 van de continuïteitsreserve wordt belegd in defensieve en duurzame pakketten van obligaties en aandelen.

1.5 Personeelsbeleid

SLZ streeft naar een personeelsbestand dat op geslacht en etniciteit overeenkomt met de samenstelling van de bevolking van Zeeland. Verder kijkt SLZ naar mogelijkheden om medewerkers met een achterstand op de arbeidsmarkt een kans te geven zich te ontwikkelen en streeft SLZ, mede vanuit continuïteit, naar een goede verdeling over de leeftijden. Uit tabel 1.1 blijkt dat SLZ een grote meerderheid aan mannen heeft; wel zie je dat de verhouding vrouw-man in de jongere leeftijdsklassen een meer gelijkmatige opbouw heeft en dat het in de oudste leeftijdsgroep enkel om mannen gaat. In het managementteam is de verhouding 1 vrouw en 2 man.

	21-30	31-40	41-50	51-60	61-67	totaal
totaal	7	4	3	4	6	24
man	3	4	1	2	6	16
vrouw	3	0	2	2	0	7
non binair	1	0	0	0	0	1

Tabel 1.1: De leeftijdsopbouw (in cohorten) van medewerkers van SLZ in 2021 (zonder vrijwilligers en stagiaires; peildatum 1-7-2021)

1.6 Integriteit

SLZ heeft een Algemene Klachtenregeling, een Klachtenregeling Ongewenste Omgangsvormen en een Protocol Datalekken. In 2021 is ook een gebruiksvriendelijke externe klachtenregeling op de website geplaatst. Tijdens de jaarlijkse functioneringsgesprekken is integriteit een vast onderdeel van ieder gesprek en jaarlijks wordt in het MT het integriteitsbeleid geëvalueerd. In 2021 is het integriteitsbeleid ook in het bestuur van SLZ besproken en het bestuur onderschrijft het huidige integriteitsbeleid. In 2021 zijn geen formele klachten binnengekomen; wel een aantal informele opmerkingen over het protocol van het vrijwilligerswerk gedurende de corona-maatregelen en een beschuldiging over discriminatie. De beschuldiging had betrekking op de vrije keuze omtrent vaccinatie, omdat een openbare bijeenkomst (cursus) georganiseerd werd in een externe gelegenheden waar een QR scan verplicht was. In 2021 zijn geen meldingen bij de interne vertrouwenspersoon binnengekomen.
Alle meldingen van integriteitskwesties worden opgenomen in het jaarverslag en ernstige meldingen van integriteitschending worden direct kortgesloten met het CBF en LNL.
De relevante (neven) functies van het bestuur en de directeur zijn opgenomen in bijlage 2.

1.7 Bezoldiging directeur

Het bestuur van SLZ heeft het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. In 2021 is het bezoldigingsbeleid van de directeur opnieuw door het bestuur geëvalueerd en ongewijzigd vastgesteld. Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt SLZ de Regeling beloning directeuren van goede doelenorganisaties (www.goededoelennederland.nl). De regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximum norm voor het jaarinkomen; dit leidde tot een zogenaamde BSD-score van 425 punten met een maximaal normjaarinkomen van € 124.142 (1 fte). Het voor de toetsing aan de geldende maxima relevante werkelijke jaarinkomen van de directeur bedroeg in 2021 € 79.735 (voor 0,865 fte). De belaste vergoedingen / bijtellingen, de werkgeversbijdrage pensioen en de overige beloningen op termijn stonden bovendien in een redelijke verhouding tot het jaarinkomen. De hoogte en samenstelling van de bezoldiging worden in de jaarrekening 2021 in meer detail toegelicht.

1.8 Monitoring output

Met de meeste opdrachtgevers wordt gewerkt op basis van output-afspraken. De output afspraken worden gerapporteerd aan de opdrachtgevers bij oplevering van het project of het programma. SLZ werkt altijd

samen met eigenaren en veelal ook in andere samenwerkingsverbanden. Veel projecten zijn geïnitieerd door SLZ en de uitvoering is een samenwerkingsverband. De outcome van behoud van het cultuurlandschap van Zeeland is lastig te monitoren. SLZ heeft reeds in diverse gremia aangegeven dat ze graag een monitoring van het cultuurlandschap van Zeeland op wil pakken; maar de financiering hiervan was tot nu toe een knelpunt. De impact van het werk van landschapsorganisaties is in 2019 en 2021 in beeld gebracht in rapporten van LandschappenNL/Avance Impact. Een van de casestudies uit 2021 betreft het SLZ-project "Ieder dorp zijn hoogstamboomgaard".
Na ieder jaar wordt een selectie van projecten geëvalueerd door de projectleider, het afdelingshoofd van de afdeling projecten en de financieel medewerker. Het totaal van de projecten wordt ieder jaar geëvalueerd door het managementteam van SLZ.
Hiernaast wordt veel van de output ook op een populair wetenschappelijke wijze via het tijdschrift 'Landschapsbeheer Zeeland' gecommuniceerd met de belangenbehartigers van SLZ. Dit tijdschrift wordt toegezonden aan alle vrijwilligers, de coördinatoren van de zelfstandige vrijwilligersgroepen, sponsoren, particulieren en bedrijven die bij SLZ een samenwerkings- of beheercontract hebben en aan betalende abonnementhouders. Deze totale groep kan ook worden gezien als de belangenbehartigers van SLZ. In 2021 is het tijdschrift 4 maal verschenen en telkens met een oplage van 1550 exemplaren. Een uitgave in 2021 was geheel gewijd aan "De landschapsvrijwilliger".

1.9 Goede doelen organisatie

SLZ is een door het CBF erkende goede doelen stichting en heeft een ANBI-status. SLZ geeft tussen de 85-90% van de totale uitgaven uit aan de doelbesteding. De kosten voor beheer en administratie en voor het bestuur, die niet direct te koppelen zijn aan het bereiken van de doelstelling, bedraagt 10-15% van de totale kosten. SLZ heeft geen leden of vaste donateurs en heeft dus ook geen kosten voor ledenwerving. SLZ heeft, los van het verspreiden van naamsbekendheid via persberichten, de website en het tijdschrift van SLZ, geen uitgaven voor wervingskosten.
Het CBF controleert met name of SLZ zich houdt aan de regels van een goede doelenorganisatie; maar wil de komende jaren ook meer zicht krijgen op de vraag of je ook waar maakt wat je belooft; ofwel wat is de impact van de organisatie. De missie "samen werken aan ons landschap" moet dan niet worden getoetst op activiteiten, output of outcome maar op impact oftewel het effect. Een mooi voorbeeld van impact is de samenwerking met de gemeente Goes, bewonersorganisaties en SLZ om terreinen in de gemeente natuurvriendelijker en insectvriendelijker in te richten. SLZ heeft hiervoor in het verleden plannen gemaakt, heeft de inrichting mede begeleid en voert een deel van het onderhoud uit. Uit de monitoring van deze terreinen in 2020 blijkt dat de insectendichtheid is toegenomen.

1.10 Risico's en onzekerheden

SLZ is een onafhankelijke stichting die veelal werkt vanuit eenjarige of kortlopende opdrachten of subsidies. Omdat SLZ wel veel vaste meerjarige kosten (salaris vaste medewerkers, huur pand, samenwerkingsverbanden) heeft is het opbouwen van een budget voor een algemene continuiteitsreserve van groot belang om periodes met minder opdrachten, het niet behalen van output of verliezen op projecten en/of een groot ziekteverzuim op te kunnen vangen. Andere risico's zijn kwetsbaarheid cybercriminaliteit, gewijzigde wet- en regelgeving en vertrek of langdurige uitval van medewerkers met veel specifieke kennis of vaardigheden. In
Om een deel van de risico's op te vangen is in 2021 gewerkt met een andere opzet van de integrale kostensubsidie 2021 van de Provincie Zeeland, het vergroten van het budget van de algemene continuiteitsreserve, het aanpassen van de verzekeringen voor medewerkers en vrijwilligers en is een eerste start gemaakt met tweestapsverificatie om cybercriminaliteit te voorkomen.

1.11 Financiën

Het financiële overzicht van SLZ in 2021 is:

- Totale inkomsten: € 2.140.570
- Totale uitgaven: € 1.991.241
- Resultaat € 153.711
- Solvabiliteit 44%

De complete jaarrekening 2021 kan gedownload worden via de website van SLZ: www.landschapsbeheerzeeland.nl. In grafiek 1.1 en 1.2 staan de inkomsten en uitgaven van SLZ in categorieën opdrachtgevers en doelstellingen. In bijlage 7 staat een nadere onderbouwing van de organisaties die hebben bijgedragen in de projectfinanciering.

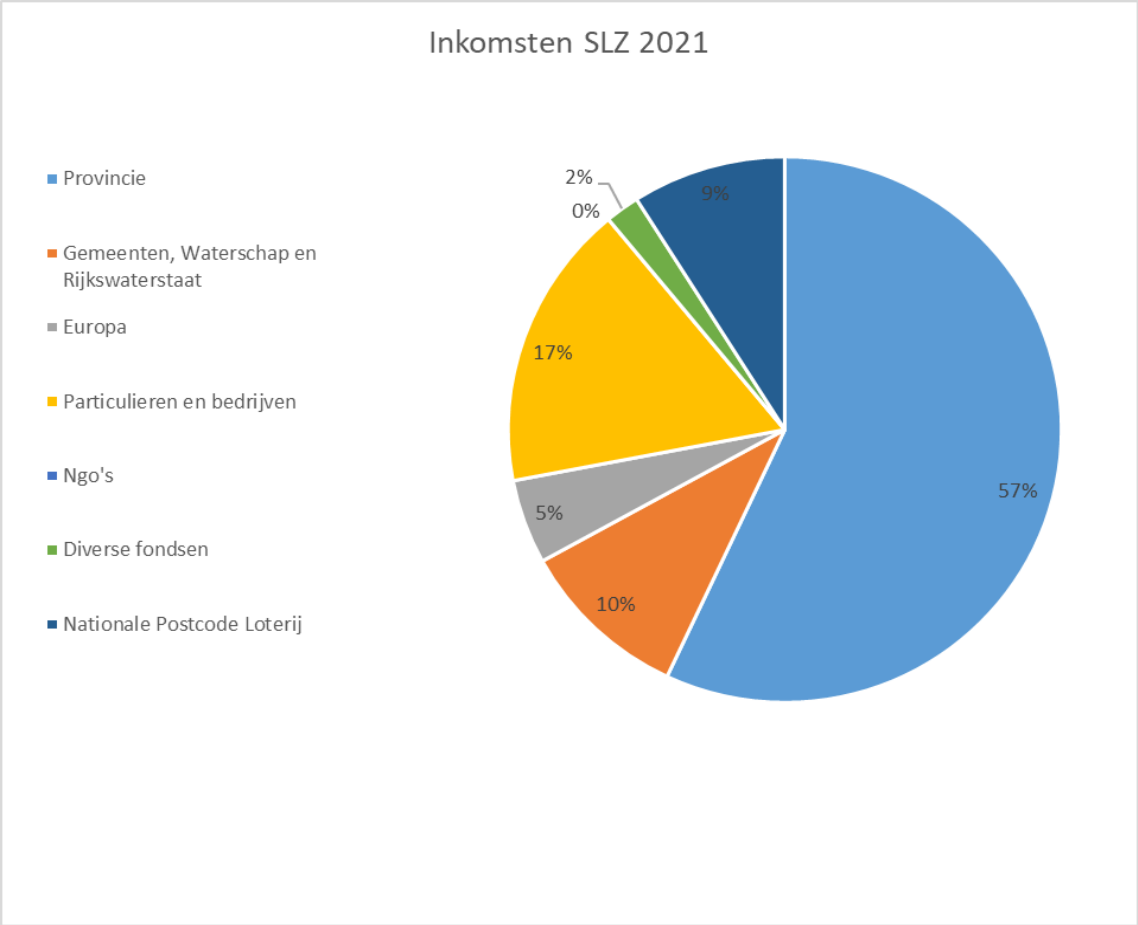

Grafiek 1.1: Inkomsten SLZ per opdrachtgever

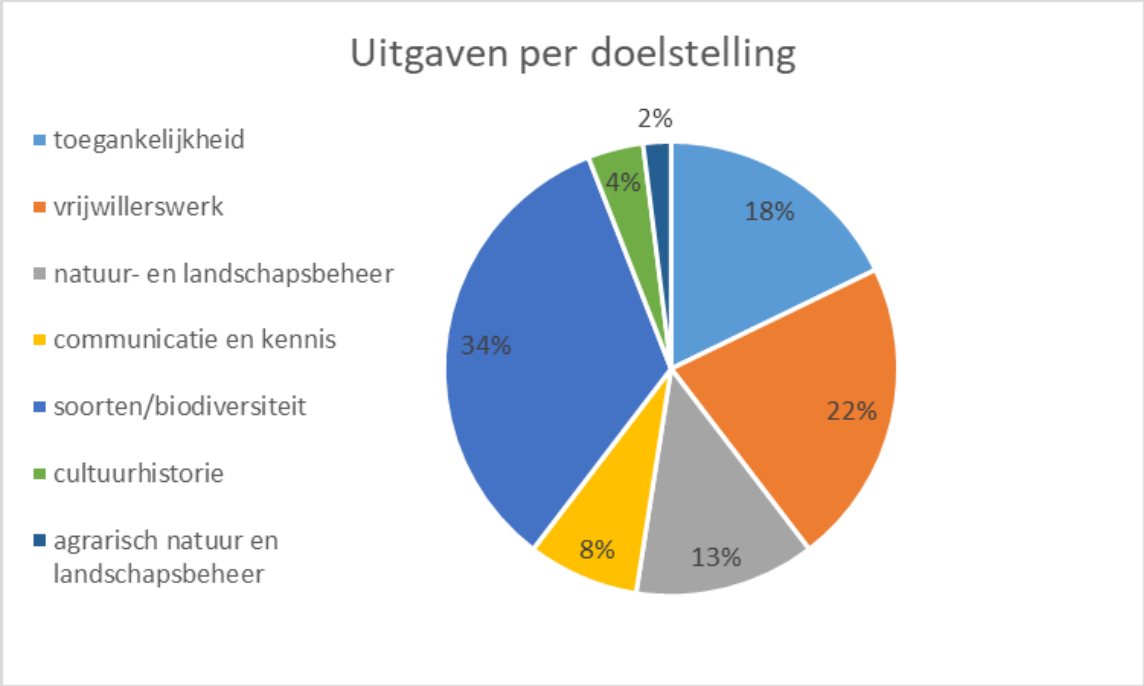

Grafiek 1.2: Uitgaven SLZ per doelstelling

2 Prestatieveld Toegankelijkheid Platteland

2.1 Wandelnetwerk Basis

Het project Wandelnetwerk richt zich op het vergroten van de binding met en het samenwerken aan de kwaliteit van het wandelnetwerk.

2.1.1 Wandelevent 'De Zeeuwse Wandelroute 2021'

Jaarlijks organiseert SLZ het Wandelevent voor onze wandelvrijwilligers, eigenaren/beheerders van de paden en overige betrokkenen. Dit jaar hebben we dit evenement anders vormgeven, vanwege Covid-19, om te voorkomen dat er grote groepen mensen bij elkaar komen.

Op zaterdag 22 mei 2021 hebben we daarom de Zeeuwse Wandelroute opgezet, waarbij ieder een stukje van de route wandelt. Met alle deelnemers hebben we samen op 1 dag ruim 500 kilometer door heel Zeeland gewandeld. Ook gedeputeerde Anita Pijpelink heeft meegewandeld, zij heeft tevens een filmpje opgenomen waarin ze haar dank uitspreekt naar alle vrijwilligers die zich inzetten voor het Wandelnetwerk Zeeland en haar oproep aan iedereen om mee te wandelen. Dit was o.a. op onze website en socials te zien.
De uitnodiging van het Wandelevent is te vinden in bijlage 3.

De Zeeuwse Wandelroute was 1 lange route door élke regio van Zeeland, over het wandelnetwerk. De route was in 100 stukken opgeknipt. De stukken varieerden in lengte van zo'n 3 tot 10 kilometer. Men kon zich op onze website inschrijven voor een stuk van de route, men mocht zelf aangeven op welk tijdstip maar wel op dezelfde dag. Per stuk route was er 1 persoon of groepje die dat stuk bewandelde. Er waren meer dan 100 aanmeldingen! Foto's werden gedeeld social media met #zeeuwsewandelroute. Om inspiratie op te doen was er samenwerking gezocht met IVN Natuureducatie en SportZeeland, die een webinar over wandelen en gezondheid gaven. Helaas waren te weinig aanmeldingen voor het webinar van SportZeeland dus dat is niet doorgegaan.

Afbeelding 2.1: Twitterbericht SLZ

2.1.2 De provinciale adviesgroep

In 2021 is de provinciale adviesgroep met Provincie, Routebureau, Wandelnet en SLZ weer twee keer bijeen gekomen in juni en in oktober. Een belangrijk onderdeel van de overleggen is de toekomst van het Routebureau waar helaas in 2021 nog weinig duidelijkheid over was.
Omdat SLZ het belangrijk vindt dat wandelaars informatie kunnen vinden over het wandelnetwerk in Zeeland, is SLZ daar ook zelf mee aan de slag gegaan. Op de SLZ website is nu een aparte pagina 'Wandelen in Zeeland'. Hier is informatie te vinden over het wandelnetwerk en ook is er een snelkoppeling geplaatst naar de routeplanner van Wandelnet. SLZ geeft wijzigingen aan het wandelnetwerk door aan Wandelnet zodat de routeplanner up-to-date blijft.

2.2 Organisatie, coördinatie en beheer Wandelnetwerk Zeeland

SLZ heeft ook in 2021 weer gezorgd voor de organisatie en coördinatie van het beheer van het wandelnetwerk in Zeeland. Een goed beheer is essentieel om een kwalitatief goed wandelnetwerk te behouden met een correcte bewegwijzering, goed begaanbare paden en een goede

informatievoorziening d.m.v. bebording.

- Wandelnetwerk Zeeland bestond in 2021 uit 2750 kilometer wandelroute waarvan 700 kilometer uit onverharde paden bestond;
- 185 vrijwilligers zijn in 2021 bezig geweest met coördineren, controleren, uitvoer van herstelwerk en uitvoer van maaiwerk;
- SLZ medewerkers hebben 1604 uur besteed aan het ondersteunen en faciliteren van de vrijwilligers, het onderhouden van contacten met eigenaren (onder andere terreinbeheerders) en gemeenten, het regelen van materialen (markeringsbordjes, palen, nieuwe informatiepanelen enz.), het bijwerken van de GIS bestanden, en het uitvoeren van onderhoud zoals maaiwerk;
- In 2021 liepen er 244 zogenaamde boerenlandcontracten waarin afspraken opgenomen zijn over het openstellen van paden over het land van de eigenaren;
- Met de gemeenten Middelburg en Veere is een nieuwe overeenkomst afgesloten voor het beheer van het wandelnetwerk in de gemeente.

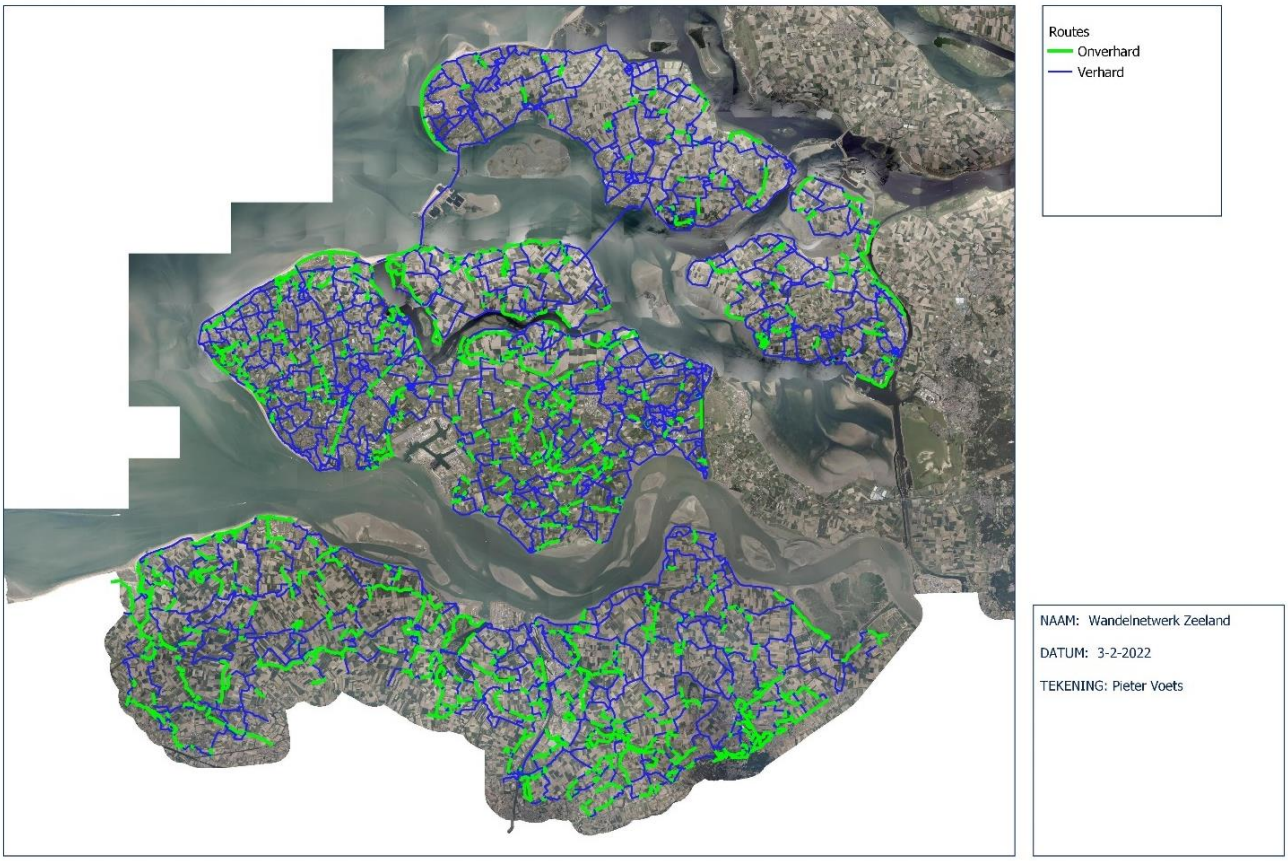

Afbeelding 2.2: Wandelnetwerk 2021

2.3 Wandelnetwerk Reimerswaal

In 2021 is begonnen met de ontwikkeling van Wandelnetwerk Reimerswaal. Tijdens de startbijeenkomst op 27 januari waren er zo'n 60 geïnteresseerden aanwezig. Een kern van ruim 30 zeer enthousiaste vrijwilligers uit alle dorpen in de gemeente ging zich inzetten voor het uitdenken van een wandelnetwerk in de gemeente Reimerswaal. Zij hebben in groepjes mooie ommetjes bedacht en verkend in de kernen Yerseke, Oostdijk, Kruiningen, Krabbendijke, Waarde en Rilland. Ook de verbindingen tussen de dorpen zijn meegenomen.
Op 6 april hebben we een online bijeenkomst gehouden m.b.t. de voortgang en terugkoppeling, hier waren 32 vrijwilligers aanwezig. SLZ heeft de ingediende routes op twijfel- of knelpunten gecheckt in het veld en heeft ook de vele terreineigenaren benaderd en toelichting gegeven t.b.v. toestemming om de routes over hun terrein te laten lopen. Helaas waren er diverse trajecten waar geen toestemming voor gegeven werd en moesten we terug naar de tekentafel. Een aantal bestaande routes, zoals bijvoorbeeld van Staatsbosbeheer, worden ook opgenomen in het wandelnetwerk. Er is nu ruim 175 km aan routes ingetekend in GIS. Op 12 oktober hebben we een fysieke bijeenkomst gehouden in Yerseke, waar 20 vrijwilligers bij aanwezig waren en we met hen de voortgang en het vervolg hebben besproken.

In 2022 worden er informatieborden ontwikkeld en geplaatst met de ommetjes en het totale wandelnetwerk, een en ander in samenwerking met de vrijwilligers en gemeente. Met terreineigenaren worden er overeenkomsten voor 7 jaar afgesloten. Ook wordt er een wandelkaart gemaakt van het gehele traject. Verder zal de daadwerkelijke aanleg plaats gaan vinden met alle knooppuntpalen, bordjes, overstapjes etc. Eind 2022 hopen we een officiële opening te organiseren en dan te kunnen zeggen dat heel Zeeland een aaneengesloten wandelnetwerk heeft!

Afbeelding 2.3: Routepaaltje op de Van Lijndendijk bij Vogelwaarde

3 Prestatieveld Vrijwilligerswerk

SLZ houdt zich bezig met stimuleren, faciliteren en coördineren van de groene vrijwilligers en bewonersinitiatieven in Zeeland. Het gaat hierbij om het ondersteunen van zelfstandige groepen vrijwilligers en bewoners maar ook de coördinatie van de vrijwilligers die door SLZ aangestuurd worden.

3.1 Rapportage vrijwilligerswerk

In 2021 is er weer een enorm aantal uur gewerkt door een groot aantal vrijwilligers die zo, ondanks de coronamaatregelen die ook 2021 nog grote invloed hadden, een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan natuur, landschap en cultuurhistorie en de beleving hiervan.

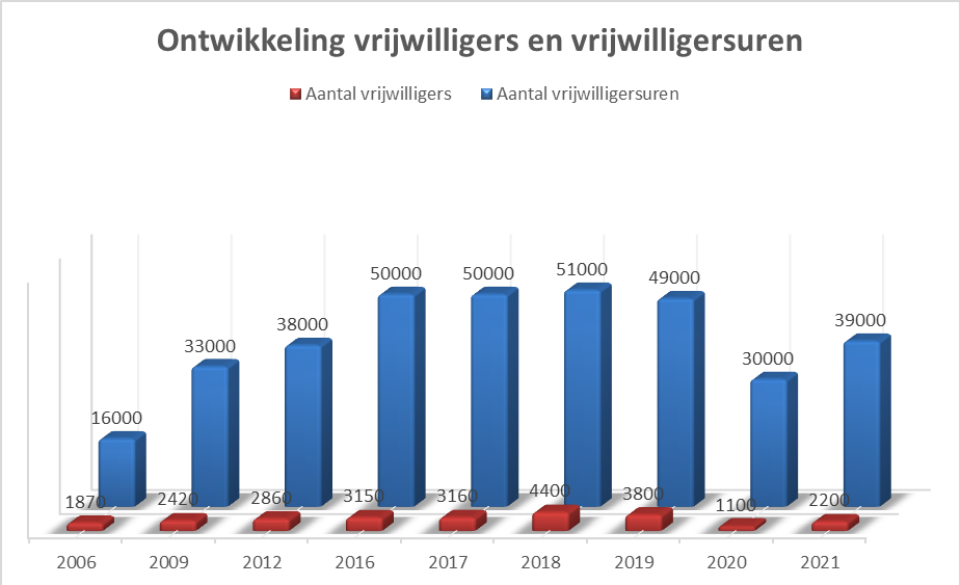

Grafiek 3.1: Ontwikkeling vrijwilligers en vrijwilligersuren

3.1.1 Uren en vrijwilligers

Na de flinke daling van het aantal uren in 2020 als gevolg van corona zien we gelukkig in 2021 weer een stijging, zowel in het aantal vrijwilligers als in het aantal vrijwilligersuren. Het aantal is nog niet terug op het niveau van 2019. Dat is goed te verklaren omdat ook in 2021 de coronamaatregelen nog veel invloed hebben gehad. Activiteiten konden niet altijd doorgaan en vrijwilligersploegen zijn deels niet op pad geweest of individuele vrijwilligers zagen het nog niet zitten om in groepsverband aan de slag te gaan. Het grootste deel van de toename ten opzichte van 2020 is op het conto van de Natuurwerkdag te schrijven, die in 2020 niet kon doorgaan op reguliere wijze, maar in 2021 wel.

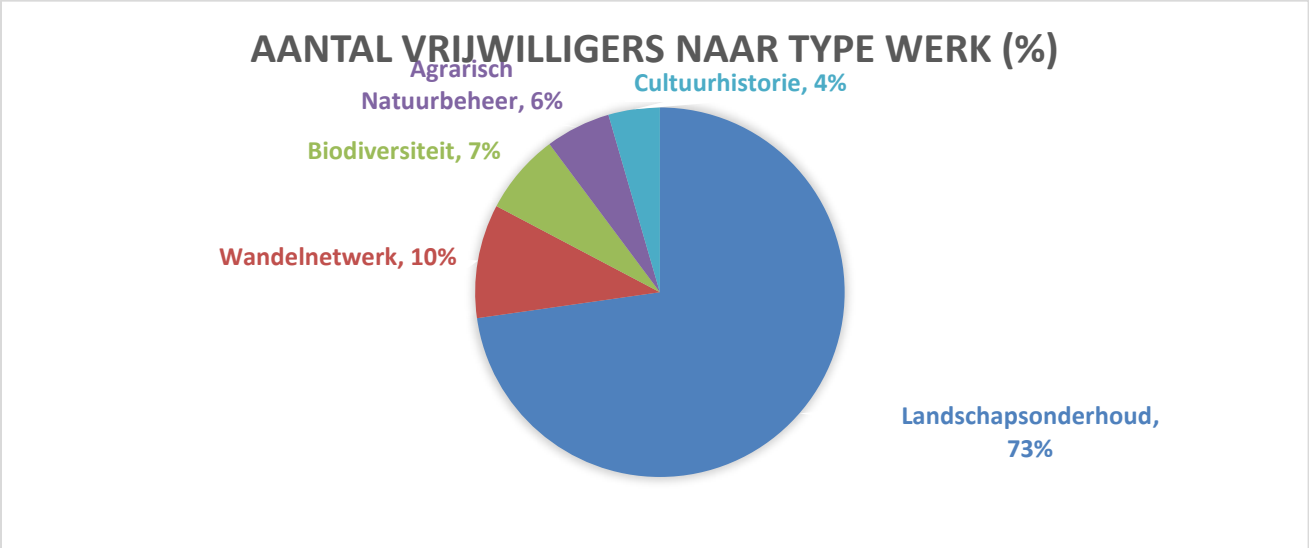

Grafiek 3.2: Aantal vrijwilligers naar type werk in %

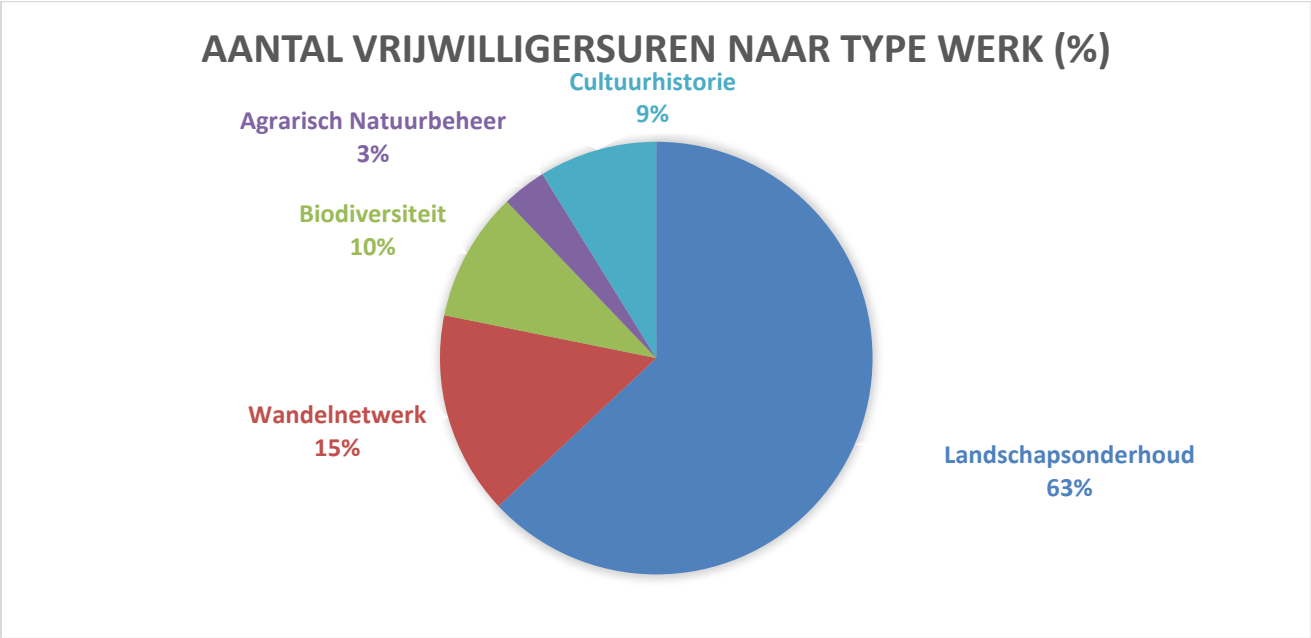

Grafiek 3.3: Aantal gewerkte vrijwilligersuren naar type werk in %

In de bovenstaande grafieken wordt een beeld gegeven van het aantal deelnemers en het aantal uur naar het type werk dat de vrijwilligers uitvoeren. Het werk dat de vrijwilligers en bewoners uitvoeren, kunnen we onderverdelen onder de volgende vijf thema's:
wandelnetwerken, biodiversiteit, agrarisch natuurbeheer, cultuurhistorie, landschapsonderhoud.
Wanneer we kijken naar het aantal vrijwilligers dan valt op dat zowel qua aantal vrijwilligers als wat betreft het aantal vrijwilligersuren het Landschapsonderhoudswerk nog steeds de grootste plaats inneemt, gevolgd door vrijwilligerswerk rond het Wandelnetwerk. Wel maken de wandelnetwerkvrijwilligers relatief veel uren per vrijwilliger (10% van de vrijwilligers maken 15% van de uren) Ook de cultuurhistorie- en biodiversiteitvrijwilligers maken procentueel veel uren als we het afzetten tegen het aantal vrijwilligers. Bij agrarisch natuurbeheer en bij het landschapsonderhoud is dit juist andersom. Bij landschapsonderhoud is dit te verklaren door het hoge aantal eendaagse vrijwilligers, bijvoorbeeld bij de Natuurwerkdag en bij de scholen.

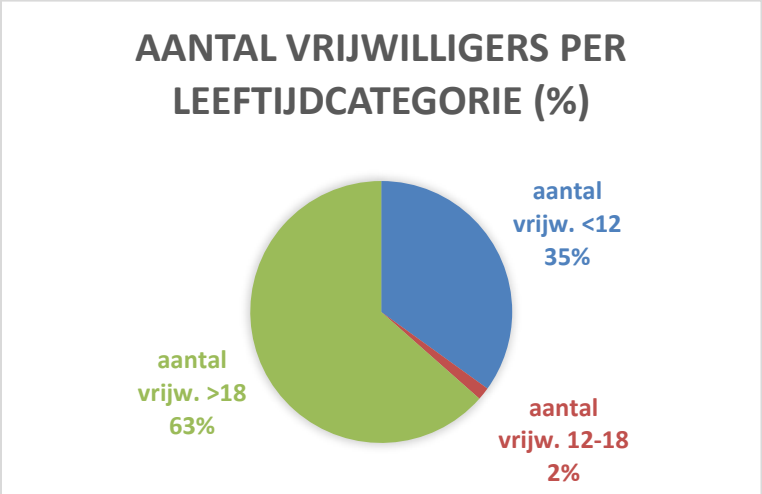

Grafiek 3.4: Aantal vrijwilligers per leeftijdscategorie

In 2021 is getracht om een beter beeld te krijgen van de leeftijd van de vrijwilligers mede door vraag van de impactmeting van LandschappenNL waar de verschillende leeftijdscategorieën worden geregistreerd. Goed om te zien dat ruim 1/3 van de vrijwilligers onder de 12 jaar is. Wel zijn dit met name eenmalige vrijwilligers zoals scholieren die via hun school een dagdeel knotten en scouts; op de Natuurwerkdag doen vele scoutinggroepen mee. Het is wel jammer dat we als SLZ de leeftijdscategorie 12 tot 18 jaar slecht weten te bereiken.

3.1.2 Overzicht zelfstandig werkende groepen

Het onderstaande overzicht toont alle zelfstandige groepen waar SLZ wel bij betrokken is met advies, levering van gereedschap of andere manieren van ondersteuning.

Groepen	**Totaal aantal groepen**
Scholen (alleen levering gereedschap)	8
Groepen uitleen gereedschap (buiten scholen, vaste groepen en Natuurwerkdag)	1
Zelfstandige scholen op Natuurwerkdag	3
Groepen Natuurwerkdag die niet verderop in dit schema genoemd zijn	13
NBV 't Duumpje	1
NBV De Steltkluut	1
KNNV De Bevelanden	1
Werkgroep Landschapsverzorging Walcheren	1
Werkgroep Actief Terreinbeheer S-D	1
Natuurvereniging Tholen	1
A Rocha werkgroep Zeeland	1
Moesbosch werkgroep	1
Oranjebosch werkgroep	1
Hout en Co	1
Sprenckpark	1
Buurttuin Goes zuid	1
Dorpsboomgaarden	3
Totaal Landschapsonderhoud	**40**
Zwartenhoekse Zeesluis	1
Historische grenspalen	1
Oude Fruitrassen	1
Waardevolle begraafplaatsen	14
Historische buitenplaatsen	6
Totaal Cultuurhistorie	**23**
Monitoring agrarisch natuurbeheer (Poldernatuur) begeleid door SLZ via ZeeBra	9
Partridge	2
Weidevogels	7
Totaal Agrarisch Natuurbeheer	**18**
Kerkuilen	7
Steenuilen	2
Kiekendief	6
Vleermuizen (klachtafhandeling)	1
Amfibieën (monitoring)	1
Mossen	1
Duinen Valkenisse monitoring	1
Bescherming strandvogels Verklikkerstrand	1
Ravon	2
Werkgroep biodiversiteit Ovezande	1
Totaal Biodiversiteit	**23**
Groepen controle wandelnetwerk	10
Totaal Wandelnetwerk Zeeland	**10**
Totaal aantal zelfstandig werkende groepen	**114**

Tabel 3.1: zelfstandig werkende groepen

3.1.3 Organisatie vrijwilligerswerk

Om deze grote aantallen vrijwilligers en vrijwilligersuren voor elkaar te krijgen is er door SLZ medewerkers gewerkt aan de volgende taken:

- Werving en intakes vrijwilligers
- Organisatie waarderingsprogramma
- Het organiseren en geven van cursussen
- Aanschaf, onderhoud en keuring gereedschap
- Uitleen gereedschap aan externe groepen
- Beheer wagen- en machinepark inclusief keuring
- Regelen ARBO zaken zoals beschikbaar stellen PBM's
- Uitkeren onkostenvergoeding aan vrijwilligers
- Contact onderhouden met zelfstandige vrijwilligers- en bewonersgroepen

3.1.4 Kennis en kwaliteit

Bij het werken met vrijwilligers is het belangrijk dat zowel de vrijwilligers als de medewerkers goed zijn toegerust voor hun werk. Zo is vakinhoudelijke kennis belangrijk om de klussen goed uit te voeren dan wel de vrijwilligers goed te adviseren of aan te sturen. Minstens zo belangrijk is dat er veilig gewerkt wordt. Daarom is ook in 2021 weer een cursusprogramma georganiseerd. Een deel van de cursussen was gericht op inhoudelijke kennis, zoals de cursus hoogstamfruit snoeien. Er waren ook een aantal Arbo-gerelateerde cursussen, gericht op het veilig kunnen werken, zoals de cursus veldhulpverlening en de cursus werken langs de weg. Van de geplande bijeenkomsten en cursussen is een deel niet door kunnen gaan, waaronder een fysieke ARBO bijeenkomst. In het overzicht onder Activiteitenprogramma voor vrijwilligers zijn deze activiteiten openomen (die al dan niet door zijn gegaan).
In 2021 is door de VBNE de richtlijn praktijkopleiding opgesteld voor onder andere bosmaaier- en kettingzaagcursussen. SLZ wil de aangeboden cursussen zoveel mogelijk conform deze richtlijn organiseren. Meer informatie is hier te vinden: https://www.vbne.nl/productdetails/richtlijn-voor-praktijkopleidingen

	Cursussen/kennisbijeenkomsten	Doelgroep	Aantal deelnemers
Jan	Startbijeenkomst wnw Reimerswaal	geinteresseerden/vrijwilligers/etc	56
Jan	Cursus zware velling	vrijwilligers/medewerkers	5
April	Vervolgbijeenkomst WNW Reimerswaal	vrijwilligers en andere geinteresseerden	32
April	hoogstamcursus regulier - digitaal dl1	vrijwilligers en andere geinteresseerden	24
April	hoogstamcursus regulier - digitaal dl2	vrijwilligers en andere geinteresseerden	24 (zelfde als dl 1)
Mei	De Zeeuwse Wandelroute	wandel liefhebbers, vrijwilligers, zeeuwen, etc.	>100
Mei	NLdoet	vrijwilligers en andere geinteresseerden	>100
Mei	NLdoet	vrijwilligers en andere geinteresseerden	>100
Juni	cursus ecologisch maaibeheer	vrijwilligers/medewerkers en andere geinteresseerden	geannuleerd
Juni	Tour met gids landschapsbeheer	vrijwilligers/medewerkers en andere geinteresseerden	geannuleerd
Juni	hoogstamcursus regulier - praktijkdag dl3	vrijwilligers en andere geinteresseerden	15 (zelfde als dl 1 en 2)
Juni	Bosmaaier herhalingscursus	vrijwilligers en medewerkers met certificaat	6
Sept	Cursus werken langs de weg	Vrijwilligers/medewerkers	8
Sept	Gezamenlijke werkdag	Medewerkers en vrijwilligers woensdaggroep	15
Okt	bijeenkomst wandelnetwerk Reimerswaal	vrijwilligers, geinteresseerden, gemeente	20
Okt	cursus veldhulpverlening deel 1	vrijwilligers/medewerkers	20
Okt	cursus veldhulpverlening deel 2	vrijwilligers/medewerkers	20 (zelfde als dl 1)
Okt	Cursus werken op hoogte	vrijwilligers	geannuleerd
Okt	ARBO bijeenkomst	vrijwilligers/medewerkers	geannuleerd
Nov	Cursus werken langs de weg	Vrijwilligers/medewerkers	12
Nov	Natuurwerkdag	Scholen/vrijwilligers	>100
Nov	Natuurwerkdag	Incidentele en nieuwe vrijwilligers	>100
Dec	Cursus werken op hoogte	vrijwilligers	geannuleerd
	Bindings- en wervingsactiviteiten		
Juli	Open werkdag SLZ	geinteresseerden/bestaande vrijwiligers	11
Sept	Open werkdag SLZ	geinteresseerden/bestaande vrijwiligers	7
Sept	Open werkdag SLZ	geinteresseerden/bestaande vrijwiligers	10
Sept	Open werkdag SLZ	geinteresseerden/bestaande vrijwiligers	4
Dec	Eindejaarsbijeenkomst vrijwilligers	vrijwilligers	geannuleerd

Tabel 3.2: Activiteitenprogramma voor vrijwilligers

3.1.5 Binding en waardering

Al het werk dat SLZ uitvoert voor natuur, landschap en cultuurhistorie was niet mogelijk geweest zonder alle vrijwilligers. Daarom heeft SLZ elk jaar een waarderingsprogramma met excursies, een kerstpakket en de uitreiking van de Gouden Jirizaag (zie activiteitenprogramma vrijwilligers). De excursies en ook de eindejaarsbijeenkomst zijn niet door kunnen gaan vanwege corona. Daarom is er gekozen om een uitgebreider kerstpakket uit te reiken aan de vrijwilligers om zo toch de waardering naar de vrijwilligers uit te spreken.

Wat wel door is gegaan in 2021 is de uitreiking van de Gouden Jirizaag, onze jaarlijks uitgereikte vrijwilligersprijs overhandigd aan een vrijwilligers met een bijzondere verdienste. Johan Vermin werd door de jury als winnaar uitgeroepen. Begin december werd hij verrast toen aan hij met zijn ploeg wilgen aan het knotten was aan de Valdijk bij Nisse.
Als lid en coördinator van de knotploeg van de beheerwerkgroep van de KNNV afdeling Bevelanden levert Johan al ruim twintig jaar een belangrijke bijdrage aan het landschapsbeheer in Zeeland. Naast de Gouden Jirizaag ontving Johan een waardebon van om de winst van deze ereprijs op een later moment nog eens te kunnen vieren met zijn ploeg.

Afbeelding 3.1: Screenshot van online versie van het PZC artikel over de uitreiking van de Gouden Jirizaag

3.1.6 Werving

Niet alleen het binden van vrijwilligers is belangrijk, maar ook de werving. Jaarlijks zijn er ook vrijwilligers die stoppen om diverse redenen, zoals het ouder worden of het vinden van een betaalde baan. Daarom is aanwas van nieuwe vrijwilligers ook erg belangrijk. Ook omdat door de coronacrisis wat minder is gewerkt, is het goed om vooruit te kijken. Hopelijk kan het werk weer opgeschaald worden, waar we ook (nieuwe) vrijwilligers bij nodig hebben. Veel intakegesprekken hebben telefonisch plaatsgevonden in plaats van fysiek in verband met COVID-19.
In 2021 zijn er voor Noord- en Midden Zeeland 28 intakes afgenomen. Mede dankzij COVID-19 blijven mensen op zoek naar invulling van hun vrije tijd. Het werven gebeurt via www.natuurwerkzeeland.nl, vrijwilligerscentrales en de SLZ website maar ook werd er meer gebruik gemaakt van Social Media (Facebook, Twitter en Instagram).

Afbeelding 3.2: Werving via sociale media

Open werkdagen

Om geïnteresseerden (en incidentele vrijwilligers) op een vrijblijvende manier kennis te laten maken met vrijwilligerswerk bij onze Stichting, zijn er in 2021 verspreid over de provincie een viertal open werkdagen georganiseerd. Tijdens deze open werkdagen werkten degenen die zich hadden aangemeld een dag mee met een doordeweekse vrijwilligersploeg van SLZ. Ook kregen ze informatie over het betreffende gebied en het doel van de werkzaamheden. Alhoewel het aantal mensen dat meedeed beperkt was, hebben we veel positieve feedback ontvangen van de deelnemers.

3.2 Overige projecten vrijwilligerswerk

3.2.1 Landschapsonderhoud

Binnen het project Landschapsonderhoud worden werkzaamheden aan landschapselementen uitgevoerd die niet binnen een ander project vallen. Het gaat daarbij om: knotwerk, uitvoer ecologisch maaibeheer, plantwerk, dunningswerk of verwijderen vogelkers in bosjes en begeleidingssnoei van bomen.
Door medewerkers van SLZ is 3250 uur besteed aan werkvoorbereiding, uitvoer en het begeleiden van de uitvoer door vrijwilligers;
Voor 69 verschillende eigenaren is er op 100 klussen gewerkt met een totaal van 280 werkdagen.
Daarnaast zijn 321 knotpoten geoogst en afgeleverd op 23 adressen.

Natuurwerkdag

Gelukkig kon de Natuurwerkdag 2021 wel doorgaan in tegenstelling tot die in 2020. Dit jaar was de Natuurwerkdag zowel op vrijdag 5 als op zaterdag 6 november. De vrijdag was met name bedoeld als 'scholendag'. In totaal waren er op de vrijdag en zaterdag 850 mensen actief op 30 locaties.
De rol van SLZ voor de Natuurwerkdag is het informeren van (potentiele) locatieleiders, hen helpen bij het online zetten van hun locatie op de site www.natuurwerkdag.nl, het leveren van gereedschap en persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM's) zoals helmen en handschoenen, de provinciale PR verzorgen en het begeleiden dan wel ondersteunen op de Natuurwerkdag zelf. We kunnen terug kijken op een geslaagde Natuurwerkdag.

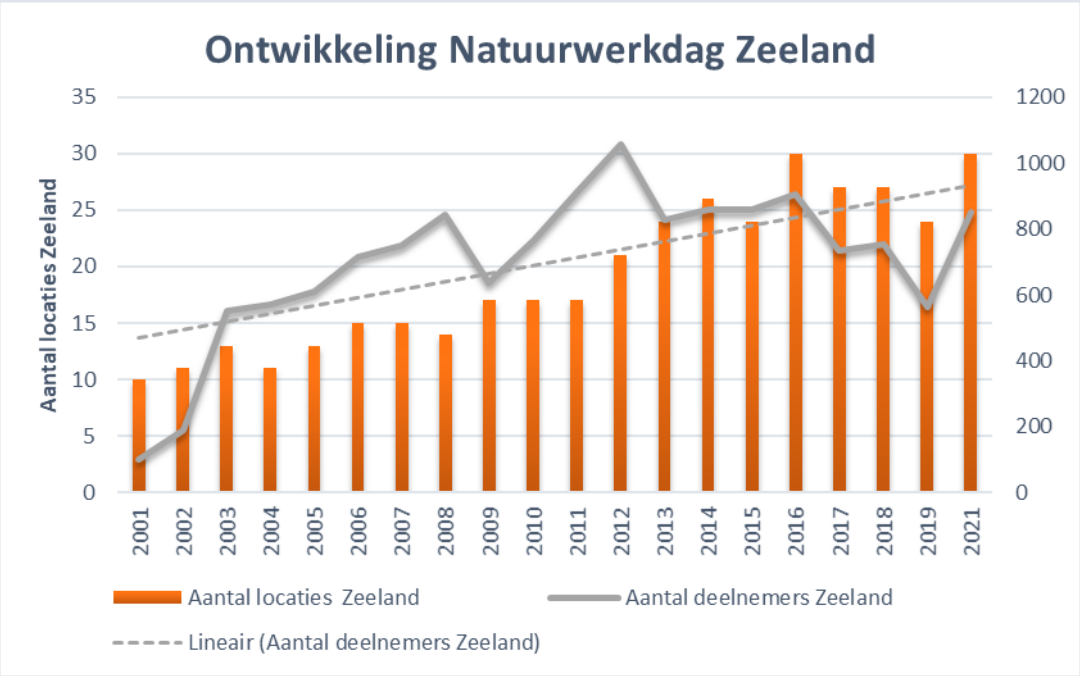

Grafiek 3.5: Ontwikkeling aantallen locaties en deelnemers Natuurwerkdag in Zeeland

3.2.2 Bestrijding Bacterievuur 2021

Sinds 1992 controleert Stichting Landschapsbeheer Zeeland in de zomermaanden waardevolle meidoornhagen op de besmettelijke ziekte 'bacterievuur', in een zone van 500 meter rond fruitteeltbedrijven op Walcheren, Zuid-Beveland en Zeeuws Vlaanderen op basis van vrijwillige medewerking van eigenaren en op verzoek in natuurgebieden en andere terreinen. Dit gebeurt met zorg en vakkennis. Het controleseizoen

loopt van 1 mei tot 30 september. Deze controles leveren een belangrijke bijdrage aan het onderhoud van het landschap met zijn prachtig bloeiende meidoornhagen die zo karakteristiek zijn voor Zeeland. De bacterievuurcontroles worden uitgevoerd door medewerkers en vrijwilligers. Totaal hebben vrijwilligers 288 uur in Zeeuws Vlaanderen, 16 uur in Zuid Beveland en 24 uur op Walcheren meegelopen met een SLZ medewerker.

Bij particulieren en organisaties

In het in 2018 gestarte abonnementensysteem, lopen momenteel 17 abonnementen, waarvan bij zeven abonnees er twee controlerondes plaatsvonden. Een locatie kan uit meerdere percelen bestaan. Lichte aantastingen worden tijdens de controle direct weggeknipt. Zwaarder knip- en zaagwerk wordt aangespoten, net als moeilijk bereikbare aantastingen. Van alle aantastingen worden indien mogelijk de locaties ter plekke vastgelegd met gps-apparatuur. Een offerte voor het verwijderen van aangespoten aantastingen wordt met een locatiekaartje aan de eigenaar van het betreffende perceel gestuurd. De eigenaar heeft hierbij de keuze de aantastingen zelf te verwijderen, of SLZ hiervoor in te huren.
In 2021 is het totale aantal gevonden aantastingen beduidend meer dan in 2020. Er zijn 139 aantastingen gevonden, tegen 116 aantastingen in 2020. Dit komt met name door twee locaties in Zeeuws-Vlaanderen waar pas sinds 2019 wordt gecontroleerd. Buiten deze twee locaties is er vrijwel geen bacterievuur gevonden tijdens de controle. Op Zuid-Beveland zijn 3 infecties gevonden, op beide Zeeuws-Vlaamse locaties samen 136 stuks.

Bij Waterschap Scheldestromen

Sinds 2005 controleert SLZ voor Waterschap Scheldestromen de meidoornheggen op Walcheren en sinds 2011 ook diverse heggen langs wegen op Zuid-Beveland. De meeste heggen liggen binnen een straal van 500 meter rond fruit- of boomteeltbedrijven. In 2021 zijn er binnen deze gebieden in totaal 23 aantastingen gevonden (17 in 2020, 26 in 2019), waarvan er 20 door Waterschap Scheldstromen zelf zijn verwijderd via loonwerk en 3 door SLZ zijn weggeknipt.

<u>Werkwijze</u>

Begin mei zijn we gestart, we gaan wekelijks op stap en de laatste ronde was aan het eind van september. Er worden altijd 5 rondes gedaan. De laatste ronde checken we vooral op indicatie; waar we aantastingen verwachten op basis van voorgaande bevindingen. 1 ronde is het gehele gebied dat bestaat uit 3 subregio's: Zuid, midden, Noord. Over één ronde wordt minstens 3 dagen gedaan. Op de laatste controle dag is er gecontroleerd op locaties waar eerder in het seizoen meer bacterievuur is gevonden dan op andere locaties.

<u>500 meter zone</u>

Als er veel infecties worden gevonden dan wordt er alleen binnen de 500 meter zone gecontroleerd. Bij weinig infecties wordt binnen de beschikbare tijd de te controleren zone uitgebreid naar 750 meter. Dit verlaagd de infectiedruk op de boomgaarden binnen de 500 meter zone.
De meeste aantastingen zijn gevonden in de buurt van Gapinge, in hagen waarin dit jaar voor het eerst op bacterievuur is gecontroleerd. Gewoonlijk was het gebied rondom Koudekerke het probleemgebied, maar daar is dit jaar verassend weinig bacterievuur gevonden.
Vooraf aan de controles op Walcheren is door SLZ een update gemaakt van alle commerciële fruitpercelen. Vanwege enkele wijzigingen daarin hebben we de te controleren routes hierop aangepast. Opvallend was het dat vooral in de nieuwe gebieden (waar niet eerder was gecontroleerd) veel aantasting is gevonden. Dat betekent dus dat controle en bestrijding zin heeft!

4 Prestatieveld Natuur- en Landschapsbeheer particulieren

SLZ voert diverse uitvoeringsgerichte taken en projecten uit op het gebied van particulier natuur- en landschapsbeheer en natuur- en landschapsbeheer bij overheden.
Een van de projecten is het project 'Herstel streekeigen erven'. Via dit project worden plannen gemaakt voor het opknappen van minimaal 3 erven. Daarnaast worden 4 projecten uitgevoerd gericht op particulier landschapsonderhoud via een abonnementensysteem. In 2020 is verder onderzocht of en hoe we mogelijk abonnementen kunnen samenvoegen of combineren. Via de verschillende projecten zijn veel activiteiten op het gebied van landschapsonderhoud uitgevoerd, zie onder. Daarnaast zijn enkele kleinere projecten uitgevoerd zoals "Bomen voor koeien" en "Plan Boom"
Via het werkveld Natuur en landschapsbeheer zijn in 2021 diverse taken en projecten uitgevoerd op het gebied van: particulier natuur- en landschapsbeheer en natuur- en landschapsbeheer bij overheden**:**

4.1 Advisering en planvorming

SLZ wordt vaak gevraagd voor advies op het gebied van natuur en landschapsbeheer. Het betreft diverse uiteenlopende adviezen aan particulieren, overheden en agrariërs.
Een overzicht van de 274 adviezen in 2021:
-Aanvraag advies particulieren over natuur en landschapsbeheer: 182 particulieren
-Aanvraag advies particulieren over cultuurhistorie: 9 particulieren
-Losse aanvragen overheden over natuur en landschapsbeheer: 5 keer
-Aanvraag advies Agrarisch natuur beheer (incl. fruittelers): 26 aanvragen
-Aanvraag advies biodiversiteit: 42 stuks.
-Overig: 10 stuks.

Medewerkers van SLZ hebben met zeer veel particuliere grondgebruikers contact over de aanleg en het beheer van kleine landschapselementen. Het betreffen adviezen aan bewoners van het buitengebied over o.a. gewenste methoden van onderhoud, natuurvriendelijke streekeigen erfinrichting, verkrijgen van subsidies en dergelijke. Vaak wordt het opstellen van schriftelijke adviezen opgenomen in de lopende projecten. Op diverse locaties werd er tevens werk voor de vrijwilligersploegen afgesproken.

4.2 Externe opdrachten 2021

Voor verschillende eigenaren zijn plannen gemaakt voor de inrichting en/of het beheer van een terrein, buitenom lopende SLZ-projecten. De kosten voor het opstellen van deze plannen zijn voor rekening van de eigenaren. In 2021 voerde SLZ 31 betaalde opdrachten van verschillende aard en omvang uit voor externe opdrachtgevers. Ten opzichte van vorig jaar zijn de opdrachten omvangrijker geworden. De grote opdrachten zijn daardoor als project benaderd en worden niet meegenomen in dit overzicht.
Wat opvalt is dat er veel opdrachten voor inrichtingsplannen en begeleiding van uitvoering waren. De meeste opdrachten kwamen van overheden.
De opdrachten zijn verdeeld over de werkvelden 'Natuur en Landschapsbeheer' en 'Communicatie en Kennis' (zie onderstaande tabel voor details). Ook binnen de prestatievelden 'Agrarisch Natuurbeheer' en 'Toegankelijkheid' zijn externe opdrachten uitgevoerd.

Opdrachten natuur- en landschapsbeheer

Type opdracht:

inrichtingsplan	toets	inventarisatie	begeleiding en uitvoering	paneel	lezing of excursie	plan / rapport	overig
7	2	2	7	0	1	1	1

Opdrachtgever:

particulier	agrariër	overheid	bedrijf	anders
2	1	8	6	4

Opdrachten Communicatie en Kennis

Type opdracht:

inrichtingsplan	toets	inventarisatie	begeleiding en uitvoering	paneel	lezing of excursie	plan / rapport	overig
0	0	2	2	1	1	4	0

Opdrachtgever:

particulier	agrariër	overheid	bedrijf	anders
0	0	8	2	0

Opdrachten waarvoor offerte is uitgebracht, maar die niet zijn doorgegaan:

Landschappelijke inpassing nieuwbouw
Cursus insectvriendelijk maaibeheer
Plan voor verevening i.v.m. verblijfsaccommodatie
Beheerplan N 2000 Nieuw Haamstede
Plan voor verevening i.v.m. bouw woningen
Aanpassing plan voor verevening

4.3 Samenwerking met bedrijven

In 2021 is wederom op diverse fronten samengewerkt met bedrijven. Voorbeeld hiervan is de actie “Boeren planten bomen”. Bij de uitvoering van diverse maatregelen t.b.v. landschapsherstel e.d. worden veel plaatselijke en regionale bedrijven ingezet, zoals bij uitvoering maatregelen in het kader van de POP3 projecten, bij het opschonen van poelen in het kader van de VOL of het project “kwetsbare bijen 2021”.
De contacten met Dow, Yara en Cargill in de Zeeuws-Vlaamse Kanaalzone zijn in 2021 voortgezet. Via de Cargill Council fonds is een paneel bij de bunker te Zandstraat gefinancierd. Voor Zeeland Refinery in het Sloegebied hebben we een aanvraag tijdelijke natuur uitgewerkt.

4.4 Samenwerking met overheden

Met alle Zeeuwse gemeenten is er contact over het ontwikkelen en uitvoeren van diverse projecten. Daarnaast wordt SLZ vaak benaderd door gemeenten voor het opstellen van onderhoudsadviezen of het uitvoeren van diverse onderhoudswerkzaamheden aan natuur- en landschapselementen, dit zijn dan betaalde opdrachten. We werken veel samen met de gemeenten binnen diverse projecten zoals bij het wandelnetwerk en biodiversiteit. Daarnaast is er met gemeenten ook overleg in het kader van het landschapsbeleidsplan (Borsele) en het Landschapsuitvoeringsplan Kanaalzone (Terneuzen).
Met Waterschap Scheldestromen was er in 2021 weer veel contact over de uitvoering van diverse onderhoudswerkzaamheden op terrein van het Waterschap. Dit onderhoud is vastgelegd in een 4 jarige onderhoudsovereenkomst. Ook voor het uitvoeren van de controle van bacterievuur in wegbeplantingen op Walcheren is een 4 jarige overeenkomst afgesloten.
Met Staatsbosbeheer loopt een 4 jarige onderhoudsovereenkomst voor onderhoud van diverse terreintjes en landschapselementen. Ook met Rijkswaterstaat en de gemeente Middelburg hebben we langlopende overeenkomsten voor het onderhoud van een natuurterrein.
Met de gemeenten Veere, Goes, Hulst, Sluis en Tholen en het Waterschap Scheldestromen is contact geweest over het onderhoud van kleine bosjes op hun grondgebied (zie ook het project Kleine bosjes). Met de gemeenten Terneuzen, Goes en Borsele en Waterschap Scheldestromen is contact geweest over het onderhoud van hoogstamboomgaarden (zie ook het project hoogstam-abonnement). Met de gemeenten Hulst, Schouwen Duiveland, Veere en Borsele is contact geweest omtrent het onderhoud van een of meerdere waardevolle begraafplaatsen. In het kader van de jaarlijkse Natuurwerkdag wordt met alle Zeeuwse gemeenten samengewerkt, de meeste gemeenten dragen ook bij in de kosten van dit project.

4.5 Boeren planten bomen

In 2021 hadden we met 3 leveranciers afspraken gemaakt in het kader van Boeren Planten Bomen. SLZ bepaalt welke inheemse en streekeigen soorten, welke maten beplanting en beschermingsmaterialen op de bestellijst komen, maar laat het bepalen van de prijs over aan de leveranciers. De leveranciers hebben op hun website een link naar de website van SLZ en omgekeerd.

4.6 Wilgenpoten

In het 2021 zijn 321 wilgenpoten besteld en door SLZ geleverd op diverse locaties in Zeeland. Vanaf dit jaarverslag namen we weer de aantallen per kalanderjaar op: in totaal 321 stuks: 176 in de 2e bestelronde in winter 2020-2021 en 145 in de eerste ronde in winter 2021-2022.

4.7 Bomen voor koeien

Via de actie "bomen voor koeien" kunnen mensen een certificaat kopen voor de aanplant van bomen en struiken langs weilanden met vee. Vanuit SLZ hebben we de afspraak dat we jaarlijks op ongeveer 3 locaties struiken aanplanten via deze actie. In 2021 zijn 584 struiken en enkele bomen geplant. In 2022 wordt de actie vervolgd.

4.8 Plan Boom

Plan Boom is een landelijk project van de natuur en milieufederaties om 10 miljoen bomen aan te planten in heel Nederland. In Zeeland werken we samen met de ZMf aan de aanplant van bomen en bosplantsoen in Zeeland. In november hebben we een gesprek gehad met Marga Witteman van Urgenda over samenwerking met het Urgenda project "meerbomen.nu" in Zeeland.

In 2021 hebben we samen met de ZMf de volgende werkzaamheden opgepakt:
A: Uitdeelactie:
Er is een uitdeelactie "bomen in particuliere tuinen" georganiseerd in samenwerking met Velt Zeeuwse Eilanden, de gemeente Tholen en de gemeente Goes.
De actie was zeer succesvol en heeft ook uitgebreid in het Zeeuwse nieuws gestaan.
Zie: https://zmf.nl/nieuws/haal-met-inheemse-boompjes-de-natuur-in-je-tuin-zeeuwse-uitdeelactie/ en https://landschapsbeheerzeeland.nl/nieuws-activiteiten/zeeuwse-uitdeelactie-zet-inheemse-boompjes-je-tuin . Op 9, 10 en 11 december zijn de boompjes op 7 locaties verspreid over Zeeland uitgedeeld door achterbangroepen / dorpsinitiatieven. In totaal ging het om ruim 6000 boompjes zoals meidoorn, kleinbladige linde en kweepeer.

B: 2 Plantevenementen:
aanplant van 5 bomen op het schoolplein van de HZ Vlissingen (15 maart 2021)
aanplant van 4 bomen op het schoolplein van Scalda in Goes (7 oktober 2021)
De aanplant vond plaats in het kader van het project "de Groene Revolutie", waarbij ook wordt samengewerkt met IVN. De aangeplante bomen zijn gesponsord door het Waterschap Scheldestromen. De aanplant vond plaats door leerlingen en medewerkers van de betreffende scholen.
Zie ook: https://zmf.nl/nieuws/waterschap-scheldestromen-schenkt-4-bomen-per-school/
En: https://scheldestromen.nl/vier-bomen-voor-20-scholen

C: Andere plantprojecten:
In winter 2020 -2021 is een erfbeplanting in de Borsselepolder gerealiseerd in het kader van Plan Boom, financiering vond plaats door het Waterschap Scheldestromen en de eigenaar.
Een particulier uit Oostkapelle wil een grote aanplant realiseren tegen de Manteling (binnenduinrand en landgoederenzone Walcheren). Hiervoor is een plan gemaakt.

Het totaal aangeplante bomen en struiken door SLZ in 2021 is te vinden in bijlage 4.

4.9 Projectplan Herstel streekeigen erven 2021

De erven en boerderijen in Zeeland vormen een belangrijk onderdeel van het cultuurlandschap. Ze hebben vaak een flinke omvang en omvatten allerlei landschapselementen zoals: hoogstamfruitbomen, heggen, windsingels, knotbomen en veedrinkputten. In totaliteit liggen er zeker 10.000 erven in de provincie.
In dit project wordt achterstallig onderhoud opgepakt en worden streekeigen erven hersteld/gerealiseerd. Naast aanleg/herstel van landschapselementen worden ook enkele kleine cultuurhistorische elementen opgeknapt.

Inzet SLZ: In 2021 95 uur medewerkers voor opstellen plannen en begeleiden uitvoering.
Looptijd: 2021
Resultaat: Er worden plannen gemaakt voor het opknappen van minimaal 3 erven. Via het ervenabonnement kunnen structurele afspraken gemaakt worden voor het toekomstig onderhoud van de herstelde erven .

4.10 Projectverslag Herstel streekeigen erven 2021

Doel: Opstellen van plannen en uitvoeren werkzaamheden voor het herstel van streekeigen erven met diverse landschapselementen.
In 2021 hebben we totaal 117,5 uur besteed aan het opstellen van 5 plannen voor herstel landschapselementen op erven, op deze erven zijn streekeigen landschapselementen hersteld of nieuw aangelegd.
Eigenaren kunnen kiezen voor een eenvoudig plan voor € 200,- of een uitgebreid herstelplan voor € 400,-. In deze plannen worden diverse streekeigen landschapselementen en een kort beheervoorstel opgenomen.
Via het project zijn plannen opgesteld voor streekeigen erven in Wolphaartsdijk, Meliskerke, Ossenisse, Oudelande en Heinkenszand. In totaal zijn op de 5 erven 58 laanbomen, 60 hoogstamfruitbomen, en 4400 stuks bosplantsoen geplant en zijn er 4 poelen aangelegd. Voor advies van het toekomstig onderhoud van de beplanting op de erven is aangeboden om een ervenabonnement af te sluiten.
Daarnaast zijn er in 2021 buitenom dit project een aantal plannen gemaakt voor de landschappelijke inpassing van nieuwbouw op boerenerven in Zeeland, vaak zijn deze plannen verplicht i.v.m. aanvraag bouwvergunning nieuwe loods op een erf. Ook hierbij is vaak sprake van de aanleg streekeigen landschapselementen zoals een brede windsingel en de aanplant van diverse streekeigen laanbomen, zoals noten en grauwe abeel. Deze plannen zijn geheel betaald door de eigenaren.

4.11 Kleine bosjes

Her en der in Zeeland treffen we kleine bosjes aan. Meestal gaat het om terreintjes van 1 of 2 ha. Veel bosjes bestaan uit een monocultuur (bijv. populier of naaldhout) met nauwelijks ondergroei en zijn daarom ecologisch gezien van geringe betekenis. Door een aantal eenvoudige maatregelen toe te passen, krijgen deze bosjes een hogere landschappelijke en ecologische waarde. In 2021 realiseerde SLZ 1 plan voor omvorming, 2 plannen voor herplant (na kap dode sparren) en 2 voor een voedselbosje. Het thema voedselbosjes begint ook in Zeeland aan populariteit te winnen. Men wil graag geholpen worden bij het vertalen van de theorie naar een praktisch inrichtingsplan met beheeradvies. In totaal is op 26 locaties advies uitgebracht of werk uitgevoerd. 19 eigenaren hebben een abonnement.

4.12 Abonnementen

Binnen de abonnementen hebben we de deelabonnementen Hoogstamfruit, Streekeigen erven, Grenslinde abonnement en het Bosjes abonnement (zie Kleine bosjes). Het onderdeel hoogstam en erven worden verder geïntegreerd onder andere door de opzet van een nieuwe database.

4.12.1 Hoogstamfruit

Het onderdeel Hoogstam heeft als doel eigenaren de ondersteunen bij het onderhoud aan de Hoogstamfruitbomen door advies over de toestand van de bomen en de mogelijkheid van uitvoer door een gespecialiseerde SLZ onderhoudsploeg. Bij het advies kunnen eigenaren kiezen voor een eenvoudig onderhoudsadvies of een uitgebreid onderhoudsadvies met een advies per boom. Het advies wordt om het jaar opgesteld en de adviseur maakt ook een offerte voor de nodige onderhoudswerkzaamheden. Bij akkoord van de eigenaar wordt één van de vrijwilligersploegen ingezet om het werk uit te voeren.
In 2021:-liepen er 114 abonnementen voor het onderdeel hoogstam voor 4560 hoogstamfruitbomen;

-zijn voor 53 van de 114 eigenaren opnieuw adviezen opgesteld;
-hebben SLZ medewerkers 1340 uur besteed aan het project voor het opstellen van adviezen en uitvoer en begeleiden van onderhoudswerkzaamheden;

De specialistische vrijwilligersgroepen hebben 135 werkdagen uitvoerend werk verricht.
Via het project worden ook diverse hoogstamboomgaarden onderhouden voor gemeenten, terrein beherende organisaties en bedrijven. In het project wordt ook het onderhoud van de gerealiseerde collectieboomgaarden (via het project Oude Fruitrassen) opgenomen.

4.12.2 Streekeigen erven

Bij het abonnementsonderdeel erven wordt advies gegeven voor alle elementen op een erf, zodat de eigenaar met het advies de elementen op de juiste manier kan onderhouden. Het streekeigen ervenabonnement is een duurzaam systeem voor het onderhoud van streekeigen landschapselementen op erven in Zeeland. Het project loopt vanaf 2013. Dat jaar begonnen we met 26 abonnementen. In 2021 liepen er 76 ervenabonnementen.
De vrijwilligersgroepen hebben in 2021 ongeveer 62 werkdagen uitvoerend werk verricht bij 28 eigenaren. SLZ medewerkers besteedden ruim 700 uur aan het opstellen van adviezen en uitvoer en begeleiden van onderhoudswerkzaamheden.

4.12.3 Grenslinden

Binnen het onderdeel grenslinden worden zowel jonge als oude grenslinden in de Zak van Zuid-Beveland gecontroleerd en onderhouden. In de Zak van Zuid-Beveland staan ongeveer 300 grenslinden. Daarvan zijn er 156 in het abonnement opgenomen bij het Waterschap Scheldestromen, Natuurmonumenten en enkele bij particuliere eigenaren.
Vrijwilligers hebben 160 uur besteed aan het onderhoud aan grenslinden. Werkzaamheden aan de bomen bestonden uit het verwijderen stamschot en zogenaamde baardgroei. De jonge bomen zijn opgekroond en waar nodig is vormsnoei uitgevoerd.
SLZ medewerkers hebben 65 uren besteed voor organisatie en het inventariseren van bomen waarbij gegevens worden opgenomen zoals diameter, stabiliteit, conditie en takvrije stamlengte.

4.13 Onderhoudsovereenkomsten

SLZ heeft in het verleden onderhoudsovereenkomsten (VOL overeenkomsten) afgesloten voor kleine landschapselementen met particuliere eigenaren. De eigenaar verzorgt zelf het onderhoud en ontvangt daarvoor van SLZ een vergoeding. SLZ controleert de overeenkomsten en betaalt uit.
In 2021 is in totaal 363,5 uur besteed aan de VOL overeenkomsten, waarvan 201 uur voor de administratieve en financiële verwerking van de overeenkomsten. Medewerkers hebben 162,5 uur besteed aan het bezoeken van eigenaren met een VOL-overeenkomst en het controleren en beëindigen van de VOL-overeenkomsten. Sinds 3 jaar is er geen budget meer beschikbaar voor het verlengen van VOL-overeenkomsten. In het laatste jaar van de overeenkomst wordt er contact opgenomen met de eigenaar en wordt besproken hoe het onderhoud in de toekomst kan worden opgepakt.
Looptijd: tot eind overeenkomsten.
Resultaat:
In 2021 liepen er 98 contracten voor het onderhoud van:
63 drinkputten;
3.653 meter heg/ houtwal;
1.903 knotbomen (voornamelijk knotwilgen);
425 m2 hakhoutpercelen.

4.14 Landschapselementen Terneuzen

In 2021 is het project “herstel van landschapselementen Terneuzen” aangevraagd en gehonoreerd voor subsidie bij het Innovatiefonds Biodiversiteit. Naast het Innovatiefonds dragen de gemeente Terneuzen en de eigenaren ook bij aan het project.
Het project is eind 2021 van start gegaan. Via het project kunnen we op 10 locaties in de gemeente Terneuzen landschapselementen herstellen. We streven er naar dat er enkele locaties in de Kanaalzone zijn gesitueerd en ook dat er bij enkele bedrijven landschapselementen worden aangelegd, als vervolg op het

succesvolle Interregproject 2Bconnect. In 2021 zijn er voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd. In 2021 starten we met planvorming en de realisatie van landschapselementen.

4.15 Herinrichting percelen Schoondijke Noord en Breskens-Zuid

In januari 2020 kreeg SLZ van de Provincie Zeeland de opdracht om op twee locaties (bij Breskens en Schoondijke) de landschappelijke herinrichting ter hand te nemen van in totaal 3 percelen die de Provincie in eigendom heeft. De primaire doelstelling van de herinrichting is de aanplant van zoveel mogelijk bos en/of andere vormen van houtige, opgaande beplanting op beide locaties (ter compensatie voor bomenkap elders). Secundaire doelstellingen zijn een herinrichting waarbij in landschappelijk en ecologisch opzicht zoveel mogelijk onderlinge aansluiting tussen buurpercelen wordt nagestreefd; en waarbij middels inspraak rekening wordt gehouden met wensen van omwonenden (bijvoorbeeld voor recreatief medegebruik). In 2020 heeft SLZ middels een online inspraaktraject de wensen/voorwaarden van de omwonenden op beide locaties (in totaal ca. 180 personen) in kaart gebracht. In 2021 heeft SLZ een aanbevelingsrapport met inrichtingsplan voor beide locaties opgesteld en aan de Provincie ter beschikking gesteld, waarmee de lopende opdracht is afgerond. Zodra er duidelijkheid is over de toekomstige eigendoms- en beheersituatie van de percelen zal SLZ middels een nieuwe opdracht van de Provincie de uitvoerende werkzaamheden coördineren.

4.16 Inrichting en onderhoud basisbiotoop Kamsalamander Driewegen

In januari 2020 kreeg SLZ van de Provincie Zeeland de opdracht om het leefgebied van de kamsalamander bij het buurtschap Driewegen (Biervliet) te verbeteren. De aanleiding was de bemonstering in 2019 van een groot aantal poelen (mogelijke voortplantingsbiotopen voor kamsalamanders) in de omgeving, waarbij vooral binnen de 'ring' van Driewegen (Driewegenweg/IJzendijkseweg/ Hoofdplaatseweg/ Nieuwlandseweg) op meerdere plaatsen kamsalamanders werden aangetroffen. Daarnaast heeft de Provincie hier een aantal percelen in eigendom (of stond zij op het punt deze aan te kopen). De opdracht, met een looptijd van ca. twee jaar (tot eind 2021) omvatte de (her)inrichting van een aantal zomer- en winterbiotopen voor de kamsalamander binnen dit kerngebied, waarbij draagvlak onder en inspraak van omwonenden moest worden meegenomen. In 2020 zijn alle huidige en potentiële biotopen en de mogelijkheden tot onderlinge verbinding onderzocht en is er contact gelegd met vrijwel alle omwonenden. Op één locatie is een groot zomer-/winterbiotoop verbeterd. In 2021 hebben wij op particuliere erven één winterbiotoop (klein bosje) hersteld (verdichting door aanplant en behoud van grote bestaande composthoop) en één groot zomer-/winterbiotoop hersteld (erf met twee bestaande poelen en omringende houtige vegetatie). Tenslotte zijn er binnen het projectgebied op één voormalige akker (eigendom van de Provincie Zeeland) 2 grote nieuwe poelen aangelegd. Met de uitgevoerde werkzaamheden is een belangrijke bijdrage geleverd aan het onderling verbinden en versterken van de kamsalamanderbiotopen in het noordelijk deel van het projectgebied. Verder zijn er plannen en aanbevelingen uitgewerkt voor verdere inrichting van de twee Provinciale percelen in 2022.

4.17 Prunus bestrijding en natuurontwikkeling Nieuw-Haamstede

Het prunusproject is in 2018 in opdracht van Provincie Zeeland opgestart, waarbij in principe in het eerste jaar een plan wordt gemaakt en uitgevoerd en er twee jaar lang nazorg wordt gedaan. Ook in 2021 is het project voortgezet. Het doel van het project is om natuur te herstellen door enerzijds de invasieve exoot de Amerikaanse vogelkers, die zeer talrijk aanwezig is op de Kop van Schouwen, onder controle te krijgen en anderzijds ruimte te bieden voor natuurherstelmaatregelen. Binnen het project wordt voornamelijk samengewerkt met particulieren, en in een enkel geval met terreinbeheerders. Het is de bedoeling dat de eigenaren na het project de bestrijding van Amerikaanse vogelkers zelf oppakken.
In het begin van 2021 heeft een loonwerker 9 plannen uitgevoerd welke door SLZ in 2020 waren voorbereid. Er zijn circa 28 nieuwe adressen bijgekomen, waarvan een groot deel duincaravaneigenaar is. Voor al deze adressen is door SLZ een plan gemaakt. Bij 10 van deze adressen is al voor de eerste keer gewerkt door een SLZ-ploeg. Op sommige percelen is een deel van het werk door SLZ uitgevoerd en wordt een ander deel door een loonwerker gedaan. Voor 25 adressen waarbij het werk door een aannemer uitgevoerd moet worden heeft SLZ in 2021 de werkvoorbereiding gedaan. De aanbesteding daarvan is gedaan door Buro Ruimte en Groen. Deze plannen worden begin 2022 gerealiseerd door een aannemer.
Voor 2 percelen is een beheerplan geschreven.

4.18 Kennisnetwerk Zeeuwse Voedselbossen 2021

In 2021 heeft Stichting Landschapsbeheer Zeeland in opdracht van en in samenwerking met de Provincie Zeeland een kennisnetwerk opgezet van en voor geïnteresseerden omtrent het onderwerp voedselbossen in Zeeland. We hebben een inventarisatie van bestaande voedselbossen in Zeeland gedaan en relevante adressen zijn verzameld. Geïnteresseerden zijn voorzien van brede informatie en met elkaar in contact gebracht. De website www.voedselboszeeland.nl is aangemaakt en bevat basisinformatie, een soortenlijst, informatie over de netwerkbijeenkomsten, links naar bestaande voedselbossen in Zeeland, link naar mogelijkheid om een voedselbos-abonnement af te sluiten bij SLZ en overige handige links zoals wet- en regelgeving, links naar landelijke informatiesites, logo's van deelnemende partijen in dit project en veel gestelde vragen met antwoorden.
Er zijn twee bijeenkomsten georganiseerd: via de pers, onze website en op sociale media zijn deze onder de aandacht gebracht. De 1e netwerkbijeenkomst was op 30 juni 2021 middels een webinar vanuit de Abdij Studio in Middelburg. https://channel.royalcast.com/zeeland/#!/zeeland/20210630_1 . Hier waren live 120 viewers aanwezig. Achteraf is het webinar nog door 154 kijkers teruggekeken. In totaal 274 kijkers. De meest relevante vragen tijdens dit webinar zijn met antwoorden opgenomen op de webpagina www.voedselboszeeland.nl
De 2e netwerkbijeenkomst was op 16 oktober 2021. Hier waren twee landelijk bekende deskundigen aanwezig: Dhr. Taco Blom van Permacultuur Proeftuin Samenland/Toekomstboeren en Dhr. Marc Buiter van Stichting Voedselbosbouw Nederland. 's Middags is er een bezoek gebracht aan Voedselbos Hof Ter Linde in Ritthem. Hier waren 32 personen aanwezig. De presentaties zijn terug te lezen op de website. De website www.voedselboszeeland.nl is 1.086 keer bezocht (unieke bezoekers) (peildatum 16 december 2021).

Afbeelding 4.1: in de studio

Afbeelding 4.2: bezoek aan het voedselbos bij Ritthem

5 Prestatieveld Communicatie en Kennis

5.1 Communicatie Algemeen

Communicatie is een belangrijke drager voor alle activiteiten en projecten die SLZ uitvoert. Het accent ligt op het delen van kennis en het samenwerken in het landschap. De communicatiemedewerkers zijn verantwoordelijk voor de vormgeving en inhoud van de communicatie. Niet alleen binnen SLZ is interne communicatie een belangrijk item, maar ook extern is samenwerking en kennisdeling met partners, overheden, burgers en vrijwilligers een doorlopend punt van aandacht. Door het inzetten van diverse communicatiemiddelen wordt gewerkt aan voorlichting en het creëren van draagvlak bij de bevolking en subsidiegevers en op kwaliteitsontwikkeling van de organisatie en haar activiteiten. Ondersteuning aan collega's wordt geboden bij communicatie in projecten, zoals bij uitnodigingen of persmomenten, zowel inhoudelijk als procesmatig.
Aan de interne communicatie wordt doorlopend aandacht gegeven, met als doel het verhogen van de verbondenheid, saamhorigheid en informatie-uitwisseling tussen medewerkers onderling en met het bestuur. Hiervoor zijn er diverse interne overleggen geweest, verzonden we 2-wekelijks een interne nieuwsbrief, is er overleg geweest met LandschappenNL en namen we deel aan het communicatieberaad van alle landschappen nationaal.

5.2 Media

Website

De website van SLZ (www.landschapsbeheerzeeland.nl) werd in 2021 ruim 69.000 keer bezocht. Het aantal unieke bezoekers bedroeg ruim 55.000. Dit aantal is ongeveer gelijk als in het jaar daarvoor. Driekwart van de websitebezoekers kwam op onze website terecht via zoekmachines als Google (organic search). Een gemiddeld websitebezoek duurde 1 minuut en 22 seconden. 33% procent van de bezoekers bekeek tijdens een websitebezoek meerdere pagina's. De homepagina was met ruim 13 duizend bezoekers de meest bezochte pagina. De helft van de websitebezoekers bezocht onze website met een smartphone.
Een noemenswaardige aanpassing aan de website is het nieuwe 'Kennis en informatie' menu op de homepagina. Hiermee hopen we de informatie op de website beter toegankelijk te maken. Ook is er een begin gemaakt met het upgraden van de 'Team SLZ' pagina met nieuwe portretfoto's van alle medewerkers en bestuursleden.

Grafiek 5.1: Cirkeldiagram waarin te zien is hoe bezoekers in 2021 op onze website terecht zijn gekomen (bron: Google analytics)

Grafiek 5.2: Het verloop van het aantal websitebezoeken door het jaar heen (bron: Google analytics)

Sociale media

Wij zetten sociale media in om bekendheid te geven aan onze eigen activiteiten en die van onze samenwerkingspartners. Het inplannen van berichten op de verschillende platformen doen we met behulp van een contentkalender. Op alle sociale mediaplatformen waarop we actief zijn hebben we afgelopen jaar weer een gestage organische groei van het aantal volgens gezien:

Facebook: 1114 volgers (303 meer dan in 2020)
Twitter: 1005 volgers (58 meer dan in 2020)
Instagram: 903 volgers (228 meer dan in 2020)
LinkedIn: 322 volgers (115 meer dan in 2020)
Youtube: 26 volgers

Een voor ons nieuw platform waar we in 2021 actief op zijn geworden is Youtube. We hebben het afgelopen jaar verschillende video's geüpload op ons Youtubekanaal, waaronder een professioneel opgenomen video gemaakt in het kader van 'steunpunt Kiekendief'. Deze video is inmiddels ruim 500 keer bekeken.
Op Facebook waren er dit jaar een aantal berichten met bovengemiddeld hoog bereik. Zo bereikte een bericht over de bomen uitdeelactie in samenwerking met de ZMF 11.133 mensen en een bericht over het wandelnetwerk in Reimerswaal 3.402 personen.
Verder zagen we dat er in 2021 weer geregeld contact met ons werd opgenomen via onze sociale media kanalen, en dan met name via Facebook Messenger.

Afbeelding 5.1: het sociale media bericht met het grootste bereik van 2021 (bron: Facebook)

Traditionele media

In 2021 heeft het ons niet aan media-aandacht ontbroken. We hebben zelfs een aantal keer de landelijke media gehaald. Zo wijdde Trouw een artikel aan het Muraltmuurtjes project en maakte Vroege Vogels radioreportages over datzelfde project en over het project 'Meer natuur voor pittig fruit'.
Ook op de lokale radio- en tv zenders heeft het werk van SLZ in 2021 weer aandacht gekregen. Zo heeft Omroep Zeeland tv-items gemaakt over grenslindes, tiendpalen en het door SLZ georganiseerde Wandelevenement. Daarnaast werd in de serie 'Wandelen met Wielaert' aandacht besteed aan het door SLZ aangelegde en onderhouden Wandelnetwerk. Op de radio was o.a. een interview te horen met de winnaar van de door SLZ uitgereikte Zeeuwse Erftrofee.

Om aandacht voor ons werk te genereren in de geschreven media hebben we met regelmaat persberichten verstuurd, die in veruit de meeste gevallen resulteerden in één of meerdere kranten- of online artikelen. Bijvoorbeeld over het Gazonproject, de Gouden Jirizaag en de Natuurwerkdag. Daarnaast schreven SLZ-medewerkers soms stukjes voor partnerorganisaties; zo schreef Sandra Dobbelaar een artikel voor een nieuwsbrief van Stichting Dodenakkers.

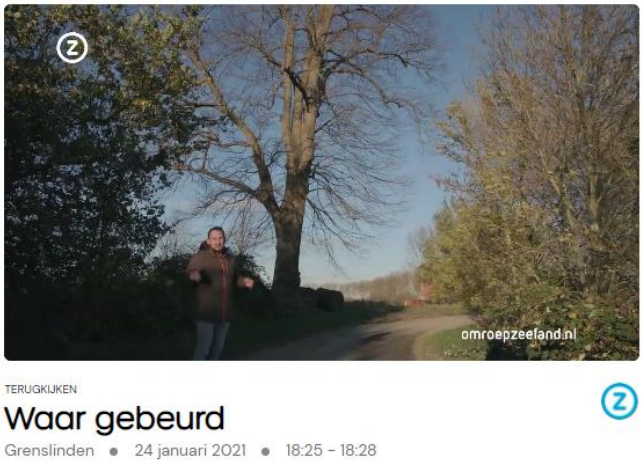

Afbeelding 5.2: reportage over Grenslindes op Omroep Zeeland

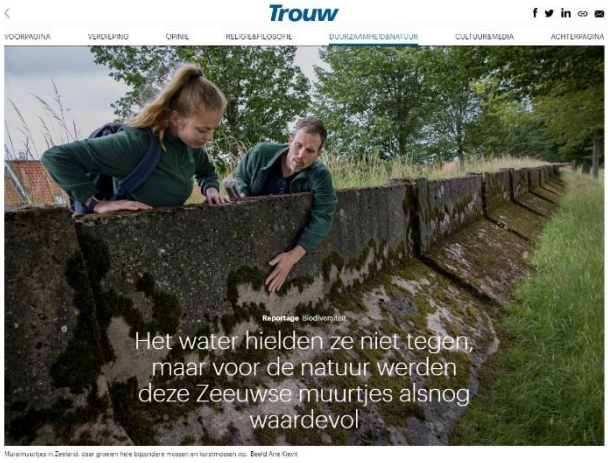

Afbeelding 5.3: een artikel in Trouw over het Muraltmuurtjes project (bron: Trouw)

Zie voor een overzicht van alle artikelen en publicaties met educatief karakter door SLZ: bijlage 5.

Kwartaalblad 'Landschapsbeheer Zeeland'

Het kwartaalblad "Landschapsbeheer Zeeland" is een uitgave van Stichting Landschapsbeheer Zeeland en wordt vier keer per jaar verzonden aan vrijwilligers in het landschapsbeheer in Zeeland, overeenkomst- en abonnementhouders, relaties en medewerkers. De oplage van de druk is 1550 exemplaren waarvan 1472 exemplaren direct worden verzonden. Daarnaast ontvangen 127 relaties een digitale versie van het blad. De 'herfst-editie' heeft altijd een speciaal thema; dit jaar was dat 'De landschapsvrijwilliger'.
De meest recente edities zijn te downloaden van onze website via deze link:
https://landschapsbeheerzeeland.nl/node/47 .
Eerdere nummers, van 1987 tot 2020, zijn te raadplegen in het archief van de Tijdschriftenbank Zeeland van de ZB: www.tijdschriftenbankzeeland.nl.

5.3 Interne kennisuitwisseling

Binnen SLZ is veel kennis aanwezig. Om kennis uit te breiden en te behouden zijn diverse activiteiten aangeboden aan de medewerkers en de vaste vrijwilligers van SLZ. De communicatie-kennismedewerkers initiëren en geven inhoudelijke ondersteuning bij cursussen. Zij planden en organiseerden cursussen en verzorgden het benodigde documentatiemateriaal.
Naast de inhoudelijke kennis vinden we het belangrijk om elkaar op de hoogte te houden van de laatste ontwikkelingen binnen de verschillende vakgebieden en de vele projecten van SLZ. Naast speciaal georganiseerde bijeenkomsten, werd er regelmatig input gegeven in projecten of bij gemaakte plannen of adviezen. Via periodiek organisatie-breed overleg en diverse workshops wordt kennis met collega's gedeeld. In 2022 organiseerden we de meeste bijeenkomsten digitaal. Thema's die aan de orde kwamen waren: projectmatig werken-tips voor medewerkers, hoogstamfruitbomen en erf- en tuinvogels.
De communicatiemedewerkers organiseerden dit jaar weer de jaarlijkse informatiedag/teambuildingsdag voor de medewerkers en bestuursleden en een eindejaarsbijeenkomst voor de medewerkers als afsluiting van het jaar.
Vanwege hun specialistische kennis worden verschillende collega's gevraagd inhoudelijk bij te dragen of te adviseren in projecten of activiteiten van SLZ. Dit was o.a. het geval bij het project Prunus Nieuw Haamstede en verschillende bosprojecten. Om onderling kennis te delen en elkaar op de hoogte te houden, worden de voor derden gemaakte rapporten in de digitale infobalie opgeslagen. Via links in de interne nieuwsbrief

worden medewerkers er op geattendeerd. Een overzicht van de in 2021 gemaakte SLZ-rapporten is te vinden in bijlage 6.

5.4 Externe kennis uitwisseling

Om mensen te betrekken bij de werkzaamheden, draagt SLZ via vele activiteiten kennis uit. Zie ook de prestatievelden Prestatieveld Natuur en landschapsbeheer, Toegankelijkheid, Biodiversiteit en Agrarisch Natuurbeheer voor inbreng van kennis vanuit deze specifieke werkvelden middels advies en overleg. Los van de algemene en projectgebonden kennisoverdracht levert SLZ op verzoek ook inhoudelijke bijdragen aan bijeenkomsten en activiteiten van andere organisaties. De thema's bos, klimaat en vegetatiebeheer kwamen daarbij regelmatig aan de orde.
Regelmatig nemen medewerkers deel aan bijeenkomsten die gerelateerd zijn aan SLZ-werkzaamheden, bijvoorbeeld aan netwerkbijeenkomsten Erfgoed Zeeland, de Rijksdienst, regionale overheden of terreineigenaren. Kennis wordt ook verspreid via de website, media, diverse artikelen en series in ons kwartaalblad Landschapsbeheer Zeeland en in vakbladen.
Het afgelopen jaar verzorgde SLZ een in-company training, bestaande uit twee bijeenkomsten, met de volgende onderwerpen: 'Bijen en hommels' en 'Kakkerlakken en mieren'.

5.5 Projectontwikkeling en -verkenning

Er lagen dit jaar veel kansen waar SLZ mee aan de slag zou kunnen gaan. Vooral op het gebied van het realiseren van beplanting in het landelijk gebied zijn veel fondsen en regelingen beschikbaar. Vanwege beperkte capaciteit zijn keuzes gemaakt waarbij bepaalde ideeën voorlopig even zijn geparkeerd. Een aantal medewerkers hebben verschillende ideeën uitgewerkt tot een concreet project inclusief aanvraag. Deze projecten zijn ingediend bij subsidiegevers en fondsen. Vooral op het werkveld Natuur en Landschapsbeheer en Biodiversiteit zijn grote projecten opgezet, zoals: ''Bestrijding van invasieve exoten met vrijwilligers'', ''Poelen.nu/kamsalamander'' (samen met RAVON) en ''Ecologisch gazonbeheer''. Voor de projecten ''Kwetsbare bijen'' en ''POP III Versterking Biodiversiteit en landschap'' is begonnen met het maken van een vervolgproject. De gesprekken met de Provincie zijn gestart en een eerste concept is gemaakt.

5.6 Activiteiten overzicht

Normaal gesproken heeft SLZ een gevarieerd aanbod aan educatieve activiteiten, waaraan jaarlijks honderden mensen deelnemen. Vanwege de Lock down en andere beperkende maatregelen, zijn veel activiteiten uitgesteld of niet door gegaan. Voor een aantal activiteiten zijn alternatieven bedacht. Al met al is het aanbod beperkter geweest dan andere jaren, maar de inzet is er niet minder om geweest. Veel activiteiten die niet door konden gaan waren immers al georganiseerd (data gepland, locaties vastgelegd, deelnemers geworven, pr verzorgd, etc.). Door het annuleren of (soms meermalig) wijzigen van de datum, moest veel werk dubbel worden gedaan. Toen er geen zicht kwam om het op de reguliere wijze te kunnen laten plaatsvinden van activiteiten, is er voor gekozen alternatieven te bedenken, deze op te zetten en uit te voeren. Ook dat kostte veel (extra) tijd. Voor een aantal activiteiten kon vanwege de aard geen alternatief worden bedacht en zat er niets anders op dan ze te annuleren of een jaar uit te stellen.

5.6.1 Interne educatieve activiteiten SLZ

In het overzicht staan alle activiteiten van SLZ van 2021 voor de verschillende doelgroepen.

Cursussen/kennisbijeenkomsten	**Doelgroep**	**Alternatief i.v.m. corona**
Cursus zware velling	Medewerkers en vrijwilligers	Doorgegaan
Herhalingscursus bosmaaien	Medewerkers en vrijwilligers	Doorgegaan
Cursus hoogstamfruit snoeien	Eigenaren/geïnteresseerden	Doorgegaan, gedeeltelijk online
Cursus streekeigen erf	Eigenaren/geïnteresseerden	Doorgegaan, gedeeltelijk online
Cursus ecologisch maaibeheer	Geïnteresseerden/vrijwilligers/eigenaren	Geannuleerd
Cursus werken langs de weg	Medewerkers en vrijwilligers	Doorgegaan

Cursus veldhulpverlening	Medewerkers en vrijwilligers	Doorgegaan
Cursus hoogstamfruit snoei korte versie	Eigenaren/geïnteresseerden	Geannuleerd

Binding en werving intern		
Gezamenlijke werkdag personeel Mannee Goes	Medewerkers	Doorgegaan
Themabijeenkomst Projectmatig werken tips	Medewerkers	Doorgegaan
Excursie en etentje met SLZ en Bestuur	Medewerkers en bestuur SLZ	Doorgegaan
Themabijeenkomst Erf/tuinvogels	Medewerkers	Doorgegaan
Themabijeenkomst Cybercrime	Medewerkers	Geannuleerd
Eindejaarsbijeenkomst medewerkers	Medewerkers	Doorgegaan

5.6.2 Externe activiteiten SLZ

Binding en werving		
Nationale tuinvogeltelling	Geïnteresseerden	Doorgegaan
Nationale bijen teldag	Geïnteresseerden	Doorgegaan
NL Doet	werkgroepen dorpsboomgaarden, bewonersgroepen	Doorgegaan
Open werkdag de Zoeten Haard	Geïnteresseerden en vrijwilligers	Doorgegaan
Open werkdag Goese Diep	Geïnteresseerden en vrijwilligers	Doorgegaan
Open werkdag Oranjebosch	Geïnteresseerden en vrijwilligers	Doorgegaan
Open werkdag Clingse bossen	Geïnteresseerden en vrijwilligers	Doorgegaan
Natuurwerkdag	Geïnteresseerden	Doorgegaan
Nationale boomfeestdag	Geïnteresseerden	promotie via: https://landschapsbeheerzeeland.nl/nieuws-activiteiten/nationale-boomfeestdag

Symposia/evenementen		
Symposium Bruine Kiekendief Zeeland	geïnteresseerden, boeren, TBO's, overheden	Doorgegaan: online bijeenkomst
Webinar Voedselbossen in Zeeland	geïnteresseerden in voedselbossen	Doorgegaan: online bijeenkomst
Vleermuissymposium	plaagdierbestrijders, kerkeigenaren, beheerders, restaurateurs, overheden	Doorgegaan
Uitreiking erftrofee	Erfeigenaren	Doorgegaan
Fruitpersdag met excursie en kraampje van SLZ	Geïnteresseerden	Doorgegaan

Excursie		
Excursie kwetsbare bijen De Piet	Terreinbeheerders	Doorgegaan
Excursie/werkdag stapstenen voor soorten	Deelnemers, geïnteresseerden	Doorgegaan
Excursie streekeigen erf ZVL	Deelnemers cursus	Doorgegaan
Excursie streekeigen erf NMZ	Deelnemers cursus	Doorgegaan
Excursie voedselbossen	Kennisnetwerk Voedselbossen Zeeland	Doorgegaan
Praktijkdag hoogstamfruitsnoei Wal	Geïnteresseerden	Doorgegaan
Praktijkdag hoogstamfruitsnoei Z-Vl	Geïnteresseerden	Doorgegaan

5.6.3 Infostands/lezingen/evenementen

Vanuit ons netwerk krijgen we regelmatig de vraag of we een inhoudelijk bijdrage willen leveren tijdens een bijeenkomst. In 2021 stonden meerdere activiteiten op het programma, maar wegens corona hebben er een aantal geen doorgang kunnen vinden. SLZ heeft in 2021 aan de volgende door anderen georganiseerde activiteiten meegewerkt:

Symposia/evenementen		
Fietsexcursie langs landschapselementen en cultuurhistorische elementen	Deelnemers symposium Zeeuwse Gronden	Geannuleerd
Presentatie "Biodiversiteit op het erf"	Deelnemers webinar "Biodiversiteit op jouw bedrijf"	Online bijeenkomst
Excursie bijen en zaadmengsel zaaien	Leerlingen van Reijnaertcollege Hulst	Doorgegaan
Excursie Meer natuur voor pittig fruit	Raadsleden gemeente Borsele	Doorgegaan
Excursie Meer natuur voor pittig fruit	Leden NAK	Online bijeenkomst

Lezingen		
Presentatie SLZ en Wandelnetwerk	Rotary Goes	Online bijeenkomst
Training invasieve exoten	Externe doelgroep	Geannuleerd
Training wespen, bijen en hommels	Externe doelgroep	Geannuleerd
Training boskakkerlakken en inheemse mieren	Externe doelgroep	Doorgegaan
Training weidevogels en tuinvogels	Externe doelgroep	Geanuleerd/ Verplaatst

Bijdragen aan (beleids)rapporten van derden	
Landschappelijke inpassing zoetwaterbasins Zeeland	Provincie Zeeland
Zeeuwse bosvisie	Provincie Zeeland
Zeeuwse Omgevingsvisie	Provincie Zeeland
Waterschapsbeheerprogramma	Waterschap Scheldestromen

5.7 Automatisering en Netwerk

De belangrijkste wijziging op gebied van automatisering in 2021 is dat SLZ nu voor thuiswerkers gebruik maakt van extra beveiliging d.m.v. tweeweg-authenticatie. Verder zijn er wat kleinere zaken vervangen of gerepareerd. Het kopieerapparaat is door Canon vervangen door een nieuwe, welke door SLZ wordt geleased. Er is één nieuwe laptop aangeschaft. De zeven jaar oude NAS voor de back-ups is vervangen door een nieuwe en de accu van de noodstroomvoorziening voor de fileserver (UPS) is vervangen door een

nieuwe. Op software gebied is er een licentie aangeschaft van Acrobat Pro. Het netwerk wordt door Pluym ICT beheerd.

5.8 AVG

Er zijn geen noemenswaardige situaties voorgevallen op het gebied van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). SLZ werkt aan de verdere implementatie van AVG.

5.9 Verantwoording

Jaarlijks zorgen de communicatiemedewerkers ook voor de verantwoording naar subsidieverstrekkers zoals de Nationale Postcode Loterij en de Provincie Zeeland, maar ook het samenstellen en vormgeven van dit jaarverslag horen tot dit onderdeel. Essentiele benodigde input hiervoor is het onderhouden van de SLZ-activiteitenagenda.

5.10 Project Ken je erf

Met dit project wil SLZ de krachten van eigenaren van erven en landschapselementen bundelen en een duurzame relatie tussen SLZ en de eigenaren opbouwen. Samen kunnen we door kennisdeling meer beleven en de landschappelijke kwaliteit van de streekeigen erven voor langere tijd waarborgen.
Veel Zeeuwen hebben prachtige walnotenbomen op hun erf staan. SLZ promoot de mogelijkheid om **walnoten te laten persen tot olie**. November 2020 konden mensen hun noten inleveren op drie inzameladressen in Zeeland. In maart 2021 konden zij hun versgeperste olie van hun eigen walnoten ophalen.

Op 7 en 14 april 2021 is de **Hoogstamfruitcursus Basis** digitaal aangeboden en op 19 juni een praktijkdag. Hier waren 26 deelnemers, waarvan 6 medewerkers en 2 cursusleiders.
Op 13 en 20 april werd de **cursus Streekeigen Erven** digitaal gegeven en op 18 september en 2 oktober een excursie over erven in Zeeuws-Vlaanderen en in de Zak van Zuid-Beveland. Hier waren in totaal 16 deelnemers aanwezig, waarvan 4 medewerkers en 2 cursusleiders. Er zijn filmpjes van gemaakt die via Youtube te bekijken zijn.

Om het behoud van cultureel erfgoed op en rond Zeeuwse boerderijen aan te moedigen wordt ieder jaar namens de Boerderijenstichting Zeeland (BSZ), de Zuidelijke Land- en Tuinbouw Organisatie (ZLTO) en Stichting Landschapsbeheer Zeeland (SLZ) **de Zeeuwse Erftrofee** uitgereikt. Dit jaar was SLZ aan de beurt om een winnaar te kiezen. Door een drieledige jury werd gekozen voor Johanna Pladdet en Sjaco de Visser uit Westdorpe. Samen beheren zij twee erven op Walcheren en één in Zeeuws-Vlaanderen. Op 15 september werd de trofee aan hen uitgereikt door gedeputeerde Anita Pijpelink en andere betrokkenen.

Op 9 oktober was de **Hoogstamfruitdag,** met mobiele fruitpers, bij Dagbesteding Equi Kraaghoeve in Terneuzen. Onze Oude Rassen Deskundigen waren aanwezig om fruit te determineren, men kon eigen appels laten persen tot heerlijk sap en een rondje mee met de Menwagen met paarden, er was een DierenSpeurTocht uitgezet, kinderen konden een eigen brandstempel maken, er waren kraampjes van SLZ, de Kraaghoeve, Werkplaats, Kringloop, Theehuis, Boerderijenstichting, Velt en Maatschappelijke Restaurants en er was een gezellig terras. Bij de kraam van SLZ kwamen zo’n 60 bezoekers.
Tijdens de Hoogstamfruitdag organiseerde SLZ een **Erfexcursie** op en rondom het erf van de Kraaghoeve (Terneuzen). Tijdens deze excursie kwamen cultuurhistorie, biodiversiteit en aanleg van landschapselementen aan bod. Zo werd er informatie gegeven over de schuur, Zeeuwse hagen, poelen, bloemenranden, fruitbomen, notenbomen, knotbomen, moestuin en siertuin. Ook aan de aanwezigheid van de vele nestjes van de boerenzwaluw werd natuurlijk niet voorbij gegaan. Het was een interactieve excursie waarbij de deelnemers veel vragen stelden tussendoor en daarmee ook hun enthousiasme lieten blijken.

Het afgelopen jaar is er een eerste overleg geweest met HZL en Erfgoed Zeeland om de opzet voor de gezamenlijke **Erfgoeddag in het landschap**, die in het verleden diverse malen heeft plaatsgevonden te evalueren en tot een nieuwe opzet te komen. Vanwege de lopende ontwikkelingen binnen de partnerorganisaties is er nog geen duidelijk beeld van wat we willen, met wie we dit gaan oppakken en waar het evt. zal worden ondergebracht.

5.11 De Zeeuwse Natuur

Onder de naam "De Zeeuwse Natuur, Beleef, Beweeg en Leer" bundelen Het Zeeuwse Landschap, Terra Maris, IVN Natuureducatie, Nationaal Park Oosterschelde en Stichting Landschapsbeheer Zeeland hun krachten en activiteiten op het gebied van natuureducatie.
Per thema heeft SLZ de volgende activiteiten uitgevoerd:

Meer zichtbaarheid van de Zeeuwse Natuur

doel: meer zichtbaarheid, beleving en groter aantal deelnemers door promotie van Zeeuwse Natuur.
SLZ heeft o.a. voorafgaand en tijdens de Nationale Bijentelling en het Wandelevenement De Zeeuwse Wandelroute diverse berichten geplaatst op www.zeeland.com (voorheen www.natuurinzeeland.nl), de sociale media kanalen met toevoeging van #dezeeuwsenatuur of #groenevrijwilligers en op de website www.landschapsbeheerzeeland.nl. Ook staat het logo van De Zeeuwse Natuur in elke editie van het kwartaalblad Landschapsbeheer Zeeland. Verder heeft SLZ heeft de bijeenkomsten 'Beleving en branding natuur & landschap Zeeland' en diverse andere overleggen bijgewoond.

Kind en Natuur

doel: spelen in en leren van de Zeeuwse Natuur.
SLZ heeft gerichte promotie gedaan door scholen te benaderen om mee te doen op de Natuurwerkdag op de vrijdag (scholendag) en is hier in het kwartaalblad Landschapsbeheer Zeeland en via sociale media aandacht aan besteed. Er zijn zo'n 445 kinderen actief geweest. Diverse natuurwerkdagactiviteiten zijn samengevoegd met de Boomfeestdag, want die was verzet naar een week na de Natuurwerkdag. SLZ heeft hiervoor gereedschap uitgeleend aan Waterschap Scheldestromen voor 5 volwassenen en 30 kinderen en aan de Rotary Westdorpe/Zelzate voor 100 kinderen. SLZ heeft op 9 en 10 maart (rondom de normale datum van de boomfeestdag) twee klassen begeleid met het knotten van wilgen. Tevens heeft SLZ de Boomfeestdag via de website en sociale media aandacht gegeven.
Verder hebben we een bijenactie bij het Reynaertcollege en gemeente Hulst (4x 25 jongeren) gehouden, waarvan een film is gemaakt door Omroep Hulst; zie hun YouTube kanaal. Ook leende SLZ fuiken uit aan Natuur & Zo t.b.v. een amfibieënexcursie en verzorgde SLZ in Zaamslag voor basisschoolkinderen een excursie.
Voor de kick-off van de 'Groene Schoolpleinen' werd door SLZ op 14-05-2021 een filmpje opgenomen. Hierin is o.a. aanbod gedaan aan deelnemende scholen voor advies over streekeigen soorten en biodiversiteit. Op 25-11-21 heeft SLZ deel genomen aan de (online) inspiratiebijeenkomst Groene Schoolpleinen. SLZ heeft daar voor de zo'n 36 aanwezigen een presentatie gegeven over het gebruik van inheemse soorten op een groen schoolplein (vooroverleg op 3-11-2021). SLZ heeft n.a.v. advies uit 2020 een werkdag (15-03-2021) georganiseerd over aanplant van bomen aan de Hogeschool Zeeland, tevens zorgde SLZ voor gereedschap en begeleiding. SLZ was aanwezig bij het online overleg 'afstemmen Groene Revolutie Zeeuwse Schoolpleinen 2022' (16-11-2021) en bij het planten van bomen bij Scalda Goes (7-10-2021).
SLZ heeft verder nog advies gegeven aan Stichting Natuurspeeltuin Scherpenisse, advies gegeven en plan gemaakt voor een Natuurspeeltuin in Zeeuws-Vlaanderen (Oostburg) en advies gegeven aan en informatie uitgewisseld met de Scoutinggroep Goes m.b.t. een nieuw aan te leggen bijenbiotoop.

Natuur en gezondheid

doel: alle mensen in Zeeland toegang tot natuur en natuurbeleving te bieden en het te laten ervaren welke waarde de Zeeuwse natuur voor hen heeft.
Op 9 oktober organiseerde SLZ de Hoogstamfruitdag en dit was een zeer geslaagde dag. Deze was bij en in samenwerking met zorgorganisatie Zeeuwse Gronden in Terneuzen. Verder heeft SLZ op elke donderdag een werkdag met cliënten van Zeeuwse Gronden plus SLZ vrijwilligers. De twee ploegen werken dan als één ploeg onder leiding van SLZ. Gemiddeld zijn er 6 cliënten van Zeeuwse gronden bij aanwezig. Twee keer per jaar is er aanplant en/of onderhoud van de beplantingen op de Kraaghoeve boerderij in Terneuzen. Hier wordt werk uitgevoerd door cliënten van Zeeuwse gronden dat is voorbereid door SLZ: gemiddeld gaat het hier om 4 cliënten. SLZ heeft een artikel in het Kwartaalblad Landschapsbeheer Zeeland (herfst, nummer 3) gepubliceerd over dagbesteding 'Zeeuwse Gronden'.
Verder heeft SLZ een artikel in het Kwartaalblad Landschapsbeheer Zeeland, lente nummer 1 over 'Wandelnetwerk Reimerswaal' gepubliceerd, is De Zeeuwse Wandelroute op zaterdag 22 mei 2021

georganiseerd en gepromoot, waarbij meer dan 100 deelnemers waren. Ook heeft SLZ een artikel in de Borselse Bode in week 40 over wandelen over het Wandelnetwerk in Landschapspark Borssele gepubliceerd. Verder heeft SLZ diverse promo's over wandelen in Zeeland via de sociale media kanalen gedaan met daarbij het logo van De Zeeuwse Natuur. Wandelen draagt bij aan de gezondheid van mensen. Het Wandelnetwerk biedt volop de gelegenheid om er actief op uit te gaan in het landschap en de natuur.

Groene vrijwilligers

doel: ondersteuning op het gebied van educatie aan groene vrijwilligers.

SLZ heeft zorg gedragen dat de website www.natuurwerkzeeland.nl nog steeds in de lucht is (hostingskosten en uren). SLZ is beheerder en aanvragen om hierbij aan te haken komen bij SLZ binnen. Deze worden getoetst of ze passen binnen het concept van 'groene organisatie'. Daarna geven we ze toegang om hun vacatures te plaatsen en zorgen we ook voor uitleg daarbij. SLZ was in 2021 coördinator van het aanvullende samenwerkingsverband De Groene Vrijwilliger Zeeland. In de uitwisselingsbijeenkomsten heeft SLZ aandacht besteed aan Natuurwerkzeeland.nl en een oproep gedaan daar als gezamenlijke organisaties de vacatures op te zetten en SLZ heeft promotiekaartjes uitgedeeld aan de organisaties. Alle vrijwilligersvacatures van SLZ staan op www.natuurwerkzeeland.nl. Op initiatief van SLZ is afgesproken dat alle deelnemende organisaties op sociale media elkaars berichten met #dezeeuwsenatuur of #groenevrijwilligers delen. Allen plaatsen ook een link naar www.natuurwerkzeeland.nl op hun eigen website bij vacatures of Zeelandpagina indien landelijke website. SLZ heeft zorggedragen voor de promotie van www.leerjegroen.nl middels een artikel hierover in het kwartaalblad Landschapsbeheer Zeeland en promotie via website en socials. In juli en september organiseerde SLZ een aantal open werkdagen waar potentiële vrijwilligers een dag konden kennismaken met het buitenwerk op verschillende locaties, mede onder de noemer van De Zeeuwse Natuur. SLZ ondersteunde verschillende zelfstandige vrijwilligersgroepen met gereedschap en advies, zoals over corona beleid. Elk jaar organiseert SLZ in Zeeland de landelijke Natuurwerkdag op de 1e zaterdag in november. SLZ heeft hiervoor promotie gemaakt middels de website en socials, zie https://landschapsbeheerzeeland.nl/nieuws-activiteiten/natuurwerkdag, via een artikel in het kwartaalblad Landschapsbeheer Zeeland van december 2021 en een persbericht aan de Zeeuwse media met als gevolg artikelen (voor en na de Natuurwerkdag) in o.a. PZC, Thoolse Bode, Kapelse- en Reimerswaalse Bode, Borselse Bode, Middelburgse- en Veerse Bode. In de herfst heeft SLZ een speciaal themanummer gemaakt van het kwartaalblad Landschapsbeheer Zeeland over vrijwilligerswerk, waarbij ook aandacht is gevraagd voor diverse vacatures op www.natuurwerkzeeland.nl.

Klimaatadaptatie en Biodiversiteit

doel: kennis en bewustzijn te creëren door educatie over bijen en het betrekken van bewoners en scholen bij de uitvoering van maatregelen t.b.v. een aantrekkelijke leefomgeving voor de bij in Zeeland.

SLZ heeft deelgenomen aan de overleggen en bijeenkomsten en heeft advies aangeboden aan scholen die meedoen aan de Groene Revolutie Zeeuwse Schoolpleinen t.b.v. het nemen van maatregelen voor bijen. Tijdens NLDoet heeft SLZ in het Sprenckpark te Middelburg een dag georganiseerd met als thema bijen. Verder heeft SLZ de maaigroep in Goes Zuid, die zich bezig houdt met het beheer t.b.v. vegetatie en bijen, ondersteund. De geplande excursie voor bewoners in Goes over het maaibeleid en de resultaten kon helaas niet doorgaan. In plaats daarvan is uitgebreid in de wijknieuwsbrief Goes Noord gepubliceerd. Voor terreinbeheerders organiseerde SLZ een excursie bij de bijen hotspot De Piet te Arnemuiden met aandacht voor bijensoorten, bijvriendelijke inrichting en beheer. In Perkpolder is er een publiekstoegankelijke nachtvlinderinventarisatie gehouden met 7 deelnemers. Het ging daarbij om de relatie tussen vegetatie(beheer) en insecten. De Nationale Bijentelling is gepromoot via alle media kanalen. Hier is door de media veel aandacht aan gegeven.

Natuur en recreatie

doel: aanbieden en promoten van excursies, wandelingen en activiteiten in de Zeeuwse natuur.

SLZ heeft diverse activiteiten georganiseerd (zie hierboven) en gepromoot via diverse media-kanalen, waaronder www.natuurinzeeland.nl , o.a. voor promotie van de Hoogstamfruitdag, de Natuurwerkdag en de Zeeuwse Wandelroute. SLZ is officieel partij geworden van het Geopark Schelde Delta (in wording). Er stond een gidsenopleiding op de planning, waaraan SLZ wilde meedoen, maar deze is door corona nog niet doorgegaan. SLZ heeft het online Partnerberaad Geopark Schelde Delta op 23 juni bijgewoond. Op 5

november was SLZ aanwezig en heeft input geleverd bij de fysieke bijeenkomst van het Platform Verdronken Dorpen (initiatief van de Provincie in kader van het Geopark). Ook heeft SLZ aansluitend via Erfgoed Zeeland haar bereidheid tot verdere medewerking hieraan kenbaar gemaakt.

De Groene Vrijwilliger Zeeland

Het samenwerkingsverband 'De Groene Vrijwilliger Zeeland' heeft als doel om tot een uitgebreidere samenwerking te komen op het gebied van educatie en betrokkenheid waardoor groene vrijwilligers op een gezamenlijke en efficiënte manier geïnformeerd, geworven, betrokken, ondersteund en begeleid worden. SLZ coördineerde deze nieuwe/aanvullende samenwerking door het maken van een actieplan en het organiseren van twee uitwisselingsbijeenkomsten en een thema bijeenkomst (ARBO) en nam deel in de subwerkgroepen Werving en Educatie. SLZ heeft o.a. informatie ingewonnen en gedeeld m.b.t. mogelijkheid van aanvullende gemeentelijke vrijwilligersverzekeringen, inventarisatie van elkaars wervingsmethoden en het educatieve aanbod en kansen plus samenwerkingsmogelijkheden hierbij. Er is er een gezamenlijke enquête onder de vrijwilligers uitgezet, waar maar liefst 380 Zeeuwse vrijwilligers aan deelnamen en er is afgesproken om elkaars cursussen te promoten en elkaar te 'tippen' als er cursusplekjes voor vrijwilligers over zijn. Als coördinator nam SLZ ook deel aan het landelijk overleg Groene Vrijwilliger.

Delta Groen Gas

Van iedere 1.000 kuub verbruikt groen gas doneert Delta Groen Gas vijf euro aan De Zeeuwse Natuur. Deze bijdrage wordt verdeeld onder de participanten. Door SLZ werd deze bijdrage in 2021, met medewerking van Waterschap Scheldestromen, besteed aan het plaatsen van drie buitendijkse nestheuvels bij Paulinaschor in Biervliet t.b.v. kwetsbare bijen zoals de Schorzijdebij en Schorviltbij. De bijdrage voor 2022 zullen we besteden aan evaluatie, beheer en monitoring van deze nestheuvels.

Afbeelding 5.4: Schorzijdebij

6 Prestatieveld Cultuurhistorie

Behoud en beheer van cultuurhistorisch waardevolle landschapselementen is een belangrijk aandachtsveld voor SLZ. Het ontwikkelen van uitvoeringsgerichte projecten, samenwerkingsverbanden en het creëren van draagvlak voor landschap en erfgoed zijn daarbij de belangrijkste activiteiten. De uren die gemaakt zijn door vrijwilligers zijn opgenomen in het overzicht bij het prestatieveld Vrijwilligerswerk.

6.1 Overleg en samenwerking

SLZ heeft in 2020 deelgenomen aan vijf bijeenkomsten van Netwerk Erfgoed en Ruimte, een samenwerkingsplatform voor (grotendeels vrijwillige) erfgoedorganisaties in Zeeland. De deelnemende vrijwilligersorganisaties hebben in 2021 besloten zich officieel te verenigen in een nieuwe coöperatie. SLZ zal ook in de toekomst de samenwerkende partijen als agendalid en adviserende partij blijven ondersteunen.

6.2 Zeeuwse ankers

SLZ is sinds 2014 aangesloten bij het samenwerkingsverband 'Zeeuwse Ankers'. Onder de slogan 'verhalen over landschap, monumenten, voorwerpen en mensen' is de structuur van digitaal platform, ankernetwerk en ankerplaatsen gerealiseerd. SLZ heeft een bijdrage geleverd in de vorm van participatie en meedenken in het bestuurlijk overleg (2x) en inhoudelijk overleg via de kerngroep (4x). De verslagen van de het bestuurlijk overleg zijn gemaakt door het secretariaat van Zeeuwse Ankers en op te vragen bij Mw. B.I. Sens van de Provincie Zeeland. De verslagen van de kerngroep zijn gemaakt door Erfgoed Zeeland en eveneens op te vragen bij Mw. B.I. Sens van de Provincie Zeeland.
Vanuit Zeeuwse Ankers worden er op diverse locaties ankerschildjes met een QR code geplaatst die verwijzen naar achtergrond informatie over dat bepaalde onderwerp op www.zeeuwseankers.nl. In 2021 heeft SLZ vier nieuwe verhalen aan zeeuwseankers.nl geleverd, namelijk over de begraafplaats Noorddijk, historische wandelingen van Jacobus Craandijk op Walcheren, kleine bosjes in Zeeland en monumentale bomen in Kapelle.

6.3 Streekeigen erfgoed en vrijwilligers

SLZ inventariseert, verzamelt kennis en voert onderhoud- en herstelwerkzaamheden uit rondom de thema's: historische begraafplaatsen en kerkterreinen en historische grensstenen, - palen en - bomen. Op historische buitenplaatsen zijn vrijwilligers actief in het groene erfgoed.
Vrijwilligers spelen een belangrijke rol bij behoud en beheer. Zij vormen een netwerk waarop een beroep kan worden gedaan voor het leveren van kennis of het inzetten van specifieke vaardigheden. De uren die gemaakt zijn door vrijwilligers zijn opgenomen in het overzicht bij het prestatieveld Vrijwilligerswerk.

6.3.1 Waardevolle begraafplaatsen in Zeeland

Op zeker negen waardevolle begraafplaatsen is door vrijwilligers onderhoudswerk verzet. Bij de ene groep lag het accent vooral op het verzamelen en vastleggen van informatie, bij de andere vooral op het uitvoeren van beheerwerk. Naast de reguliere snoei- en maaiwerkzaamheden, is er door SLZ bijvoorbeeld ook, op basis van meerjarige onderhoudsplannen, groenonderhoud gedaan op begraafplaatsen in Zeeuws-Vlaanderen en op Schouwen-Duivenland.
In Hulst heeft SLZ t.b.v. en met financiële steun van de gemeente en de vrijwilligers (van de Oudheidkundige Kring De Vier Ambachten, werkgroep Funerair Erfgoed) in september 2021 een serie workshops georganiseerd voor duurzaam onderhoud en ecologisch beheer van de historische begraafplaats aan de Zoutestraat. De workshops (in totaal drie dagen) bestonden uit een theorieblok over de verschillende thema's (ontwerp & symboliek; materiaalkennis en -onderhoud en ecologie) gevolgd door praktijklessen op de begraafplaats. De inhoud van de workshops is door deskundigen binnen de resp. thema's verzorgd en werd door de deelnemers (gemeente- en beleidsmedewerkers Groen en actieve vrijwilligers) zeer positief ontvangen. We zullen de opzet van deze serie workshops als template gebruiken om de cursus in 2022 in ten minste één andere Zeeuwse gemeente aan te bieden. Op deze manier creëren we meer bekendheid met de bijzondere waarden van begraafplaatsen en draagvlak/kennis voor instandhouding en herstel.

6.3.2 Tiendpalen

In 2021 hebben we het fenomeen tiendpalen en het werk van SLZ t.b.v. de instandhouding ervan meerdere malen in de publiciteit gekregen. Er vonden opnamen plaats voor het programma Waar Gebeurd van Omroep Zeeland in Oostkapelle (uitgezonden op 23 mei) en een interview met de PZC bij Gapinge. In beide gevallen werd het belang en de achtergrond van de tiendpalen toegelicht door onze deskundige vrijwilligers. Er kwamen meerdere reacties op.
https://www.omroepzeeland.nl/tv/aflevering/waar-gebeurd/370262213
https://www.pzc.nl/walcheren/geen-gewoon-paaltje-maar-een-eeuwenoude-tiendpaal-ze-vertellen-een-bijzonder-verhaal-over-ons-verleden~a654b093/
Na een melding is er een tiendpaal in Borsele aangetroffen, die niet meer op de oorspronkelijke plaats kon worden teruggeplaatst. Wel is het belang van behoud ervan onderstreept. Ook heeft SLZ een onderzoekje gestart naar de grenspaaltjes die hier en daar in het centrum van Veere staan, die vermoedelijk uit de 19^{e} eeuw stammen.

6.3.3 Beheer Groen Historische locaties

De vrijwillige uitvoeringsploeg Zeeuws-Vlaanderen heeft maaiwerkzaamheden uitgevoerd op en rond de historische locaties Zwartenhoekse Zeesluis en Mauritsfort bij Westdorpe. Ook bij de bunkers te Philippine en te Zandstraat is groenonderhoud verricht.

6.3.4 Herstel Kleine Cultuurhistorische Elementen

In 2021 is er met 3 verschillende eigenaren in de gemeente Veere toegewerkt naar herstel van de betreffende objecten (oude schuur centrum Veere, varkenshok Gapinge en historische grafzerk Meliskerke), maar door vertraging bij o.a. vergunningverlening en het vinden van aannemers met voldoende capaciteit is het in 2021 niet tot daadwerkelijk herstel gekomen. De middelen worden doorgeschoven naar 2022, waarin de genoemde objecten zullen worden hersteld. Er is nauw contact geweest met de (nieuwe) ambtenaar voor erfgoed in de gemeente Veere.

6.3.5 Verschafte adviezen m.b.t. cultuurhistorie

Eigenaar van boerderij vraagt advies over het laten vervaardigen van traditionele dampalen.	Oostkapelle
Nieuwe eigenaar van hoeve en voormalige buitenplaats bij Oostkapelle vraagt advies m.b.t. het graven van een historische gracht.	Oostkapelle
Erfeigenaar vraagt om subsidiemogelijkheden voor herstel van oude schuur uit 1880.	Oudelande
Nieuwe eigenaren van boerderijtje met fraaie erfbeplanting (o.a. noten en fruit) en oude gebouwen vragen advies om het erf en de gebouwen authentiek op te knappen.	Vrouwenpolder
Adviesaanvraag voor herstel historische houten schuur.	Kamperland
Nieuwe eigenaren van oud boerderijtje willen oude schuur en varkenshok laten opknappen en vragen en advies en subsidiemogelijkheden.	Biervliet
Eigenaar van woning op lijst waardevolle cultuurhistorische boerderijen vraagt om achtergrond en herstelmogelijkheden voor 3 oude tuinornamenten.	Vrouwenpolder
Bewoner Veere vraagt om advies over de historische grenspaal naast zijn schuur.	Veere
Erfeigenaar vraagt naar subsidiemogelijkheden voor opkappen oud varkenshok	Gapinge

6.4 Verborgen buitens en begraafplaatsen Schouwen-Duiveland

Naast de landschappelijke inpassing die een glastuinbouwbedrijf in Noordgouwe heeft gedaan als verevening voor zijn uitbreiding in 2017, heeft SLZ een aanvullend plan gemaakt om het landschap van Schouwen-Duiveland te versterken en de geschiedenis ervan beter weer te geven.
Dit plan is 2-ledig:
1. Op twee **Verborgen Buitens** worden beplantingselementen hersteld die van oudsher historische en gezichtsbepalende onderdelen van de buitenplaatsen zijn. In 2021 is op Buitenplaats Mon Plaisir de beplanting in de struikenborder onder de laanbomen langs de oprijlaan teruggebracht. Volgend jaar zal de

walnotengaard en knotwilgenlinie uit ± 1850 op buitenplaats Rustenburg herplant worden met Zeeuws streekeigen plantmateriaal. Door dit herstel wordt bijgedragen aan de kwaliteitsverbetering van het landschap, cultuurhistorie en toeristisch recreatieve beleving.
2. Op de **historische begraafplaatsen** in Looperskapelle en Brijdorpe worden diverse groenwerkzaamheden uitgevoerd ter bevordering van de biodiversiteit. Het oorspronkelijke plan is diverse malen bijgesteld omdat het niet meer paste binnen de doelstellingen van de gemeente. Tevens worden de beide toegangshekken opgeknapt. Verder worden er vrijwilligers geworven om mee te helpen met beheer en onderhoud. Ook was het eerste plan om een aantal grafzerken te herstellen, maar dit past niet (meer) in het beleid van de gemeente. Er is een nieuw plan gemaakt om een bodemscan uit te laten voeren om te achterhalen waar en hoe het voormalig kerkgebouw gesitueerd was. Of dit tot uitvoering gaat komen wordt in 2022 bepaald door de gemeente.

6.5 Vrijwilligers op historische buitenplaatsen

Evenals in voorgaande jaren waren er in 2021 op verschillende Zeeuwse historische buitenplaatsen aan SLZ verbonden werkgroepen actief:

- Zeeduin, Oostkapelle
- Ter Hooge, Middelburg
- Oranjebosch, Oostkapelle
- Moesbosch, Koudekerke
- Buitenplaats Kloetinge, Lenshoek, Kloetinge

In 2021 hebben we op Zeeduin, naast de bestaande moestuingroep, een nieuwe vrijwilligersploeg in het leven geroepen die zich voornamelijk met onderhoud en herstel van groen erfgoed (borders, oprijlaan, enz.) bezig zal houden. Ook op buitenplaats Overduin zijn we een dergelijke ploeg gestart.

Afbeelding 6.1: vrijwilligers op buitenplaats Overduin

7 Prestatieveld Biodiversiteit

Biodiversiteit is een van de kernwaarden van het landschap en het bevorderen er van een doelstelling voor SLZ. Op diverse manieren heeft SLZ samengewerkt met gemeenten, inwoners en ondernemers om ecologische doelstellingen op te nemen in hun beleid of de inrichting van de leef- en werkomgeving zodanig aan te passen dat dit de diversiteit aan soorten bevordert en versterkt. SLZ werft, bindt en ondersteunt vrijwilligers die actief zijn in soortenbescherming en neemt deel aan de Provinciale Werkgroep Soortenbeleid. Projecten voor provinciale doelsoorten t.b.v. biotoopverbetering en soortenbescherming worden uitgevoerd, nieuwe projecten worden ontwikkeld en in uitvoering gebracht. Tenslotte verzorgt SLZ advies en voorlichting aan particulieren m.b.t. soorten.

7.1 Werkzaamheden biodiversiteit

Naast deelname aan het overleg van de Soortenwerkgroep van de Provincie, was SLZ o.a. betrokken bij het landelijk overleg Boerenlandvogels van LandschappenNL, het Zeeuws Vogelaarsoverleg en het Platform Bijvriendelijk Zeeland. SLZ nam deel aan de bijeenkomst biodiversiteit van het Waterschap.
Tevens leverde SLZ input en advies over soortenlijsten per soortgroep als beleidsdocument voor de Provincie Zeeland (Actielijst Soorten in wording). Medewerkers van SLZ werkten verder aan een onderzoek over de iepziekte in de fladderiep en hadden contacten met verschillende deskundigen in het land en zelfs internationaal over hun bevindingen. I.v.m. de verlopen Gedragscode natuurbeheer en in afwachting van de nieuwe, is door medewerkers van SLZ die dit onderwerp nauw volgen een tijdelijke werkwijze opgesteld over hoe om te gaan met beschermde soorten bij landschapsbeheer. De werkvoorbereiding is aangepast en een toelichting op de werkwijze is gegeven tijdens een organisatie brede bijeenkomst.
In 2022 zijn er bij SLZ 42 vragen met het thema biodiversiteit binnen gekomen en afgehandeld. Meestal via mail of telefoon, regelmatig door middel van een bezoek ter plaatse. Twee vragen, over zaadmengsels en bijen, kwamen van buiten Zeeland.

onderwerp	veenmol	vleermuis	steenuil	zaadmengsel/bijen	overig
aantal adviesvragen	5	10	19	3	5

Vrijwilligers maaiden en harkten in het Duingebied bij Valkenisse t.b.v. de kleine parelmoervlinder, blauwvleugelsprinkhaan en levendbarende hagedis. Er is intensief gemonitord door twee vrijwilligers. Daarbij werd gekeken naar o.a. planten, hagedissen en insecten. Ongeveer 75 vrijwilligers zetten zich in voor het beschermen van kerkuilen en steenuilen in Zeeland. Zij inventariseren en controleren gezamenlijk zo'n 850 nestkasten. Nieuw is dat er ook in oostelijk Tholen tientallen kasten voor de Steenuil zijn opgehangen om ook hier het aantal territoria uit te breiden.

Projecten voor Provinciale doelsoorten t.b.v. biotoopverbetering en soortenbescherming werden uitgevoerd (Kiekendief in Zeeland, Vleermuizen in Zeeland, Kwetsbare bijen, Steenuil Z-Vl, POP3project Versterking biodiversiteit en landschap, Rugstreeppad, Volkstuin als natuurreservaat, Keverbanken) en nieuwe projecten ontwikkeld, aangevraagd en in uitvoering gebracht (Ecologisch gazonbeheer, Poelen.nu/kamsalamander, exotenbestrijding met vrijwilligers). Met Stichting EIS en Stichting Grauwe kiekendief is overlegd over samenwerking in de vorm van een gezamenlijk project in het kader van de rijke dijken van de Delta. Dit project is nog in ontwikkeling en zal in 2022 van start gaan. Ook is gestart met het uitplanten van oude klonen van de Canadapopulier (Forndorf, Serotina) en het stekken van Zwarte populier.

7.2 Project Kwetsbare bijen in Zeeland

Dit project richt zich op het helpen van met name de kwetsbare soorten bijen in Zeeland. Het is een vervolg op een eerder project en heeft een looptijd van meerdere jaren. In 2021 zijn in het kader van dit project op 10 locaties werkzaamheden uitgevoerd. 9 grotere terreinen zijn voor bijen ingericht. Langs de dijk bij Paulinaschor zijn 3 nestheuvels voor de Schorzijdebij aangelegd en langs de dijk bij St Annaland in Tholen nog eens 5. Aan de Rietdijk bij Zonnemaire over een lengte van 580 m geplagd, gemaaid en gesnoeid t.b.v. herstel van de bloemrijke vegetatie en nestgelegenheid voor bijen. Stukjes met kwetsbare vegetatie en voor bijen belangrijke soorten zijn gespaard.

Daarnaast is er op enkele andere plaatsen kleinschalig en specifiek op bijen gericht beheer uitgevoerd. Zo is de berm bij St. Anna (bij Terneuzen) voor de Knautiabij 2 keer gehooid en zijn alle buitendijkse nestheuvels voor de schorzijdebijen en schorviltbijen weer beheerd. Van deze kleinere projecten zijn weer verslagen over 2021 gemaakt. Daarnaast is gemonitord bij Terneuzen (ten behoeve van de Knautiabij) en de buitendijkse bijenhotels. Van beide zijn verslagen opgesteld. Helaas is de knautiabij bij Terneuzen dit jaar niet meer waargenomen. Monitoring in 2022 zal uitwijzen of vervolg beheer nog nuttig is de komende jaren.
In het voorjaar van 2021 is een bijeenkomst georganiseerd in de Staatsbosbeheer-bijenhotspot De Piet bij Arnemuiden, specifiek gericht op overdracht van kennis rondom beheer en inrichting van terreinen voor bijen. Deze bijeenkomst werd goed bezocht door verschillende terreinbeherende organisaties: Staatsbosbeheer, Provincie Zeeland, Rijkswaterstaat, Natuurmonumenten, Waterschap Scheldestromen, Het Zeeuwse Landschap. Er is veel informatie en ervaring uitgewisseld.
Van dit project bestaat ook een apart projectverslag. Dit is op te vragen bij SLZ.

7.3 Project Wilde Bijenlinie

De Wilde Bijenlinie was tot en met 2019 onderdeel van de campagne *Nederland Zoemt*, gefinancierd door de Nationale Postcode Loterij. In 2021 werden dankzij resterende gelden een aantal activiteiten in het kader van de Wilde Bijenlinie voortgezet. Dit miniproject met haar activiteiten is ondergebracht bij het grotere project Kwetsbare bijen, dat in 2021 afliep.

Op verschillende plaatsen zijn extra maatregelen voor bijen getroffen bij 7 particulieren, 1 gemeente en bij 1 terreinbeherende instantie.

Moerman	Oostkapelle	Bijen demotuin
NM	Hoedekenskerke	Boomgaard en struweel
Risseeuw	Wemeldinge	Boomgaard, nestheuvels, bloemen
HZL	’s Hr-Abtskerke	Bijenhotel + bordje
Poppe	Meliskerke	Hoek/moestuin t.b.v. bijen
Huisstede	Koewacht	Weiland met fruitbomen, nestheuvels, bloemen en struwelen
Van Etten	Absdale	Fruitbomen, nestheuvels, bloemen en struwelen
Kools	Burgh-Haamstede	Fruitbomen, nestheuvels, bloemen en struwelen
Gemeente Tholen	Stavenisse	Bijenhotel en bordje

Verder is er overleg geweest met gemeente Middelburg (groenbeheer en wijkbeheer) over kansen voor ecologisch maaibeheer en een bijenplek. Met de Nationale Bijentelling stond een excursie gepland. Helaas kon deze niet doorgegaan zoals bedacht i.v.m. corona. De gezamenlijke activiteiten zijn komen te vervallen; maar de deelnemers hebben zelfstandig tellingen gedaan. SLZ heeft de Bijenwerkdag /NLDoet gepromoot en gefaciliteerd.

7.4 Project Vleermuizen

Het meerjarige project Vleermuizen startte in 2020 en bevat drie onderdelen:

1. ***Bescherming Grijze grootoorvleermuis*** *en een groeiende populatie. Draagvlak voor vleermuizen op kerkzolders.*
   Per dorp waar de Grijze grootoor in kerken zit is een GISkaart gemaakt van het biotoopgebruik en een analyse van de knelpunten. Er zijn twee soorten knelpunten. De eerste is: gaten in de lijnvormige verbindingswegen, de tweede: hinderlijke verlichting. Met Waterschap Scheldestromen is een afspraak gemaakt om deze kaarten te bekijken en te zien hoe deze knelpunten kunnen worden opgelost. Ook naar de gemeente Terneuzen is deze lijn al uitgezet. Er zijn voorbereidende gesprekken geweest: de gemeente is bereid te investeren.
2. ***Herstellen van winterverblijven***
   Een reeks van 12 bunkers is geschikt gemaakt of hersteld als geschikte winterverblijf voor vleermuizen. Het gaat om bunkers op terreinen van Stichting Het Zeeuwse Landschap in de omgeving van

Retranchement en Sluis. Een aannemer heeft de werkzaamheden uitgevoerd. Het ging vaak om het dichtmaken van tochtgaten, het vervangen van deuren en hang- en sluitwerk.

3. ***Verbeterslag vleermuizen en renovatie van monumentale gebouwen***.
   Er is een eerste opstartbijeenkomst geweest met betrokken partijen. Afspraken voor vervolgacties zijn gemaakt. De opkomst was laag, maar komende jaren zal worden ingezet op uitbreiding van dit netwerk. Aan de beheerder van de kerk Colijnsplaat is een advies gegeven m.b.t. restauratiewerk en de aanwezigheid van vleermuizen.

7.5 Project Rugstreeppad

In 2020 is het Project Rugstreeppad in een nieuwe vorm gestart, met subsidie van de Provincie Zeeland. Het wordt uitgevoerd door SLZ en RAVON. De rugstreeppad is een soort die verspreid door vrijwel heel Zeeland nog wordt waargenomen, maar veel populaties in het landelijke gebied gaan achteruit. Sommige locaties liggen vrij geïsoleerd. De rugstreeppad is een pionierssoort, met weinig concurrentiekracht. Zijn leefgebied krimpt door een strak ingericht buitengebied met drainage en door het verdwijnen van natte gebiedjes, landschapselementen en overhoeken.
In 2021 is een netwerk aan vrijwilligers opgestart dat rugstreeppadden in het voorjaar is gaan monitoren. Er is gebiedsdekkend geïnventariseerd in het landschappelijk gebied (vooral buiten de grotere natuurgebieden) om een exact beeld van de verspreiding te verkrijgen. Daarvoor is er ook een speciale app ontwikkeld waardoor vrijwilligers precies kunnen zien welke hokken al gedaan zijn. Grote delen van Walcheren, Tholen en Schouwen-Duiveland zijn geïnventariseerd.
Een van de gebieden waar nog rugstreeppadden worden waargenomen is de Yerseke Moer. Ten zuiden van het gebied, aan de Grindweg te Yerseke werd in 2021 een nieuw biotoop aangelegd. Er is een grote poel gegraven en verschillende laagtes met grondwallen en -hopen als compleet leefgebied.

7.6 Project 'De Zeeuwse volkstuin als natuurreservaat'

Volkstuinen zijn potentieel ideale leefgebiedjes voor allerlei flora en fauna. Op een klein oppervlak barst het van de micro-omgevingen waar uiteenlopende plant- en diersoorten kunnen gedijen. Binnen deze 'mini-natuurreservaten' kunnen volkstuinders met simpele ingrepen het verschil maken en de Zeeuwse biodiversiteit een handje helpen. In 2021 heeft SLZ, samen met projectpartner Velt Zeeuwse Eilanden, een pilot uitgevoerd om het draagvlak en de mogelijkheden in kaart te brengen voor meer inheemse biodiversiteit in volkstuinen. Voor deze pilot zijn een aantal specifieke doelsoorten geselecteerd, die allen op de Rode Lijsten van bedreigde soorten staan en waarvoor de Zeeuwse volkstuin (of moestuin) als leefomgeving kan dienen. Er is contact gezocht en samengewerkt met de enthousiaste tuinders van 3 volkstuinkoepels (Kweeklust Middelburg, VBIV Goes, VTV gemeente Veere. Op drie volkstuincomplexen zijn workshops georganiseerd over ecologisch tuinieren en maatregelen voor biodiversiteit in de moestuin; en zijn er infopanelen ontworpen en geplaatst. Daarnaast is een brochure samengesteld met tips om Zeeuwse moes-/volkstuinen te verbeteren als leefgebied voor inheemse soorten, die digitaal en in drukvorm zo breed mogelijk onder tuinders binnen en buiten Zeeland zal worden verspreid. Het is de bedoeling om vanaf 2022 een vervolgproject op te zetten.

7.7 Project Actieplan Steenuil Zeeuws-Vlaanderen

In 2020 startte dit meerjarige project dat loopt tot en met 2023. Doel van het project is de achteruitgang van de steenuil in Zeeuws-Vlaanderen een halt toe te roepen met maatregelen t.b.v. de broedgelegenheid (d.m.v. nestkasten) en het biotoop met focus op de witte-vlek gebieden (gebieden zonder steenuilen).
In 2020 is een eerste gebiedsanalyse van een witte-vlekgebied in West Zeeuws-Vlaanderen (Aardenburg-Oostburg) gemaakt. In zowel datzelfde jaar als in 2021 zijn op kansrijke locaties die uit deze gebiedsanalyse kwamen nestkasten geplaatst door vrijwilligers. Ook in Oost Zeeuws-Vlaanderen werden nestkasten opgehangen op kansrijke erven. De nestkasten worden gemaakt door vrijwilligers en sociale werkplaatsen. Eind 2021 werd i.s.m. Alex de Smet (STONE) een plan gemaakt om deze nestkasten vanaf voorjaar 2022 te monitoren met vrijwilligers van vogelwerkgroepen van de natuurverenigingen de Steltkluut en 't Duumpje. Tevens werden er in 2021 verschillende locaties en erven bezocht voor biotoopmaatregelen en werd de planvorming gestart voor 9 locaties. Eind 2021 zijn er daarvan 2 volledig voltooid, te weten een terrein van 2 hectare bij Ossenisse en een erf bij Nieuw-Namen in Oost Zeeuws-Vlaanderen. Beide een witte-vlek gebied te noemen.

7.8 POP3 project Versterking biodiversiteit en landschap in het agrarisch gebied van Zeeland

Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert in zijn platteland

Provincie Zeeland

Met het project *"Versterking biodiversiteit en landschap in het agrarisch gebied van Zeeland"* draagt SLZ bij aan het keren van de neerwaartse trend in de populatieomvang van doelsoorten van het agrarisch cultuurlandschap. Het project omvat maatregelen die gericht zijn op de versterking van de biodiversiteit in het Zeeuwse agrarische cultuurlandschap en die tevens bijdragen aan een mooi, aantrekkelijk landschap voor bewoners en bezoekers in Zeeland. Een leefbaar landschap waarin het goed wonen, werken en recreëren is. Het project wordt gesubsidieerd via een Europese subsidie voor plattelandsontwikkeling en bestaat uit 4 deelprojecten. De maatregelen in de deelprojecten passen onder maatregel 4 uit het POP3-programma: investeringen voor verdere verduurzaming van de landbouw, met name gericht op landschap, omgevingskwaliteit en biodiversiteit. In maart 2021 is de tweede keer tussentijds afgerekend met RVO, alle opgevoerde kosten zijn vergoed.

7.8.1 Deelproject Herstel Zeeuwse Toperven

Het deelproject 'Herstel Zeeuwse Toperven' beoogt het herstel van zowel groene als gebouwde landschapselementen op cultuurhistorisch waardevolle boerderijen in Zeeland. Het betreft met name verbetering van de landschappelijke en natuurwaarde van het erfcomplex, resulterend in een hogere ensemblewaarde en biodiversiteit. De aandacht ging uit naar soorten die gebonden zijn aan erven in het agrarisch gebied, zoals die o.a. worden genoemd in het soortenbeleid van de Provincie Zeeland.
2021 was het laatste jaar van het project. In totaal zijn de afgelopen 3 jaar 24 plannen gemaakt voor het herstel van landschapselementen en 5 plannen voor het herstel van cultuurhistorische elementen. Het aantal te herstellen erfbeplantingen (20) en bouwkundige elementen (4 stuks) is gerealiseerd eind 2021.
In 2021 zijn op de diverse erven nog heel veel maatregelen uitgevoerd, deels door de eigenaar zelf, deels via een loonwerker. Voor de levering van het materiaal is weer een aanbesteding uitgevoerd. Dit jaar zijn er 2 excursies georganiseerd voor de deelnemers van het project. Tijdens deze excursies werden enkele Toperven bezocht in Zeeuws-Vlaanderen en Zuid-Beveland.

7.8.2 Deelproject Landschapsparels

Dit deelproject behelst de aanleg en het herstel van clusters van streekeigen landschapselementen op verschillende locaties in Zeeland. Het accent in dit deelproject ligt op een verbeterde beleving van de streekeigen landschappelijke identiteit van de afzonderlijke Zeeuwse regio's. Versterking van de biodiversiteit in het buitengebied en van het Natuurnetwerk Zeeland liften hierop als doelstellingen mee.
In totaal zijn 10 koepelplannen gemaakt voor 10 landschapsparels. Daarvan zijn er 8 gerealiseerd. In 2020 zijn de landschapsparels in Vrouwenpolder, Serooskerke, Nieuwdorp/Lewedorp en St. Philipslan gerealiseerd en in 2021 zijn ook de plannen voor parels bij Terhofstede, Baarland, Kapelle en Westdorpe in uitvoering gegaan. Voor de parels Renesse en Zandstraat is het bij planvorming gebleven. Mogelijk kunnen deze parels in een vervolgproject worden gerealiseerd.
Er zijn 32 inrichtingsplannen gemaakt voor locaties binnen de parels, waarvan er 28 zijn gerealiseerd, bij 25 verschillende eigenaren. Maatregelen die zijn uitgevoerd zijn: aanleg van hoogstamboomgaarden, bloemenweides, hagen, struwelen, laan- en knotbomen en poelen.

7.8.3 Deelproject Succesgebied Boerenlandnatuur

Dit deelproject voorziet in het treffen van maatregelen op het vlak van Agrarisch Natuurbeheer binnen een specifiek gebied (in dit geval 'De Poel' bij Nisse) i.s.m. de gebiedspartijen, gericht op het creëren van een dooradering binnen natuur- en landbouwgebieden die bijdraagt aan de lokale biodiversiteit. De verwachting was dat deze maatregelen een positief effect zouden hebben op de

reguliere landbouw, bijvoorbeeld m.b.t. bestuiving bij de fruitteelt en voor het natuurbeheer. Een voorwaarde was wel dat de maatregelen aansluiten op natuur- en landschapselementen.
In 2021 is in samenwerking met de gebiedspartijen de gebiedsanalyse verder afgerond. Er enkele plannen opgesteld voor het uitvoeren van maatregelen bij andere grondgebruikers in het gebied. SLZ organiseerde een excursie voor gedeputeerde Anita Pijpelink van de Provincie Zeeland en wethouder Arno Witkam van de gemeente Borsele en enkele medewerkers van de Provincie, SLZ en de agrariërs/grondgebruikers.

7.8.4 Deelproject Stapstenen voor Soorten

In verschillende regio's van Zeeland zijn 4 landschappelijke kerngebieden ingericht voor beschermde en bedreigde soorten van het landelijk gebied: bij Zaamslag, Wolphaartsdijk, Tholen en St. Philipsland. Ze bestaan uit meerdere leefgebieden ofwel stapstenen, die zijn ingericht en/of met elkaar verbonden. Soorten kunnen in deze leefgebieden verblijven of ze als stapsteen gebruiken en zich via een verbindend element verplaatsen van het ene naar het andere leefgebied. Per kerngebied is een bepaalde ambassadeursoort leidend geweest:
-Zaamslag: 10 leefgebieden t.b.v. kamsalamander,
-Wolphaartsdijk: 7 leefgebieden t.b.v. steenuil,
-Tholen: 12 leefgebieden t.b.v. steenuil, patrijs, wilde bijen
-St. Philipsland: 5 leefgebieden t.b.v. akker- en erfvogels, wilde bijen en vleermuizen.
Er zijn 4 koepelplannen voor kerngebieden gemaakt met in totaal 38 inrichtingsplannen.
Uiteindelijk zijn de 4 kerngebieden ingericht met 34 ingerichte leefgebieden/stapstenen en verbindingen.

7.9 Project Oude fruitrassen en Dorpsboomgaarden in 2021

In 2021 hebben er voor het onderdeel **Oude fruitrassen** weer diverse activiteiten plaatsgevonden. Er zijn 13 collectieboomgaarden met totaal ruim 1000 hoogstamfruitbomen, in deze boomgaarden lopen afspraken voor het onderhoud van de bomen en indien nodig inboet van de fruitbomen met speciale oude rassen. Veel collectieboomgaarden worden onderhouden via een hoogstamabonnement.
In 2021 zijn in de volgende collectieboomgaarden dode bomen ingeboet: Perkpolder en de 2 collectieboomgaarden van Natuurmonumenten (Zwaake- en Westguitedijk). Bij de collectieboomgaard van de Zeelanderij in Zonnemaire zijn de naambordjes van de oude rassen hoogstamfruitbomen vervangen.
Enkele vrijwilligers hebben in 2021 weer enkele oude fruitrassen opgespoord en enthout verzameld. Een vrijwilliger uit Vogelwaarde ent de fruitbomen en kweekt diverse oude fruitrassen in zijn eigen kwekerij op tot leverbare bomen voor aanplant in de collectieboomgaarden. Tevens zijn in deze kwekerij begin 2020 stekken van de oude populierenkloon "Serotina" uitgeplant, in 2021 zijn deze jonge bomen op speciale plekken in Zeeland aangeplant. In 2022 willen we het project ook verbreden naar Oude rassen, we nemen in dit project dan ook de oude graangewassen en andere boomsoorten mee.
Vanaf vorig jaar is er een speciale vrijwilligersgroep opgericht die het onderhoud van enkele collectieboomgaarden op Zuid-Beveland uitvoert. Het betreft diverse werkzaamheden zoals de controle van boombescherming en bordjes e.d. Het snoeien van de bomen gebeurt via de vrijwilligersgroepen uit het hoogstamabonnement. Helaas is deze groep in 2020 en 2021 i.v.m. de coronamaatregelen weinig op pad geweest. Eind 2021 hebben ze enkele hoogstamfruitbomen ingeboet in hoogstambomgaarden van de gemeente Goes.
De vaste vrijwilligersgroep voor determinatie en inventarisatie van oude fruitrassen was aanwezig op de fruitpersdag in Terneuzen met een fraaie collectie oude fruitrassen.

In 2015 is gestart met het project Ieder dorp zijn boomgaard/ **Dorpsboomgaarden**, waarbij bewonersparticipatie centraal staat: de bewoners moeten betrokken zijn bij de boomgaard en zelf werkzaamheden aan de boomgaard uitvoeren. Momenteel zijn er in totaal 30 dorps-/wijkboomgaarden gerealiseerd.
In diverse dorps- en wijkboomgaarden heeft er in 2021 onderhoud plaatsgevonden, helaas zijn er door de coronamaatregelen minder werkdagen georganiseerd. Bij het Sprenckpark en Co van Schaikpark verzorgde SLZ de begeleiding van het onderhoud door de vrijwilligers. Veel vrijwilligers van de dorpsboomgaarden hebben afgelopen jaren de cursus "hoogstamfruitbomen" bij SLZ gevolgd en kunnen zelfstandig aan de slag

met het hoogstamfruit. Voor het onderhoud van een enkele dorpsboomgaard is een hoogstamabonnement afgesloten.
Samen met de imkervereniging, de Rotary en de gemeente Schouwen Duiveland is in 2021 verder gewerkt aan een projectplan voor aanleg van 16 dorpsboomgaarden op Schouwen Duiveland. Eind 2021 was de financiering rond, het project wordt gefinancierd vanuit het VSB fonds, de Stichting Renesse, de gemeente, plaatselijke hoveniers en enkele kleinere cofinanciers. Eind 2021 zijn er ontwerpen gemaakt voor de dorpsboomgaarden in Ellemeet, Noordwelle en Serooskerke. We hopen in de winter 2021-2022 al de eerste dorpsboomgaarden op Schouwen Duiveland te realiseren.
In 2021 was het project Dorpsboomgaarden/Ieder dorp zijn boomgaard een van de vijf cases die opgenomen zijn in het impactonderzoek Landschapskwaliteit van Landschappen NL. Onderzoeksbureau Avance impact heeft de casestudie uitgewerkt (n.a.v. interviews met 3 stakeholders) in een rapportage met daarin een quickscan van de strategische inzet en de zichtbare effecten. We scoren goed op de onderdelen “behoud / verhogen landschapskwaliteit”, het onderdeel “consistent beleid” bij Draagvlak en Betrokkenheid scoort minder. In 2022 zal de rapportage worden afgerond.

7.10 Natuur op bedrijfsterreinen

Het in 2016 gestarte succesvolle Interregproject 2B Connect is eind 2019 afgerond, via dit project zijn diverse maatregelen getroffen bij grote bedrijven zoals Dow, North Seaports en in de Koegorspolder Terneuzen. Met de gemeente Terneuzen en de ZMf zijn afspraken gemaakt om dit project op kleine schaal voort te zetten. In 2021 is er een digitale folder gemaakt over het project en er wordt gewerkt aan de organisatie van een excursie voor bedrijven in 2022. Tevens is een project uitgewerkt Herstel landschapselementen Terneuzen wat ook bij bedrijven in Terneuzen kan worden uitgevoerd.
Het onderhoud van enkele ingerichte percelen vanuit 2Bconnect is verder opgepakt en uitgevoerd. Drie percelen van de gemeente Terneuzen op het bedrijfsterrein Koegorspolder worden via SLZ onderhouden; landschapselementen worden door een vrijwilligersgroep onderhouden en meerdere kruidenrijke graslanden worden gemaaid door de agrarische natuurvereniging Groene Oogst en een loonwerker.
Het onderhoud van de percelen ‘tijdelijke natuur’ van North Seaport is in samenwerking met de ANV De Groene Oogst verder opgepakt. De ANV verzorgt het beheer van de akkers met oude Zeeuwse graangewassen, keverbanken en bloemenblokken (Partridgemengsel). Vanuit SLZ zorgen we voor de coördinatie van de werkzaamheden en we hebben een paneel geplaatst en enkele laanbomen ingeboet. Het onderhoud wordt jaarlijks geëvalueerd en in 2022 voortgezet.
In 2021 is verder gewerkt aan een inrichtingsplan en aanvraag Tijdelijke natuur voor enkele hectares op het terrein van Zeeland Refinery in het Sloegebied.
Met North Seaport is afgesproken om voor bedrijven een biodiversiteitsscan op te stellen. Een eerste pilot bij een bedrijf in het Sloegebied in 2021 is door omstandigheden helaas uitgesteld tot 2022.
In het kader van de provinciale subsidieregeling “duurzaamheidsscans voor bedrijven en bedrijfsterreinen” hebben we in opdracht van de gemeente Borsele een plan voor de biodiversiteit opgesteld voor het bedrijfsterrein Schoorkenszandweg in ’s Gravenpolder. Voor enkele bedrijven op het bedrijfsterrein zijn maatregelen voorgesteld om de biodiversiteit op hun bedrijf te verhogen, zoals het vervangen van delen van de bestrating door beplanting, het ophangen van nestkasten en het aanbrengen van sedumdaken.

7.11 Bestrijding Invasieve exoten met vrijwilligers

In 2021 zijn de Provincie Zeeland en SLZ een meerjarige samenwerking aangegaan voor het bestrijden van invasieve exoten (flora). Het project richt zich in de eerste instantie op de Reuzenbalsemien en de Reuzenberenklauw maar het kan zijn dat de focus tijdens het project naar andere soorten verschuift. De doelstellingen van het project zijn: in kaart brengen van de verspreiding van exoten, stimuleren van bewustwording en inzetten van vrijwilligers bij het bestrijden van geselecteerde soorten. In 2021 is SLZ begonnen met het verzamelen van bestaande data over de verspreiding van bepaalde exotische flora in Zeeland. Deze zullen in een enkel GIS-bestand gebundeld worden en in de loop van 2022 in samenwerking met de Provincie als interactieve kaart online beschikbaar worden gesteld. Tevens zijn voorlopige hotspots aangewezen, potentiële doelgroepen voor de werving van vrijwilligers geïdentificeerd en is er een begin gemaakt met het verzamelen van gegevens t.b.v. een promotiecampagne.

8 Prestatieveld Agrarisch natuur-en landschapsbeheer

SLZ zet zich in voor het versterken van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Ze ondersteunt het collectief Poldernatuur Zeeland, evenals regionale agrarische natuurverenigingen (door meedenken over nieuwe initiatieven, begeleiden van lopende activiteiten en bijdragen aan studiebijeenkomsten), adviseert individuele agrariërs m.b.t. onderhoud en herstel van kleine landschapselementen, akkervogelmaatregelen en ecologie en stelt, als externe opdracht, onafhankelijke beoordelingen flora en fauna op. Ook geeft SLZ lezingen over agrarisch natuur- en landschapsbeheer (zoals de presentatie tijdens het webinar "Biodiversiteit op jouw bedrijf; zo moeilijk is het niet" van 25 november 2021). SLZ was betrokken als gebiedspartij bij het Luzerneproject van ZLTO en Kenniscentrum Akkervogels. Naast het bovenstaande werkt SLZ ook aan de versterking van agrarisch natuur- en landschapsbeheer via projecten zoals PARTRIDGE, de aanleg van keverbanken, het Steunpunt Bruine Kiekendief en Boerenlandvogels.

8.1 Stichting ZeeBra

Stichting ZeeBra is een samenwerkingsverband van ZLTO, Brabants Landschap, Zeeuws Particulier Grondbezit, Brabants Particulier Grondbezit en Stichting Landschapsbeheer Zeeland. In opdracht van ZeeBra levert SLZ diensten aan het collectief Poldernatuur Zeeland t.b.v. agrarisch natuurbeheer in Zeeland. We gaven advies op het gebied van ecologie en beheervoorschriften en verzorgden GIS kaarten voor Poldernatuur Zeeland. In 2021 lag de nadruk op het begeleiden van de beheermonitoring van akkervogels in Zeeland en analyseren van de telresultaten en het evalueren van de beheervoorschriften. Daarnaast participeerde SLZ in provinciale en landelijke overleggen om de kwaliteit van particulier agrarisch natuur- en landschapsbeheer te verbeteren en de complexiteit te vereenvoudigen.

8.2 Algemeen advies en Stichting d'Aegen

Het project d'Aegen op Walcheren is begin 2021 opgeheven en de duurzame instandhouding van de landschapselementen wordt nu door Poldernatuur Zeeland meegenomen in ANLb.
In 2021 zijn 26 adviezen m.b.t. agrarisch natuur- en landschapsbeheer uitgebracht. Het gaat om adviezen m.b.t. de aanleg en/of beheer van landschapselementen bij particulieren of voor collectieven, maar ook om het bespreken van mogelijkheden van akkerranden en andere maatregelen voor akkervogels bij een tweetal landgoederen. Hiernaast wordt vanuit dit project ondersteuning gegeven aan beleidsvoorbereiding in het kader van agrarisch natuur- en landschapsbeheer bij de Provincie en input in het bestuurlijk overleg voor Stichting ZeeBra.

8.3 Topgebied Groede

In 2020 is het project Topgebied Groede in West-Zeeuws-Vlaanderen van start gegaan. Doel is om binnen zo'n topgebied de biodiversiteit met 30% te verhogen door het gebied voor minimaal 7% aan oppervlak met hoogwaardige maatregelen voor akkervogels (zoals bloemenblokken, vogelakkers, etc.) in te richten en als proeftuin te dienen voor natuurinclusieve landbouw. Ook in 2021 heeft SLZ, samen met diverse (gebieds)partijen geparticipeerd in het Topgebied Groede. SLZ staat aan de lat om enkele overhoeken in te richten, waarvan er in 2021 één is gerealiseerd in het gebied.

8.4 Project Steunpunt Bruine Kiekendief

Het project zou eindigen in december 2020, maar uitstel is aangevraagd tot 31 oktober 2021 i.v.m. stagnatie van een aantal maatregelen door corona. Doel van het project is burgers, terreineigenaren en landbouwers vertrouwd te maken met broedende bruine kiekendieven op bouwland en het oprichten van een provinciaal steunpunt om hen te informeren en helpen bij het beschermen van de nesten.
Eind 2021 werd het eindverslag opgemaakt voor dit project dat zich richtte op 4 pijlers: Voorlichting, Kennisuitwisseling, Oprichting Steunpunt en Fysieke nestbescherming.
In het eerste jaar werd een brochure en flyer gemaakt om landbouwers en andere geïnteresseerden te informeren. Deze werd ook in 2021 veel gebruikt en via diverse kringen verspreid (ook te downloaden via www.steunpuntkiekendief.nl). Tijdens het oogst- en broedseizoen werd zowel in 2020 als in 2021 een persbericht verstuurd dat in totaal door minimaal 22 media werd opgepakt.
Door Covid-19 werd besloten om ook in 2021 geen symposium te organiseren. In plaats daarvan werd een promofilm van het Steunpunt Bruine Kiekendief gemaakt waarin een landbouwer en een vrijwilliger samen

vertellen over bescherming van bruine kiekendieven op akkers. (te bekijken via https://www.youtube.com/watch?v=FbKl2k-iXQg).
In totaal kwamen meer dan 50 meldingen binnen via het Steunpunt, die door de inmiddels 29 vrijwilligers van het Steunpunt werden opgevolgd. Er is met drones gewerkt om nesten op te sporen, met goed resultaat en zodoende minder verstoring. In 2021 werden vervolgens 11 nesten in landbouwgewassen gelokaliseerd, waarvan er 8 succesvol waren. Bij 7 van deze nesten was bescherming noodzakelijk. SLZ blijft het Steunpunt ook na afloop van dit project borgen in haar reguliere werk.

8.5 Project Aanleg keverbanken in Zeeland

Met de aanleg van keverbanken wordt getracht het leefgebied van akkervogels te verbeteren en bij te dragen aan natuurinclusieve bestrijding van plaagdieren in clustergebieden voor akkernatuur.
De aanleg van keverbanken is een project dat liep over twee jaar (2020 & 2021). De keverbank wordt aangelegd voor minimaal drie jaar. Wanneer de keverbank opgenomen wordt in het GLB wordt de keverbank 9 jaar in stand gehouden.
De keverbank is een verhoogde rug door de akker, ingezaaid met een speciaal grasmengsel en optioneel clusters struweel. Op de keverbank kunnen loopkevers en andere insecten schuilen, verder is de keverbank van belang voor patrijzen en veldleeuweriken. Zij vinden hier dekking, voedsel en de kuikens kunnen er opwarmen in de zon na een regenbui.
In najaar 2020 werd de eerste keverbank binnen het project aangelegd. In 2021 volgenden nog zes deelnemers die één of twee keverbanken aanlegden, waardoor in totaal 9 keverbanken werden aangelegd, met samen een totale lengte van 2,5 km. Een deel van deze keverbanken werd in 2021 gemonitord op kevers (in juni en augustus) en bijen, zweefvliegen en vlinders (in augustus).

8.6 Project Partridge

Het Interregproject PARTRIDGE heeft als doel om meer biodiversiteit te creëren op agrarische gronden ten gunste van akkernatuur. Hiervoor worden in samenwerking met landbouwers maatregelen uitgevoerd die passen in een agrarische bedrijfsvoering.
Een groot deel van de maatregelen is innovatief. Het uittesten hiervan gebeurt in de PARTRIDGE demonstratiegebieden, waaronder het gebied Burghsluis op Schouwen-Duiveland. Samen met HZL is SLZ hier gebiedscoördinator. De maatregelen zijn Keverbanken, PARTRIDGE Bloemenblok/Bloemenstrook en Winterstoppel. Bovendien wordt in het gebied ook geëxperimenteerd met strokenteelt en een vogelakker. Elk jaar wordt met de deelnemende landbouwers besproken hoe het beheer uitgevoerd moet worden. Om het effect van deze maatregelen op de biodiversiteit te meten voeren we elk jaar hazen- en patrijzentellingen uit. Met de ervaringen die we samen met de projectpartners uit heel Europa opdoen kunnen de maatregelen zowel ecologisch als landbouwkundig geoptimaliseerd worden. Maatregelen die een belangrijke bijdrage leveren aan de biodiversiteit en landbouwkundig inpasbaar zijn, zijn al voor een deel opgenomen in het reguliere agrarisch natuur- en landschapsbeheer.
Er werd in 2021 extra aandacht besteed aan de communicatie en het delen van ervaringen uit het project, vooral via sociale media. Maar ook door in gesprek te gaan met Poldernatuur Zeeland en andere partijen om onze methodiek te delen. Zo zal SLZ samen met SOVON vanaf 2022 in meerdere gebieden in Zeeland met vrijwilligers volgens de PARTRIDGE methodiek patrijzen monitoren.
In het project wordt samengewerkt met organisaties uit Engeland, Schotland, Duitsland, België, Denemarken en Nederland. In Zeeland zijn de partners: Poldernatuur Zeeland, WBE Schouwen, Stichting Het Zeeuwse Landschap, SLZ en Vogelbescherming Nederland. Het project in Zeeland wordt gefinancierd door Interreg Northsea. Cofinanciering is verleend door: Provincie Zeeland (soortenbeheer) en Vogelbescherming Nederland. Het project loopt van 30 november 2016 tot 31 oktober 2020, maar is verlengd tot juni 2023.

8.7 Meer Natuur voor Pittig fruit

Vanaf najaar 2019 loopt het project ‘Meer natuur voor pittig fruit’ als verlenging op het eerdere Interregproject. Het project heeft als doelstelling het verhogen van biodiversiteit, en in het bijzonder wilde bijen, in laagstamboomgaarden.

Het project is mogelijk door een financiële bijdrage van de Provincie Zeeland en de gemeenten Borsele, Kapelle en Terneuzen en de deelnemers. Na een wat lastige start in 2020 (vanwege corona) is het project in 2021 verder voortvarend opgepakt.
In de loop van 2021 hebben we veel nieuwe aanmeldingen gekregen, mede naar aanleiding van publiciteit via de gemeentelijke krantjes van Kapelle en Borssele. In totaal zijn er 19 deelnemende fruittelers en 4 deelnemende particulieren. Voor deze deelnemers zijn plannen gemaakt en er zijn diverse maatregelen getroffen. Er is een nieuwe aanbesteding uitgevoerd voor het maken van 200 bijennestblokken, deze is gegund aan Zeeuwse Gronden in Terneuzen.
In 2021 zijn door 19 fruittelers en 3 particulieren de volgende maatregelen getroffen:

- 11 fruittelers hebben in totaal 227 bijennestblokken opgehangen en 1 particulier 2 stuks
- Er zijn 13 torenvalkkasten geplaatst door de fruittelers
- Aangebrachte marterkasten door fruittelers: 14 bunzingkasten, 5 wezelkasten en 3 hermelijnkasten
- Er zijn 2 vleermuiskasten geplaatst door 1 fruitteler
- Er zijn door de fruittelers 5 grote bijenhotels gemaakt, en door particulieren 2 stuks
- 1 fruitteler heeft een nestheuvel aangelegd, en 2 particulieren ook één
- 4 fruittelers ‘en 2 particulieren hebben een bloemenmengsel ingezaaid
- 2 fruittelers hebben natuurlijke plaagdierbestrijding gedeclareerd
- 3 fruittelers hebben streekeigen beplanting gedeclareerd, bij 1 particulier is streekeigen erfbeplanting aangebracht.

Het groepje monitoringsvrijwilligers van het vorige project was helaas gestopt. Dit jaar heeft SLZ nieuwe monitoringsvrijwilligers geworven, in totaal waren er 6 aanmeldingen. Op 9 november was de eerste bijeenkomst met de vrijwilligers en zijn er afspraken gemaakt over de monitoring van de bijennestblokken bij enkele deelnemende fruittelers.
Op 23 september organiseerde SLZ een excursie voor B&W en raadsleden van de gemeente Borsele bij fruitteler Van Hekken in Oudelande. De excursie was in combinatie met een presentatie van de Provincie over biodiversiteit. De deelnemers waren erg enthousiast over de verschillende maatregelen in de boomgaard. Op 26 november gaf SLZ een toelichting op de fruitsnoeidag van de NFO Zeeuws Vlaanderen, naar aanleiding hiervan zijn er 2 nieuwe aanmeldingen voor het project in Zeeuws-Vlaanderen.

8.8 Externe opdrachten

In 2021 heeft SLZ 10 beoordelingen flora en fauna uitgewerkt als externe opdracht voor individuele agrariërs of maatschappen. Het betreft beoordelingen in het kader van ANLb en betrof hoofdzakelijk dijken. Bij de beoordeling werd niet alleen een score gegeven aan de waarden voor het ANLb, maar werd ook een (beheer)advies gegeven voor de agrariër hoe de biodiversiteitswaarde van het perceel vergroot kan worden. Daarnaast zijn gesprekken gevoerd en voorbereidingen getroffen om samen met SOVON Vogelonderzoek Nederland en de Provincie Zeeland een provinciebreed Patrijzentelmeetnet op te zetten met vrijwilligers en ANV’s. De huidige monitoringsnetwerken kunnen de verspreiding van patrijzen en of ze gebruik maken van de ANLb-maatregelen nog onvoldoende in kaart brengen. Het doen van audiotellingen in het vroege voorjaar kan hier verandering in brengen.

Afbeelding 8.1: akkernatuur in Kortgene

9 Referenties

- CBF (2020) Een vuist voor impact. 5 vragen om je impactmanagement te beoordelen. 43pp.
- CBF (2021) Reflectie op integriteit. Een werkboek voor Erkende Goede Doelen. 57pp.
- Collette, T. (2022) Winnaar Gouden Jirizaag 2021: Johan Vermin! Landschapsbeheer Zeeland 36(1): 4-5.
- Geus, R. & K. Veldhof (2020) Werkplan 2021 Stichting Landschapsbeheer Zeeland. Rapport SLZ 2020-10-1. 34pp.
- Hannegraaf, S. (2022) De impact van landschapsorganisaties met betrekking tot landschapskwaliteit – Een analyse van vijf casestudies. Avance Impact/Landschappen NL. 39pp.
- LandschappenNL (2020) Samenwerken voor natuur, landschap en erfgoed. Impact 2019 Samenwerkende provinciale landschapsorganisaties en LandschappenNL. 12pp.
- SLZ (2019a) Gedragscode SLZ. Rapport SLZ 2019-11. 11pp.
- SLZ (2019b) Beleidsplan SLZ 2020-2023. Rapport SLZ 2019-12. 22pp.
- SLZ (2021a) Jaarverslag SLZ 2020. Samen werken aan ons landschap. Rapport SLZ 2021-4-1. 73pp.
- SLZ (2021b) Jaarrekening SLZ 2020. Rapport SLZ 2021-4-2. 28pp.
- SLZ (2021c) Scholingsplan SLZ 2021. Rapport SLZ 2021-3-3. 6pp.
- SLZ (2021d) De landschapsvrijwilliger. Landschapsbeheer Zeeland 35(3). 32pp.
- Velden, J. van der (2021) Het werk van SLZ in 2020. Landschapsbeheer Zeeland 35(2): 4-8.

10 Bijlagen

10.1 Bijlage 1: Medewerkers SLZ

Medewerkers:

- Johan Calle — uitvoerend medewerker
- Luciën Calle — adviseur
- Sandra Dobbelaar — afdelingshoofd kennis en verkenning, lid MT
- Joep Ernst — projectmedewerker (vanaf 1-7-2021)
- Caroline Geluk — projectleider
- Rudie Geus — afdelingshoofd projecten, lid MT
- Elly Jacobusse — projectmedewerker
- Sam Janse — projectmedewerker
- Tex Jansma — uitvoerend medewerker
- Karin Klip — financieel administratief medewerker
- Iman Labruyère — projectmedewerker
- Ivo van Leeuwen — uitvoerend medewerker
- Naomi Oostinga — projectmedewerker
- Jimmy Pijcke — projectmedewerker
- Niek Smits — projectmedewerker
- Kees Tonkens — uitvoerend medewerker
- Joan van der Velden — directeur, lid MT
- Kris Veldhof — projectmedewerker (tot 16-08-2021)
- Harry Verkaart — uitvoerend medewerker
- Pieter Voets — projectleider
- Ewoud Voogd — adviseur
- Maurice Weststrate — projectmedewerker (vanaf 1-9-2021)
- Nettie Wilderom — administratief medewerker
- Wim Wisse — uitvoerend medewerker
- Hans Wondergem — projectmedewerker

Stagiaires:

- Ruud Cuperus — student Toegepaste Biologie (HBO), Aeres Hogeschool, Almere
- Niels Engels — student Toegepaste Biologie (HBO), HAS, ’s-Hertogenbosch
- Jort Kaempfer — student Scalda Groen College (MBO), Goes
- Lisa Kleppe — student VMBO-K, Calvijn College, Krabbendijke

10.2 Bijlage 2: Bestuursleden SLZ 2021

10.2.1 Relevante (neven)functies bestuursleden en directeur 2021

Bestuursleden:

- **G.J. (Ger) van de Velde – de Wilde**, voorzitter
    - Lid van comité van aanbeveling Stichting de Boei Goeree-Overflakkee
- **M.A. (Rinus) van 't Westeinde**, vicevoorzitter (aandachtsgebied landbouw)
    - Agrarisch Ondernemer
    - Lid Provinciale Staten Zeeland
    - Voorzitter Poldernatuur Zeeland
    - Voorzitter Milieucoöperatie Zak van Zuid-Beveland
    - Voorzitter OTMMZ (Oldtimer Trekker en Motorenclub Midden Zeeland)
    - Vicevoorzitter Boerennatuur
    - Diverse functies binnen NFO (fruitteelt)
- **J.F.A.M. (Jo) Timmers**, secretaris (aandachtsgebied natuur/milieu)
    - Voorzitter natuurbeschermingsvereniging 't Duumpje West Zeeuws-Vlaanderen
    - Bestuurslid Stichting Boomkikkerfonds
    - Lid Lokale Aktie Groep LEADER Zeeuws-Vlaanderen
    - Consulent Stichting Duinbehoud
- **M.W. (René) Ruisaard**, penningmeester
    - Accountant CapsNobel
    - Penningmeester Stichting FoodDelta Zeeland
    - Penningmeester Stichting Kinderzorg
    - Penningmeester Stichting Maatschappelijke Belangen
    - Penningmeester Stichting Zeeuwse Schouw Nummer 1
    - Lid Financiële Commissie Classis Delta
- **J. (Mieke) Bierens-Imanse**, bestuurslid (aandachtsgebied: particuliere erfeigenaren)
- **A.C.J. (Ada) Overwater**, bestuurslid (aandachtsgebied cultuurhistorie)
    - Voorzitter van de cliëntenraad van het verpleeghuis Cornelia, zorgaanbieder Allévo
    - Lid Adviescommissie Beeldende Kunst Hoeksche Waard
    - Lid van de Regionale Klachtencommissie Wvggz Zeeland
    - Scriba PKN Brouwershaven
- **Th.M.S. (Thomas) Collette**, bestuurslid (aandachtsgebied vrijwilligers/bewonersparticipatie)
    - Senior adviseur Rijkswaterstaat
    - Voorzitter Raad van advies Open Universiteit faculteit Natuurwetenschappen
    - Lid Raad van Advies Stichting het Zeeuwse Landschap
    - Lid algemeen bestuur Zeeuwse Milieufederatie
    - Lid bestuur Sectie Duurzame Technologie Kivi

Directeur:

- **J.A. (Joan) van der Velden**, directeur
    - Directeur Stichting Landschapsbeheer Zeeland
    - Vicevoorzitter bestuur Stichting ZeeBra (namens SLZ)

10.2.2 Rooster van aftreden bestuur Stichting Landschapsbeheer Zeeland

naam	functie	jaar aftreden	in functie sinds	periode
G.J. van de Velde - de Wilde	voorzitter	2021	2017	1 vanaf sept 2017
M.A. van ‘t Westeinde	vicevoorzitter	2022	2010	3 vanaf jan 2019
J. Timmers	secretaris	2023	2011	3 vanaf jan 2020
M.W. Ruisaard	penningmeester	2024	2016	2 vanaf jan 2021
Th. Collette	lid	2023	2015	2 vanaf jan 2020
J. Bierens - Imanse	lid	2024	2016	2 vanaf jan 2021
A.C.J. Overwater	lid	2023	2020	1 vanaf jan 2020

Bestuursleden kunnen maximaal 3 perioden aaneengesloten zitting hebben. Een nieuw bestuurslid start altijd met een eerste periode van 4 jaar, ook als het gaat om tussentijdse opvolging. Als beginmoment hanteren we de laatste dag van het jaar van aantreden (dus aantreden op 1 juli 2016 betekent: eerste periode t/m 31 december 2020, tweede periode start daarna altijd op 1 januari).

10.3 Bijlage 3: Uitnodiging Wandelevent en foto's

Uitnodiging

Elk jaar organiseren wij een Wandelevent voor alle betrokkenen bij Wandelnetwerk Zeeland.
Vanwege Covid-19 willen we dit event anders vormgeven, om te voorkomen dat er grote groepen mensen bij elkaar komen.
Daarom nodigen wij u graag uit voor:

De Zeeuwse Wandelroute

Zaterdag 22 mei

De Zeeuwse Wandelroute is 1 lange route door élke regio van Zeeland, over het wandelnetwerk, die in 100 stukken is opgeknipt.

U kunt zich inschrijven voor een stuk van de route, u mag zelf aangeven op welk tijdstip u wilt wandelen, maar wél op dezelfde dag.

Per stuk route is er 1 persoon of groepje (max. aantal afhankelijk van de dan geldende corona maatregelen) die dat stuk wandelt.

Met alle deelnemers wandelen we dan samen op 1 dag door heel Zeeland!

Stichting Landschapsbeheer Zeeland

Wandelnetwerk Zeeland

Provincie Zeeland

DE ZEEUWSE NATUUR

Meer info en aanmelden vóór 20 mei via: www.landschapsbeheerzeeland.nl/nieuws-activiteiten/de-zeeuwse-wandelroute

10.4 Bijlage 4: Overzicht aangeplante bomen en struiken

	laanbomen	hoogstamfruit-bomen incl. noten	bosplantsoen	wilgenpoten	totaal
Uitdeelactie Plan Boom			6000		**6000**
Plant evenement Plan Boom	9				
Bomen voor koeien			584		**584**
Actie wilgenpoot				321	**321**
Herstel Streekeigen erven	58	60	440		**558**
Meer Natuur voor Pittig Fruit			374		**374**
POPIII Top erven	62	61	2600	21	**2744**
POPIII Landschapsparels	41	71	2434	49	**2595**
POPIII Succesgebied De Poel		9	750		**759**
POPIII Stapstenen voor soorten	103	106	12281	127	**12617**
	273	**307**	**25463**	**518**	**26552**

10.5 Bijlage 5: Publicaties en activiteiten (met natuur-educatief karakter)

SLZ werkt met diverse andere natuur-educatieve organisaties samen in het samenwerkingsverband De Zeeuwse Natuur (DZN). Een van de opgaven is het zichtbaar maken van de waarde van de Zeeuwse natuur en het landschap in allerlei SLZ uitingen. Hieronder volgt een overzicht van publicaties en overige output die een meerwaarde geven voor het zichtbaar zijn van de Zeeuwse Natuur.

10.5.1 Kwartaalblad SLZ

- Smits, N. & A. Wieland (2021) Behoud van oude granen in Zeeland Landschapsbeheer Zeeland 35(1): 4-6.
- Pijcke, J. (2021) Een keverbank voor de patrijs. Landschapsbeheer Zeeland 35(1): 7-8.
- Collette, T. (2021) Hagen op Walcheren. Landschapsbeheer Zeeland 35(1): 16-17.
- Velden, J. van der, J. Calle, R. Bijkerk & I. Bultstra (2021) Een paarse poel in Terneuzen. Landschapsbeheer Zeeland 35(1): 18-19.
- Aernoudts, T. (2021) Sporen in het landschap: Staats-Spaanse linies in Zeeuws-Vlaanderen. Landschapsbeheer Zeeland 35(1): 21-23.
- Calle, L. (2021) Monumentale bomen op Schouwen-Duiveland. Landschapsbeheer Zeeland 35(1): 24-27.
- Geluk, C. (2021) Wandelnetwerk Reimerswaal van start! Landschapsbeheer Zeeland 35(1): 30-31.
- Janse, S. (2021) Muurtjes met een bijzonder verhaal. Landschapsbeheer Zeeland 35(2): 9-11.
- Dobbelaar, S. (2021) Waardevolle erven in Zeeland, het behouden waard. Landschapsbeheer Zeeland 35(2): 12-15.
- Weele, R. van der (2021) Natuurvriendelijk of extensief gazonbeheer in de gemeente Goes. Landschapsbeheer Zeeland 35(2): 16-19.
- Wondergem, H. (2021) De Zeeuwse volkstuin als natuurreservaat. Landschapsbeheer Zeeland 35(2): 20-22.
- Geus, R. (2021) Streekeigen erven in Zeeland. Landschapsbeheer Zeeland 35(2): 23-25.
- Falentijn, T. (2021) De vrijwilligers van de toekomst. Landschapsbeheer Zeeland 35(3): 22-25.
- Smits, N. (2021) Recordaantal deelnemers tijdens de 21e editie van de Natuurwerkdag. Landschapsbeheer Zeeland 35(4): 4-6.
- Chamuleau, B. (2021) Polderdijken onlosmakelijk deel van het Zeeuwse landschap (deel 1). Landschapsbeheer Zeeland 35(4): 7-9.
- Oostinga, N. (2021) Bescherming van de bruine kiekendief. Landschapsbeheer Zeeland 35(4): 10-13.
- Wilderom, N. (2021) Poot een wilg! Landschapsbeheer Zeeland 35(4): 14-15.
- Dobbelaar, S. (2021) Versterking biodiversiteit en landschap. Landschapsbeheer Zeeland 35(4): 17-19.
- Wondergem, H. (2021) Kleine marterachtigen. Landschapsbeheer Zeeland 35(4): 27-29.
- Van der Velden, J. & R. Geus (2021) Hulst, een streekeigen boom met veel cultuurhistorie. Landschapsbeheer Zeeland 35(4): 30-32.

10.5.2 Vaktijdschriften/boeken

- Bijkerk, R., I. Bultstra, J. van der Velden & J. Calle (2021) Paars water in Zeeland. Plankton Nieuws 6: 6-10.
- Maes, B., P. Bremer, O. Brinkkemper, L. Calle, E. Cosyns, E. van den Dool, K. Leenders, R. van Loon, B. Opstaele, J. van der Velden, R. Wegman, H. Woldring & A. Zwaenepoel (2021). Atlas wilde bomen en struiken: Landschappelijk groen erfgoed in de provincies van Nederland en Vlaanderen. Pictures Publishers: Woudrichem. ISBN 978-94-92576-38-5. 720pp.
- Velden, J.A. van der (2021) Het belang van plattelandstuinen voor fauna. Entomologische Berichten 81 (6): 241-243.
- Wesseling, M. (2021) Verborgen patrijzen van Burghsluis. Vogels 05/2021: 40-41.

10.5.3 Aankondigingen

- Vrijwilligers gezocht voor inventarisatie rugstreeppadden. Kort nieuws in kwartaalblad Landschapsbeheer Zeeland 35(1): 32.
- Help een dag mee in de Zeeuwse natuur. Kort nieuws in kwartaalblad Landschapsbeheer Zeeland 35(2): 32.
- Rondleidingen begraafplaats Zaamslag. Kort nieuws in kwartaalblad Landschapsbeheer Zeeland 35(2): 33.

- Gezocht: vrijwilligers monitoring. Kort nieuws in kwartaalblad Landschapsbeheer Zeeland 35(3): 28.
- Vacatures voor groen vrijwilligerswerk. Kort nieuws in kwartaalblad Landschapsbeheer Zeeland 35(3): 30.

10.5.4 Artikelen in kranten en nieuwsbrieven

- Praat u ook mee over het wandelnetwerk. Bevelandse Bode 13 januari 2021.
- Muraltmuren verdienen de aandacht. De Bevelander 3 maart 2021.
- Rotary Club Goes schenkt bankje op Kattendijksedijk. Bevelandse Bode 12 mei 2021.
- Coronaproof wandelevenement door heel Zeeland gaat gewoon door; Regen houdt ons niet tegen. PZC 25 mei 2021.
- Onderzoek naar ecologisch grasbeheer. Bevelandse Bode 9 juni 2021.
- Zeeuwse boeren investeren in keverbank: “Mijn maaier zit nu onder de lieveheersbeestjes”. PZC 27 mei 2021.
- Gemeenten: waar kunnen we minder maaien. PZC 1 juni 2021.
- Onderzoek naar ecologisch grasbeheer. Bevelandse Bode 9 juni 2021.
- Geen gewoon paaltje, maar een eeuwenoude Tiendpaal: ‘Ze vertellen een bijzonder verhaal over ons verleden’. PZC 30 juni 2021.
- Een mislukt muurtje herbergt een unieke schat. Trouw 22 september 2021.
- Luciën Calle krijgt prijs vanwege al zijn werk voor de natuur. PZC 8 oktober 2021.
- Samen aan de slag bij de Natuurwerkdag. Bode week 43 2021.
- Amerikaanse vogelkers uitroeien en wilgen knotten tijdens Walcherse natuurwerkdag. PZC 27 oktober 2021.
- Waarom de patrijs de beste indicator voor de gezondheid van een landbouwecosysteem is. BN De Stem 3 november 2021.
- Natuur en scouts samen tijdens natuurwerkdag. Bode 10 november 2021.
- Vrijwilliger Johan Vermin winnaar van de Gouden Jirizaag. Bode 21 december 2021.
- https://www.internetbode.nl/regio/tholen/349892/stavenisse-heeft-haar-kinder-beweeg-en-beleef-route-
- O:\Projecten\Biodiversiteit\POP3 project versterking biodiversiteit en landschap\Stapstenen voor soorten\PR\artikel EB landbouwbijlage .msg
- https://www.pzc.nl/bevelanden/gouden-jirizaag-voor-knotvrijwilliger-johan-vermin-uit-baarland~a79008ea/
- https://www.internetbode.nl/regio/beveland/352075/vrijwilliger-johan-vermin-winnaar-van-de-gouden-jirizaag
- https://www.internetbode.nl/regio/tholen/351282/let-op-heb-jij-gratis-boompjes-besteld-ze-arriveren-deze-week
- https://www.internetbode.nl/regio/tholen/351397/6000-zeeuwen-planten-boom-in-hun-tuin
- https://www.pzc.nl/zeeuws-nieuws/duizenden-zeeuwen-halen-gratis-inheemse-bomen-af-een-kweepeer-is-moeilijk-aan-te-komen~afb6eb0a/
- https://www.pzc.nl/zeeuws-nieuws/grond-voor-dijkversterking-komt-per-schip-naar-hansweert~ab9aed71/
- https://www.internetbode.nl/regio/tholen/349382/adrie-mol-werken-in-de-natuur-is-een-soort-sportschool-in-de-bu
- https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/131038/Bijna-twee-ton-subsidie-moet-kwetsbare-kamsalamander-en-andere-amfibieen-redden
- https://www.pzc.nl/zeeuws-vlaanderen/vrijwilligers-gaan-bramen-te-lijf-in-zaamslag-al-te-proper-moeten-de-graven-niet-zijn~a43fbff1/
- https://www.pzc.nl/walcheren/zwakste-wilgen-het-eerst-geknot-langs-erasmuspad-bij-middelburgs-park~a6db8c2d/
- https://www.bndestem.nl/dordrecht/waarom-de-patrijs-de-beste-indicator-voor-de-gezondheid-van-een-landbouwecosysteem-is~a1bac763/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F
- https://www.internetbode.nl/regio/reimerswaal/348206/-zelfs-als-je-niet-op-een-ladder-durft-te-staan-kun-je-helpen-o
- https://www.pzc.nl/walcheren/amerikaanse-vogelkers-uitroeien-en-wilgen-knotten-tijdens-walcherse-natuurwerkdag~aead3901/

- https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/130264/Muraltmuurtjes-leken-rijp-voor-de-sloop-totdat-korstmossen-grip-op-ze-kregen
- https://www.internetbode.nl/regio/middelburg/345005/johanna-en-sjaco-winnen-zeeuwse-erftrofee
- https://www.pzc.nl/walcheren/schat-aan-gegevens-gevonden-over-oude-begraafplaats-vrouwenpolder~ade341b4d/
- https://www.internetbode.nl/regio/tholen/339842/-let-op-de-bruine-kiekendief-bij-akkers-
- https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/128081/Gras-laten-groeien-kan-Zeeuwse-gemeenten-duizenden-euro-s-opleveren
- https://www.de-faam.nl/nieuws/nieuwsflits/1072038/bewuste-keuzes-voor-zeeuws-voedselbos
- https://www.groeneruimte.nl/nieuws/bericht.php?id=232078
- https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/127742/Mannetjes-roepen-ondanks-fris-voorjaar-massaal-om-vrouwtjes-boomkikkers-welteverstaan
- https://www.internetbode.nl/regio/beveland/337508/onderzoek-naar-meer-ecologisch-beheer-van-gazons
- https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/127689/Op-Schouwen-komt-een-joekel-van-een-voedselbos
- Nieuwsbrief van Vereniging van Bewoners van het Goese Meer, Wijkvereniging Goese Diep en i.s.m. SLZ en gemeente Goes (maart 2021) Evaluatie natuurontwikkeling het Nieuwe Diep 2020. 4pp.

10.5.5 Filmpjes

- Omroep Hulst: Biodiversiteit Reynaertcollege: https://www.youtube.com/watch?v=35zKWT5pjKU&t=3s.
- Omroep Zeeland: Tiendpaal: https://www.omroepzeeland.nl/tv/programma/370249280/Waar-gebeurd/aflevering/370262213/Tiendpaal
- Omroep Zeeland: De Zeeuwse Wandelroute: https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/127548/Vrijwilligers-onmisbaar-voor-Wandelnetwerk-Zeeland

10.6 Bijlage 6: in 2022 verschenen rapporten door SLZ

	SLZ-rapportnummer	titel	verschenen
1	SLZ 2021-1-1	VTA Staatsbosbeheer Gemeente Terneuzen januari 2021	Januari
2	SLZ 2021-2-1	Beheerplan Recreatiegebied Oosterschans	Februari
3	SLZ-2021-3-1	Scholingsplan SLZ 2021	maart
4	SLZ 2021-4-1	Jaarverslag 2020	juni
5	SLZ 2021-4-2	Jaarrekening 2020 SLZ	juni
6	SLZ-2021-5-1	Beoordeling flora en fauna van de Zeedijk oostelijk van Brouwershaven	mei
7	SLZ-2021-5-2	Beoordeling flora en fauna dijk Overhofweg	mei
8	SLZ-2021-6-1	Classificatie habitat- en beheertypen Laône, Renesse	juni
9	SLZ-2021-6-2	Beoordeling flora en fauna Bathsedijk, Rilland	juni
10	SLZ-2021-6-3	Beoordeling flora en fauna Nieuw Kraaijertsedijk	juni
11	SLZ-2021-7-1	Beoordeling flora en fauna dijk in Westveerpolder	juli
12	SLZ-2021-7-2	Beoordeling flora en fauna weiland Stierskreek	juli
13	SLZ-2021-8-1	Beoordeling wieland Eversdijk en dijk Egbert Petruspolder	augustus
14	SLZ-2021-9-1	Receptenboek biodiversiteit in het openbaar groen Gemeente Tholen	september
15	SLZ-2021-10-1	werkplan 2022	okt
16	SLZ-2021-10-2	begroting 2022	okt
17	SLZ-2021-10-3	Beoordeling flora en fauna dijk langs de Weg naar de Val en dijk ten zuidoosten van Oosterland	okt
18	SLZ-2021-10-4	Beoordeling flora en fauna Kleine dijk, Tholen	okt
19	SLZ-2021-10-5	Beoordeling flora en fauna dijken west van Noordgouwe	okt
20	SLZ-2021-10-22	Beoordeling flora en fauna dijk tussen Hoge Maireweg en Rijksweg	okt
21	SLZ-2021-11-1	Monitoring compensatiegebied Perkpolder 2021	okt
22	SLZ-2021-11-2	Beheerplan Wildtuinen terneuzen	November
23	SLZ-2021-11-3	Beheerplan Terrein Watervlietweg, Goes	November
24	SLZ-2021-11-4	Inventarisatie nestheuvel en insectenhotel De mirakel Goes 2021	November
25	SLZ-2021-11-5	Evaluatie natuurontwikkeling De Mannee, 2021	December
26	SLZ-2021-11-6	Beheeradvies Poel Kattendijke 2021	November
27	SLZ-2021-11-7	Evaluatie natuurontwikkeling Recreatiegebied Oosterschans, 2021	November
28	SLZ-2021-11-8	Bomenlijst Klimaatadaptatie Tholen (origineel in Excel) + toelichting	November
29	SLZ-2021-11-9	Monitoring en beheer van de Knautiabij in Terneuzen, 2021	December
30	SLZ-2021-11-10	VTA Oranjebos Overduin, november 2021	November
31	SLZ-2021-12-1	Beheeradvies gazon Vijverhof Terneuzen	December
32	SLZ-2021-12-2	Verslag monitoring Buitendijkse bijenhotels 2021	December
33	SLZ-2021-12-3	Beheerplan Oeverlandjes Goese Meer 2021-2033	December
34	SLZ-2021-12-4	Evaluatie natuurontwikkeling Het Nieuwe Diep, 2021	December
35	SLZ-2021-12-5	Flora en Faunacheck Overduin werkzaamheden 2021-2022	December
36	SLZ-2021-12-6	Onderzoek beleving en Beheeradvies Parkje De Kroon van Kortgene en twee gazons	December
37	SLZ-2021-12-7	Evaluatie natuurontwikkeling Westerschans, 2021	December
37	SLZ-2021-12-8	Verslag Recreatiegebied Oosterschans 2021	December

10.7 Bijlage 7: Financiering projecten

projecten	Provincie iks	Provincie projecten	Nationale Postcode Loterij	Interreg	POPIII	Dinamo Fonds	Prins Bernhard Cultuurfonds	Delta Energie	Waterschap Scheldestromen	Gemeente(n)	eigenaren/ deelnemers	diverse opdrachtgevers
agrarisch natuurb. individueel advi	x											
biodiversiteit basis	x											
communicatie basis	x										x	
kennis basis	x										x	
ken je erf	x		x									
zeeuwse ankers	x		x									
streekeigen erfgoed en vrijw	x		x						x	x	x	
vrijwilligers op historische buitenpl	x		x								x	
wandelnetwerk beheer	x									x		
wandelnetwerk basis	x											
algemene advisering part./overhei	x											
herstel streekeigen erven	x		x								x	
kleine bosjes	x		x								x	
grenslindenabonnement	x								x		x	
hoogstamabonnement	x		x						x	x	x	
ervenabonnement	x		x						x	x	x	
VOL overeenkomsten	x								x	x		
vrijwilligerswerk basis	x											
landschapsonderhoud	x								x	x	x	
bacterievuurcontrole zeeland	x								x		x	
Natuurwerkdag	x		x			x	x			x		
wandelnetwerk Reimerswaal			x		x				x	x		x
De Zeeuwse Natuur		x						x				
N61 provincie inrichtingsplan		x										
TOPgebied Groede		x										
meer natuur voor pittig fruit		x								x	x	
interreg partridge		x		x								
POP Versterking biodiv. landelijk gebied		x			x							
kiekendief in Zeeland		x										

projecten	Provincie iks	Provincie projecten	Nationale Postcode Loterij	Interreg	POPIII	Dinamo Fonds	Prins Bernhard Cultuurfonds	Delta Energie	Waterschap Scheldestromen	Gemeente(n)	eigenaren/ deelnemers	diverse opdrachtgevers
kwetsbare bijen / bijenlinie		x	x					x	x			
Kamsalamander Driewegen		x										
Steenuil ZVL		x									x	
Zeeuwse volkstuinen		x					x					
Vleermuizen in Zeeland		x										
keverbanken		x										
rugstreeppad		x										
ecologisch gazonbeheer		x								x		
werk voor derden												x

Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert in zijn platteland